

Szabó József
**MÚZEUMANDRAGÓGIAI
TANULMÁNYOK**

MÚZEUMANDRAGÓGIA

Múzeumandragógiai tanulmányok

Szerkesztette: Szabó József

ISBN 978-963-473-585-4

Debreceni Egyetem
Neveléstudományok Intézete
Andragógia Tanszék

2012

Tartalom

<i>Szabó József: Múzeumandragógia, az informális és non-formális tanulás új lehetőségei.....</i>	<i>3</i>
<i>Hoppál Nóra: Múzeumandragógia.....</i>	<i>8</i>
<i>Szabó Ágnes: Múzeumandragógia a múzeumpedagógia szolgálatában.....</i>	<i>14</i>
<i>Nagy Csilla: Szubkultúrák a debreceni MODEM - ben.....</i>	<i>19</i>
<i>Burai Petra: A miskolci Hermann Ottó Múzeum.....</i>	<i>27</i>
<i>Tóth Ágnes: A „faluváros” Múzeuma.....</i>	<i>37</i>
<i>Lajmán Eszter: A mádi zsinagóga.....</i>	<i>46</i>
<i>Máté Mariann Enikő: Az Ebesi Széchényi Ferenc Tájmuzeum.....</i>	<i>56</i>
<i>Ádám Eszter: A Dobó István Vármúzeum szerepvállalása az egész életen át tartó tanulásban.....</i>	<i>64</i>
<i>Morvai Laura: Az edelényi kastély múzeumi hasznosítása.....</i>	<i>78</i>
<i>Macsi Nikolett: A Sóstói Múzeumfaló egész életen át tartó tanulásban betöltött szerepe.....</i>	<i>86</i>
<i>Varga Emese: A miskolci Rock Múzeum.....</i>	<i>97</i>
<i>Bodnár Eszter: A Rákóczi-várkastély és a Vécsey-kastély nyomában .</i>	<i>105</i>
<i>Farkas Flóra Mónika: Tematikus útvonal – Jászkun Kapitányok Nyomában.....</i>	<i>112</i>
<i>Énekes Zsófia: Az egri Kepes György Nemzetközi Művészeti Központ vizsgálata múzeumandragógiai szempontból.....</i>	<i>119</i>
<i>Dani Erzsébet: Az informatika mint kihívás: a falak nélküli könyvtár és múzeum jövője.....</i>	<i>132</i>

Szabó József: Múzeumandragógia, az informális és non-formális tanulás új lehetőségei

A múzeumok feladata

Ahhoz, hogy a múzeum tanulásban betöltött helyét értelmezhessük, először tisztáznunk kell a múzeum szerepét a mai társadalmi és gazdasági körülmények között. A múzeum csak akkor működhet, akkor tekinthetjük egyáltalán múzeumnak, ha rendelkezik valamilyen összegyűjtött alappal, amit tudományos igényességgel rendszerez, és mindezt egy zárt vagy nyitott közösség számára elérhetővé teszi. A gyűjtemény tehát ebben a megközelítésben már nem csak tárgyak összességét jelenti, hanem virtuálisan feldolgozott vagy csak így létező anyagok, ismeretek egyben megtalálható csoportját, akár a virtuális térben is. (Emőd 2012) Ezzel a meghatározással jelentősen kibővítettük a hagyományos definíciót, de a mai modern média és informatikai rendszerekben egyre többen találkoznak a virtuális múzeum meghatározással. A múzeum egésze szempontjából az elmúlt években paradigmaváltása történt. Ezt mutatja a múzeumok új jelzőkkel történő meghatározása. A szakirodalomban megjelenik többek között a változó múzeum, a nyitott múzeum, a totalizáló múzeum és az univerzalizálódó múzeum, mint új modell. Ez is jelzi, hogy komplexebb módon kell a múzeumra tekintenünk, de egyben célszerű a meghatározásban a meglévő korlátok feloldása. (Koltai 2011) Leegyszerűsítjük feladatunkat, ha minden gyűjteményt annak megjelenési formájától és a közönséggel kialakított kapcsolat minőségétől függetlenül első közelítésként múzeumként kezelünk, amennyiben tudományos forrásértéke van, a múltunk vagy jelenünk (sőt néhány esetben a jövőnk) valamely részét dolgozza fel, mutatja be, és mindezt lehetőleg tematikusan teszi. A múzeumi gyűjteményként kezelt anyagok a múzeumi alapfeladat ellátása mellett az egyén, a közönség és a társadalmi csoportok céljainak megvalósítását segítik a jelenben, de egyben előre jelzik a jövő kihívásait. Ezt a szemléletet számos amerikai múzeum is követi, aminek eredményeként egyéni virtuális múzeumok létrehozását támogatják az interneten érkezőknek, és ezzel generálják a személyes látogatás, az állandó kapcsolatot. (Emőd 2012)

Az elmúlt években a múzeumok és a helyi társadalom viszonya is jelentősen megváltozott. Napjaink globalizálódó világában a múzeumok bekapcsolódnak a lokális közösségek építésébe, a helyi tradíciók megőrzésébe, a lokális identitás erősítésébe, sőt egyre aktívabb szerepet vállalnak a lokális közösségek megszervezésében. Ebből a szempontból különösen fontos lehet a múzeum kapcsolatrendszerének, ezen belül is a közművelődési tevékenység működtetésének újragondolása.

Az intézményekben folyó munkát az új paradigma szerint továbbra is három fő feladatra bontjuk, a muzeális anyag gyűjtésére és feldolgozására, a gyűjtemények nyilvántartására és megővésére, valamint a társadalmi kapcsolatrendszer működtetésére. Ez utóbbi területbe soroljuk be a kultúra közvetítéssel, a közművelődéssel összefüggő információellátási tevékenységet. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy a múzeumandragógia mindhárom tevékenységgel kapcsolatban áll.

A múzeumi kultúráközvetítés rendszere

A múzeumok közönségkapcsolati rendszerét sok szempontból közelítve próbálták eddig is leírni. A fentebb leírt paradigmaváltás azt is jelenti, hogy tisztázni kell a múzeumi közönségkapcsolatok rendszerét, pontosítani kell a fogalmakat, és ebben a keretben újra kell definiálni a múzeumandragógia fogalmát és szerepét. A múzeum a mai értelmezés szerint a társadalom aktív szereplője, kapcsolatrendszerében a kultúráközvetítés az egyik leglátványosabb tényező, ami az egyén, a család, a közösség tanulásának, személyiségformálásának eszköze is. A múzeumi gyűjtemény a múzeumi szakemberek ismeretanyagára építve a kulturális örökség társadalom által felismert és elfogadott értékeinek bemutatásával, értelmezésével biztosítja a kultúráközvetítés feladatainak teljesítését. Ezt a folyamatot az egyes tudományterületek a saját nézőpontjukból kiindulva eltérő fogalmakkal jelölik. Különösen nagy problémát jelent a múzeumok gazdasági tevékenységének felértékelődésével a marketing és a PR erősödése a múzeumi szolgáltatásokban és a múzeumi kommunikációban. Ennek egyik eredménye a szélsőségesen gazdasági megközelítés, ami sok esetben akár a múzeum által nyújtott tudományos igényű társadalmi kapcsolatrendszer, a kultúráközvetítés rovására is mehet. A múzeumi tevékenység és a kapcsolódó fogalmak pontosításával egyértelművé tehetjük a múzeumandragógia helyét és szerepét, ezzel a későbbiekben támogathatjuk a múzeum és a társadalom egyes csoportjai közötti kapcsolat eredményességét.

A múzeummediáció a kulturális mediáció részeként a múzeumi kultúráközvetítés komplex rendszere, amely szorosan kapcsolódik a múzeumtudományi szakágakhoz, a kulturális értékek bemutatásához és értelmezéséhez. Ebben a felfogásban a múzeummediáció részeként értelmezhető a múzeumpedagógia, a múzeumandragógia és a múzeumgerontológia, illetve az ezekhez a tevékenységéhez köthető tanulási feladatok. (Kárpáti – Szirmai 2009)

A múzeumi kultúráközvetítés napjainkban felmerülő aktuális kérdése az, hogy továbbra is kinyilatkoztatás alapú, szakértői típusú ismeretközlést választja, vagy a közös gondolkodást támogatva a párbeszédre, együttműködésre készíti a látogatókat. Az új múzeumi funkciók megjelenésével, a múzeumi tevékenységek és a kultúráközvetítési módszerek innovációjával, a technikai és közvetítési rendszerek folyamatos változásával olyan új ismeretek és új kompetenciák megszerzés

szükséges, amelyekkel a múzeumokban dolgozó szakemberek a hagyományos felsőoktatási képzésben ma még nem találkozhatnak.

A múzeumandragógia fogalma és rendszerszemléletű megközelítése

A múzeumandragógia fogalmának újraértelmezésével megteremthetjük egy egységesen használható szakmai megközelítés alapjait. A múzeumok kultúráközvetítő gyakorlatában, a felsőoktatási intézmények és a szakmai grémiumok szóhasználatában terminológiai kavargás és átfedések tapasztalhatóak. Az alábbi terminusok fordulnak elő a leggyakrabban: múzeumpedagógia, múzeumi kreatív foglalkozás, múzeumandragógia, felnőtt múzeumpedagógia, múzeumi gerontológia, múzeumi közművelődés, múzeumi népművelés, múzeumi mediáció, múzeumi közönségkapcsolatok.

A talán leggyakrabban használt múzeumi mediáció a terminológiai kavargás feloldása érdekében fogalmazódott meg. Előnye, hogy egy kifejezésben foglalja össze a múzeumok múzeumpedagógiai és felnőttoktatási programjait érintő kultúráközvetítési tevékenységet, és kifejezi a múzeumi kommunikációhoz, marketinghez és PR-hez kötődő feladatait. A múzeumi kultúráközvetítők, a közönségkapcsolati és a múzeumi marketingért felelős munkatársak, múzeumpedagógusok, múzeumandragógusok összetett tevékenységét a jelek szerint azonban még mindig a hetvenes években elterjedt „múzeumi közművelődés” fejezi ki legjobban.

A fentieknek megfelelően az utóbbi években a múzeumandragógiát is megpróbálták definiálni. A kiindulási pont az egységes felnőttnevelés szemlélete szerinti felosztás volt, amit Durkó Mátyás gondolatmenete alapján fogalmaztunk meg. (Durkó – Szabó 1999) Az ebben a tanulmányban megjelölt andragógia fogalmat gondolták tovább a múzeumi felnőttnevelés szakemberei. Ez alapján a múzeumandragógia a kulturális örökség védelmét, őrzését felvállaló szervezetek felnőttkori tanulást segítő tevékenységét vizsgálja, feltárja azokat a törvényszerűségeket, amelyek hatékonyabbá tehetik a felnőttek informálódási, tanulási, személyiség-fejlesztési eredményeit. Módszertana a felnőttek csoportján belül figyelembe veszi az életkori sajátosságokat és feltételezi a különböző tudományterületek egymásra épülését. (Kurta – Pató 2010)

Ma már elmondhatjuk, hogy ezt az egyszerű megközelítést korunk múzeumi tevékenységgel foglalkozó szervezetei túlhaladták. Sok múzeumi szakember megütközéssel és jelentős ellenszenvvel figyeli a marketing szemléletének megjelenését a múzeumi kultúra közvetítés rendszerében. Nehezen fogadják el, hogy a múzeum is legalább részben szolgáltató intézmény, szervezet, illetve néhány esetben vállalkozás, így joggal vetődik fel a szolgáltatásmarketing alkalmazásának kérdése. (Vásárhelyi 2009) A múzeumandragógia marketing szemléletű

megközelítése a múzeumok komplex marketing rendszerén belül a gyűjteményekre épülő felnőtteket célzó szolgáltatások összessége, ami a társadalom felnőtt tagjai valamint a múzeumok kapcsolatrendszerében valósul meg, közvetve vagy közvetlenül múzeumi szakemberek segítségével.

Az ellentétek feloldása és az elüzletiesedő múzeum vádjának elkerülését szolgálja, ha a múzeumandragógia fogalmát inkább a társadalomban elfoglalt helyének hangsúlyozásával értelmezzük. Ezek szerint a múzeumandragógia a felnőttekkel történő olyan együttműködés, ami az egyén és a közösség építését szolgálja a múzeumi anyagok (tárgyi és virtuális egyaránt) felhasználásával, a múzeumi szakemberek közvetítésével. A kölcsönös kapcsolat eredménye a társadalom aktív szereplőjeként a múzeum hosszú távú működésének biztosítása.

A múzeumok finanszírozása

A gazdasági változások egyik eredménye, hogy az állam először részlegesen, majd akár teljes mértékben is kivonul a múzeumok finanszírozásából. Néhány nagyobb múzeum esetén valamilyen mértékben megmarad az állami hozzájárulás, de ez messze nem fogja fedezni a múzeumok fenntartási költségeit. A mai elgondolások szerint – összhangban az általam alkalmazott definícióval – a közösségi finanszírozási háttér kialakítása lesz a cél, részben a turizmussal történő összehangolással. Ez azt is jelenti, hogy a közösségi aktivitást is ki kell használni, ezzel állandó szabadidő eltöltési lehetőséget biztosítva a helyi lakosságnak. Ennek keretében érdekes, hosszú idő eltöltésére alkalmas, tartalmas közösségi programokat érdemes szervezni, amelyekre alapozva az üzleti szféra bevételei is elérhetők, illetve megfelelő háttérrel teremtnek a pályázati források bevonásához. A lokális társadalommal történő együttműködés a múzeumi programok szervezésén túl működőképes kapcsolati hálók, múzeum-baráti körök létrehozását is jelenti, aminek komoly gazdasági kihatásai lehetnek, illetve jelentősen befolyásolhatják a múzeumi stratégiát, a múzeumi programok kialakítását.

A múzeumok jövője tehát új közösségi terek, turisztikai célpontok létesítését, fogyasztó orientációt, múzeumi élmény megteremtését jelenti. Ehhez szorosan kapcsolódik egy új szemléletű tájékoztatási rendszer kidolgozása. Ennek fontos része a médiával való szoros együttműködés, aminek eredménye a múzeumról szóló, és a múzeumon belüli információs rendszer kialakítása és működtetése. A közeli jövő másik iránya a virtuális múzeum megjelenése különféle média felületeken. Ez lehetővé teszi egyedi igények szerinti tematikus múzeumi projektek kidolgozását, személyre szabott múzeumi programok kialakítását, ami a kisebb múzeumok új, a kulturális turizmus részeként is értelmezhető megjelenési formája lehet.

Felhasznált irodalom:

Durkó Mátyás - Szabó József (1999): Az ezredforduló kihívása: az integráló andragógia. In: Magyar pedagógia. 99.3. 307-321. p.

Emőd Péter (2012): Az USA legjobb múzeumi honlapjai. http://artportal.hu/aktualis/hirek/em_d_p_ter_az_usa_legjobb_m_zeumi_honlapjai. letöltve: 2012. május 29.

Kárpáti Andrea – Szirmai Anna Linda (2009): Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában – A kutatási kérdőívekre adott válaszok értékelő elemzése. In: Bereczki Ibolya – Sági Ilona (szerk.): Élmény és tudás. Múzeumi szakemberek a közoktatás szolgálatában. Kutatási jelentés. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 11–58. p

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. Iskolakultúra, Gondolat Kiadó, Veszprém. 40-41 p.

Kurta Mihály – Pató Mária (2010, szerk.): Múzeumandragógia. Az I. Országos Múzeumandragógiai Konferencia válogatott anyaga. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság – Szentendrei Szabadtéri Múzeum, Miskolc–Szentendre. 12-15 p.

Vásárhelyi Tamás (2009): Iskola és múzeum kapcsolatáról és annak fejlesztéséről. In: Vásárhelyi Tamás (szerk.): Múzeum és iskola 2009. Múzeumok a közoktatás szolgálatában. Kutatási jelentés. Szentendrei Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, Szentendre. 180–193. p.

Hoppál Nóra: Múzeumandragógia

Ahogy minden tudomány fejlődik, az andragógia is új utakat jár be. Egyre nagyobb teret nyer magának a múzeumandragógia, a már ismertebb múzeumpedagógia, továbbá a múzeumgerontagógia mellett. A múzeumandragógia egy fiatal tudományág, a múzeumpedagógiával és a múzeumgerontagógiával szorosan egymásra épülnek. A múzeumpedagógia a gyermekek, a múzeumandragógia a felnőttek és a múzeumgerontagógia az idős korosztály nevelésével foglalkozik. Napjainkban egyre fontosabbá vélik, hogy még szélesebb körű lehetőségeket biztosítsanak ezek az intézmények a lakosság számára.

A múzeumandragógia a XXI. század első évtizedében alternatív muzeológiaiaként jelent meg hazánkban. Elsősorban azt tudatosítja, hogy érvényesíteni szükséges a paritásos együttműködést a tanulás/tanítás/tartalom összefüggéseiben. A múzeum aktivitása tanítja a résztvevőt, a látogató tapasztalataival gazdagíthatja az oktatót ugyanazon tanulási folyamaton belül (Kurta 2012:78). Vagyis, megállapítható, hogy a múzeumi nevelést is mindennapjaink részének kell tekinteni, mint ahogyan az egész életen át tartó tanulást is.

Ahhoz, hogy eljussunk magához a fogalom megszületéséig, meg kell vizsgálnunk nemzetközi viszonylatban az információkat. Különböző, az andragógia múltjában található tényezőket is vizsgálnunk kell. Három stációt emelhetünk ki Kurta (2007) szerint. Ezek az alábbiak: „az ENSZ által létrehozott első jelentés Felnőttoktatási Konferencián, Montrealban jelent meg a permanens nevelés, oktatás témája, amely a skandináv hármas rendszerhez: a felnőttoktatás - tanítás - tanulás, a nem formális tanulás egyenjogúsága koncepcióhoz tér vissza.” A második „az ún. Faure - jelentés 1972. évi dokumentuma alapján a felnőttkori tanulást az emberi jogok közé emelték.” Végül a harmadik „a tanulás különböző formáinak /formális - non-formális - informális/ meghatározásában és elismertetésében jelentős szerepet játszott az Európai Bizottság 2001-ben kiadott „Memorandum az életen át tartó tanulásról” című dokumentuma.” Magyarországon viszont a fent említett időkben nem ezen elveknél megfelelő körülmények voltak, így az érvek érvényesülése nehezen lett volna teljesíthető.

Először is vizsgáljuk meg, mit is takar a fogalom. Kurta Mihály megfogalmazása szépen körbefoglalja a múzeumandragógia mibenlétét, így az ő szavait idézném: A múzeumandragógia és az e jellegű intézmények és közösségek a kulturális örökség védelmével, őrzésével foglalkoznak. Azokat a törvényszerűségeket igyekeznek feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, közösségek számára az egész életen át tartó, teljes körű tanulási, öntanulási, képzési, önképzési, személyiségfejlesztési

eredményeit (Kurta 2007). Tehát, figyelembe kell venni, hogy az egész életen át történő tanulás során milyen fontos szerepet töltenek be a múzeumok a formális, informális és a non-formális tanulás terén egyaránt. A múzeumandragógia ennek lehet egyik ágazata, megvalósulása, amelyhez multidiszciplináris gondolkodás szükséges. A múzeumok nagyszerű színterei lehetnek a tanulásnak, hiszen szórakoztat, oktat és nevel is egyben.

Egyértelműen elindult egy paradigmaváltás a múzeumok világában. Amelynek lényege, hogy a múzeumok nagyobb, aktívabb szerepet töltsenek be az emberek életében, a társadalom közösségi életében, az önálló tanulási folyamatban, ezáltal a személyiség fejlődésében és a személyiségformálódásában. (Kurta 2007) Mindez, egy fajta személyre szabottságot biztosít az egyéneknek. Továbbá, a tanulás folyamata is megváltozik.

A múzeumok már nem csak a régi szerepüknek kell, hogy megfeleljenek. Sokkal több funkciót kell kielégíteniük, egyre szélesebb körben. A továbbiakban kitérek mindezekre, melyek is azok a problémák, amelyekkel szembe kell néznie a múzeumandragógiának. Az elmúlt évtizedekben a múzeum még teljesen más fogalomként jelent meg az emberek szemei előtt. „A múzeum alapfeladatának tekintette a kultúra tárgyi örökségének gyűjtését, feldolgozását, restaurálását, őrzését és bemutatását. A XX. század vége robbanásszerű átalakulásokat generált a múzeumi szférában. A múzeumtudományi viták tűzvonalában tartott etnográfia, etnológia, antropológia tárgykörök diszciplináris disputái pozitív eredménnyel zárultak, jelzőtüzként katalizálták a múzeumi változásokat. A változó múzeumok lényegét a múzeumok funkcióváltása tükrözte a leghitelesebben.” (Koltai 2005)

Ahhoz, hogy a múzeumandragógiának, mint az élethosszig tartó tanulásnak való megfelelésnek is vannak kritériumai a felnőttek részéről. „A tudósok arra mutattak rá, hogy andragógiai kompetenciával kell rendelkeznie annak, aki a felnőttképzésben részt kíván venni, és arra is felhívták a figyelmet, hogy a múzeumi rendszernek andragógiai feladata a felnőttek oktatása, képzése, nevelése, személyiségformálása.” (Kurta 2012:78) Nagy Andor József, Médiaandragógia (2005) című könyvében a felnőtt életkorú egyénre jellemző jegyeket sorolja fel, mindezt főként médiaandragógia szempontból. Ezek közül néhány, amely szükséges, illetve feltétel a médiaandragógiába bekapcsolódó egyénnel kapcsolatban: biológiai, fiziológiai túlméretezettség jellemzi; céltudatos, érdeklődő; gyakorlott a döntésben; képes arra, hogy optimális erőfeszítéssel dolgozzon, tanuljon és művelődjön; önálló ember. Összegezve tehát, nagyon fontos, mint minden tanulási tevékenységnél a motiváció. Ez a motiváció ad lökést arra, hogy teljes erővel a tanulásba fektesse energiáit a felnőtt személy, és ebből kifolyólag elinduljon a művelődés és a tanulás útján. Mindehhez az összetett folyamathoz szükséges, hogy az egyén képes legyen önállóan döntést hozni, céltudatos legyen, mert ezek nélkül

nem vihető véghez a tanulás. Vagyis, ahogyan Balogh is megfogalmazta: A tanulás legmagasabb szintje akkor valósul meg, amikor a tanuló szabadon választhatja meg, és tanulhatja a témákat, a saját stílusában (Balogh).

A múzeumi oktatás módszereiről is ejteni kell pár szót. Ebben a közvetítésben a leggyakrabban alkalmazott módszerek mellett az internetre és infokommunikációs eszközökre alapozott módszerek fejlődtek a leggyorsabban az utóbbi évtizedekben. A globalizáció, a robbanásszerű fejlődés által ezek az eszközök könnyen alkalmazhatóak ilyen esetekben. A mobiltelefonon való internetelés és használat, a nemrégiben megjelenő táblagépek gyors információforrás elérésére szolgálhatnak, amely nagy segítség lehet a koordinátor számára is. Nagyobb létszámú csoport esetében kifejezetten segíthető a vezetőt, hiszen a megjelentek maguk rákereshetnek információkra az adott témával kapcsolatban, amelyet már tanulási folyamatnak nevezünk. A felnőttek számára ez egy ugyanolyan élvezhető folyamat lehet, mint a gyermekeknek. Keresnek, kutatnak az információk után, amelyek ennek következtében erősebben rögzülnek, továbbá létrejön a nevelés, oktatás, művelődés folyamata.

A múzeumandragógiának kihívásokkal kell szembenéznie. A múzeumandragógia szakandragógiaként funkcionálhat. A múzeumok által vezérelt tudáskorrekció igazi kihívása az, hogy kellő hozzáértéssel törekszünk-e a tanulási rendszer integrálására, azaz a formális, nem formális, informális, autonóm, önfejlesztő tanulás egymásra épülő rendszerének megteremtésére, vagyis az élethosszig tartó tanulás megvalósítására (Kurta 2007)

Kihívásként kell kezelni, alapproblémának is nevezhetjük, hogy hogyan lehet becsalogatni az idősebb korosztályt a múzeumokba. A már említett szegedi, önképzőkörökkel kapcsolatos kezdeményezés jól mutatja, hogy az egyetemista réteg könnyebben vonható be.

Nem elhanyagolható az sem, hogy a múzeumandragógia módszertanának figyelembe kell vennie, hogy a felnőtt korosztályon belül más életkori sajátosságoknak kell megfelelni.

Fontos, hogy az egyén, akár közösség tagjaként is, legyen motivált, együttműködő, legyen nyitott az új dolgokra, a tanulásra, az új kapcsolatok kiépítésére. Másfelől azonban, ennek a motivációnak valahonnan erednie kell.

Kérdés, hogy hogyan, mivel lehetne motiválni azokat, akik kevésbé érdeklődők, esetleg nehéz őket kommunikációs csatornákon keresztül elérni, vagy infrastrukturális akadályokba ütköznek. Számos probléma vetődhet még fel. Az elkövetkezendő években, a gyakorlati tapasztalatokra építkezve remélhetőleg kiépül egy megfelelő válaszrendszer minderre. Véleményem szerint, egy opció lehet a családosok bevonására a gyermek. Minden gyermekkorban kezdődik. Megfelelő nevelést kell alkalmaznunk. Ha óvodás, kis iskolás korban kialakítunk egy megfelelő

MÚZEUMANDRAGÓGIA

rendszer, amelyben a múzeumok látogatása a gyermekek életének részévé válik, akkor nyert ügyünk van. Hiszen ezek a gyerekek valószínűleg a továbbiakban, életük során is megmaradnak múzeumlátogatóknak és tovább örökítik ezt a kulturális elfoglaltságot gyermekeiknek. De ami ennél talán fontosabb, és erősebb kihatással van a jelenre, illetve a közeljövőre, az az, hogy szüleikre, nagyszüleikre, közeli rokonaikra lehetnek erős motiváló hatással, az üggyel kapcsolatban.

A szegedi REÖK, azaz Regionális Összművészeti Központ, nem nevezhető múzeumi intézménynek, hiszen állandó kiállítási anyaggal nem rendelkezik, de mindez mellett fontos kultúráközvetítési szerepet tölt be (Újvári 2009). Számátalan programmal, időszakos kiállítással várja a látogatókat az intézmény. Mindezen felnőttek számára szervezett kurzusokkal, képzésekkel és szabadidős programokkal színesebbé válnak az emberek szemében.

A REÖK-ben megvalósuló múzeumpedagógia lehetővé teszi a múzeumandragógia megvalósítását is. A programok természetesen mindenki számára nyitottak, a palota honlapján elérhetőek a lehetőségek, időpontok. Egy-egy programba be is lehet kapcsolódni, akik érdeklődésüknek megfelelően foglalkozni kívánnak a kiállításokon látható alkotásokkal. A Szegedi Egyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karával karöltve önképzőköröket indítottak

Fontosnak tartják, hogy elősegítsék az aktív ismeretszerzést, az alkotások értelmezését és a műélvezetet. Ezen gyakorlati tevékenységek összhangban állnak az múzeumandragógiai elméleti törekvéseivel.

Hogyan is valósul meg a múzeumandragógia Szegeden? A Regionális Összművészeti Központban megvalósuló önképzőkör heti rendszerességgel, délutáni foglalkozás, mindenki számára nyitott. Az aktív ismeretszerzést, az alkotások értelmezését és a műélvezetet tartják szem előtt a foglalkozások során. Koordinátorok segítségével történik a foglalkozás, ők a vezetők, a megbeszélések, viták irányítói (Újvári 2009). A tanulási folyamatoknál mindig fontos, hogy legyen egy facilitátor, egy segítő, aki felügyeli a tanulás folyamatát, segítséget nyújt adott helyzetekben, a tanulónak egyfajta biztos háttérrel nyújt. Természetesen nincs ez másképpen egy ilyen múzeumi tanulás során sem. Ezek a vezetők azok, akik elindítják és koordinálják a múzeumban történő képzési folyamatot, nagyobb háttértudással rendelkeznek például az adott kiállítással kapcsolatban. Segíti a múzeumi érdeklődőket, abban, hogy megismerhessék más kultúrák tanításait, a sokféle világot, tudást, elképzelést.

A legutóbbi, és talán mondhatni legsikeresebben megvalósult kiállítás, a 'John Lennon Art' volt, amelyet az érdeklődők hónapokon keresztül tekinthettek meg. Ez a kiállítás pont megfelelő példa a múzeumandragógia megvalósításának egyik módjára. Hiszen maga a kiállítás témája sem a gyermekkorosztály számára szól, nem ők a célközönség, hanem a felnőtt korosztály bizonyos rétege.

A Regionális Összművészeti Központ meglátogatása, számomra igen mély nyomott hagyott. Különleges a helyszín. Az épület már hatással van a látogatóra, hiába az ott megtekinthető kiállítás miatt jött. Ezzel már fellépünk egy fejlődési folyamat lépcsőfokára. Úgy gondolom, ez például ezt már nevezhetjük egy kisebb motivációnak, amellyel a legnagyobb lépés le van tudva a kulturálódás folyamatában.

Összegzésként, következtetést levonva elmondható, hogy a múzeumandragógiára egy teljesen új szakágként még nagy jövő vár. Személyes véleményem szerint, ahogyan említettem, fontos, hogy már gyermekkorban elinduljon a múzeumi nevelés, így biztosíthatjuk a múzeumandragógia további fejlődését. Gyermekekre hatni még mindig könnyebb feladat, mint a felnőttekre. Bizonyos esetekben a gyermek még segíthet is, családját ráveszi, rátereli a megfelelő útra, bevezetve a művelődésbe. Véleményem alátámasztom Kurta (2012) megállapításával, mely szerint: „A világ fenntarthatósága a múlt ismeretétől, az örökség értékeinek megőrzésétől, az eredeti hagyományok és tudás forrásainak visszakutatásának és visszatanításának lehetőségeitől (is) függ.” Mindent a gyermekeknél kell elkezdeni, hogy segítsék, illetve továbbvigyék a kialakított kultúrát. Alapvetően pedig a múzeumandragógia esetében mindig figyelembe kell venni a csatlakozó felnőttek életkori sajátosságait, tapasztalatait, a környezeti feltételeket, milyen akadályok léphetnek fel.

Felhasznált irodalom:

Balogh László: Pedagógiai pszichológia az iskolai gyakorlatban. URBIS kiadó, Budapest, 2006

Dr. Nagy Andor József 2005. Médiaandragógia - Mesterek mesterei. Urbis Könyvkiadó, Budapest

Koltai Zsuzsa 2005. A múzeumok funkcióváltása. In: A múzeumok, mint a tanulás helyszínei. Szerk. Thinsse-Demel Jutta–Németh Balázs. PTE-TTK-FEEFI, Pécs 5–17.

Kurta Mihály 2012. Múzeumandragógia a kortárs muzeológiában. In: Szín 17. évf. 2. sz.
http://epa.oszk.hu/01300/01306/00116/pdf/EPA01306_Szin_2012_17_02_aprili_s.pdf (Letöltés: 2012.05.21)

MÚZEUMANDRAGÓGIA

Kurta Mihály: Múzeumandragógia és Múzeumpedagógia Gyermek-Szülő-Nagyszülő együtt tanul a Herman Ottó Múzeumban.

http://www.muzeumandragogia.hermuz.hu/adatok/publikaciok/korenych_cikk_II_I.pdf

(Letöltés: 2012.05.21.)

Kurta Mihály 2007. Múzeumandragógia Paradigmaváltás a múzeumi kultúraközvetítésben. In: Nyitott kapukkal. Múzeumok ma–holnap. Szerk. Pató Mária. Nyíregyháza–Szolnok, 84–96.

Újvári Edit 2009. Múzeumandragógiai foglalkozások a REÖK-ben. In: Kultúra és Közösség. 2. sz. 84-89. p.

Szabó Ágnes: Múzeumandragógia a múzeumpedagógia szolgálatában

A Magyar Nyelv Múzeuma

A múzeumok élethosszig tartó tanulásban betöltött szerepét ma már nem kérdőjelezi meg a tudományos közönség. A múzeumok gyűjtő és tudományos tevékenysége már a XIX. századtól kezdve meghatározta a tudományos és társadalmi életet. (Koltai 2007) A múzeumok ma már nem pusztán gyűjtő egységek, hanem kultúráközvetítő intézmények, melyek a múzeumpedagógia, a múzeumandragógia és a múzeumgerontológia által az egész társadalmat megcélözzák tevékenységükkel.

Sokan úgy gondolják, hogy a múzeumpedagógia és a múzeumandragógia, noha mindkettő egyfajta kapocs a látogatók és az intézmények között, mégis nagyon távol állnak egymástól, mivel előbbi a fiatalokat, utóbbi pedig a felnőtteket célozza meg. Mégis több olyan pont is van, ahol a kettő kapcsolódhat egymáshoz. Jelen tanulmányban célunk az egyik ilyen aspektus megvizsgálása, melyhez a Széphalmon található Magyar Nyelv Múzeumát fogjuk példaként használni.

Széphalom, valamint az ott található Kazinczy birtok mintegy 5 km-re fekszik Sátoraljaújhely város központjától, melynek 1981 óta része. Széphalom legfőbb nevezetességei a Kazinczy Emlécsarnok, Kazinczy Ferenc sírja valamint a Magyar Nyelv Múzeuma. Bár a múzeum és az emlécsarnok már önmagában is jelentős turisztikai célpont, a kulturális és élményturizmus fejlesztésével, a programkínálat szélesítésével, vagy akár az ebben a pályázati ciklusban népszerű tematikus utak alapításával illetve azok szélesebb körű megismertetésével további látogatókat vonzhatna az amúgy nem a régióba.

Egy magyar nyelvvel foglalkozó múzeum alapításának gondolatát először dr. Pásztor Emil fogalmazta meg a Kazinczy Ferenc Társaság közgyűlésén 1994-ben. Ehhez egy új múzeumi épületre is szükség volt, mivel a Kazinczy Emlécsarnokban egyszerre csak igen kevesen férnek be. Az egri tudós nyelvész javaslatában már ekkor kijelölte a nyelvmúzeum alapvető feladatait: az intézmény legyen kiállítótér és egyúttal rendezvényközpont is. (Magyar Nyelv Múzeuma 2010)

Később elkészült a nyelvmúzeum tématerve, de csak 2001-ben rakták le az alapkövet. Az építkezés végül csupán 2007-ben kezdődhetett el. A Tokaj-hegylajki kistáj önkormányzatai kidolgozták az Összefogás Tokaj Világörökségéért elnevezésű programot, melynek egyik pontja volt a magyar nyelvi múzeum létrehozása Széphalmon, a Kazinczy Emlékkertben, a Kazinczy Emlécsarnok szomszédságában. A beruházás az Európai Unió 400 millió forintos támogatásával, valamint a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei közgyűlés 300 millió forintos hozzájárulásával valósult meg. Végül a Magyar Nyelv Múzeuma 2008. április 23-án

MÚZEUMANDRAGÓGIA

nyitotta meg kapuit a látogatók előtt. Az 1500 négyzetméter alapterületű, külön előadóteremmel és színpaddal is rendelkező múzeum a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság intézménye, fenntartója a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat. (Magyar Nyelv Múzeuma 2010)

A múzeum egyediségét mutatja, hogy Európában ez az első ilyen intézmény, de a világon is igen kevés kulturális intézmény vállalkozott eddig egy-egy nyelv ilyen mélységű bemutatására – ilyen még például a portugál nyelvet bemutató múzeum a braziliai Sao Paolóban.

A Magyar Nyelv Múzeumának célja és küldetése, hogy kulturális központ legyen, illetve tevékenyen részt vegyen a magyar anyanyelvi kultúra terjesztésében, a nemzeti hagyományok közvetítésében, ápolásában. Ennek érdekében több állandó és időszaki kiállítással várja a látogatókat.

Nyitása óta, azaz az elmúlt négy évben Széphalom közel 120 rendezvénynek adott helyet: országos konferenciáknak – köztük az I. Országos Múzeumandragógiai Konferenciának -, kulturális találkozónak, hangversenyeknek, ismeretterjesztő előadásoknak, irodalmi esteknek, könyvbemutatóknak, múzeumi napoknak, határon túli magyarok találkozásának, futóversenynek, nemzeti zárándoklatnak.

Minden nyelvmúzeumi rendezvényen, legyen szó családi napról vagy múzeumi gyermeknapról, kiemelt célnak tekintik az ismeretterjesztést, mely nem kizárólag a nyelvészetet érinti, hanem az élet bármely területét: néprajzot, gasztronómiát stb.

A múzeum tudományos tevékenységét a Kazinczy Ferenc Társaság támogatja, melynek számos kutató, többek között a Debreceni Egyetem munkatársai is tagjai. 2010-ben nyílt meg a szakkönyvtár, mely a múzeum saját kutatói munkáját és vendégkutatók fogadását egyaránt szolgálja.

A Magyar Nyelv Múzeumát 2012 áprilisáig közel 150 ezren látogatták meg. Az intézmény egyik kiemelt feladata a múzeumpedagógia. Diáklátogatóink aránya több mint 60%, a gyerekek és pedagógusok részéről is komoly igény van arra, hogy anyanyelvi nevelési központként működjön. Ennek megvalósításában segíthet egy idejű pályázat, melynek célja:

egy korszerű oktatótér kialakítása,

egy gazdag tartalmú és módszertanú múzeumpedagógiai programcsomag megvalósítása,

valamint egy a múzeumpedagógiai munkának sajátos nyelvmúzeumi karaktert adó múzeumpedagógiai kiadvány megjelentetése.

Mivel az anyanyelvi nevelést korosztályokon átívelő, élethosszig tartó feladatnak tartja a múzeumvezetés is, ezért felnőtteknek is kínálnak érdekes és élvezetes programokat. (Magyar Nyelv Múzeuma 2012a)

Múzeumpedagógia és múzeumandragógia

Különösen egy olyan intézmény esetén, ahol ilyen magas a gyermek illetve diák látogatók száma, fontos, hogy megfelelően felkészült, a múzeumpedagógiában jártas szakemberek vezessék őket körbe a múzeumban.

A múzeumpedagógia különösen az Egyesült Államokban rendelkezik erős gyökerekkel. Ez annak is köszönhető, hogy egy 1969-es adóreform az amerikai múzeumokat oktatási intézménynek minősíti. Az Egyesült Államokban található múzeumok évente mintegy egy milliárd dollárt költenek oktatási programokra, illetve kb. 18 millió órában kínálnak oktatási programokat. Szintén ide köthető a múzeumpedagógus szakma megjelenése, ami igen speciális terület, mivel múzeumi közegbe helyezi a tanulást/tanítást, azonban az iskolaitól eltérő módszereket alkalmaz. (Koltai 2011)

Hazánkban a múzeumpedagógia még nem kapott az Egyesült Államokhoz hasonló támogatottságot, de szerencsére egyre több intézmény ismeri fel ennek jelentőségét és alkalmaz múzeumpedagógus szakembereket. Egy átlagos magyar múzeum kiállításokkal, foglalkozásokkal illetve egyéb rendezvényekkel várja a közönséget. A kiállítások legtöbbször a felnőtt közönséget célozzák meg, éppen ezért, ha van is valamilyen információs füzet vagy brosúra a kiállítás anyagáról, az a gyerekek számára kevésbé érthető, továbbá a tárlatvezetések is a felnőtt közönségre koncentrálnak. Még nem terjedtek el igazán hazánkban a gyerekeknek szóló foglalkoztató füzetek, feladatlapok, amelyek a jobb megértést szolgálnák.

Talán gyakoribbak a gyerekeknek szóló foglalkozások, azonban ezek nem minden esetben illeszkednek a múzeum profiljába; legtöbbször kézműves vagy valamely történelmi korszakot bemutató foglalkozások. Ezen foglalkozások elterjedését az is nehezítheti, hogy elég költségesek nagy az anyag-, eszköz- és szaktudás igényük.

A múzeumok közösségi térként való használata leginkább hangversenyek, előadástek, felolvasások, közönségtalálkozók szervezésével és lebonyolításával merül ki. A nagyobb múltra visszatekintő múzeumok esetében ezekre egy-egy kiállítótérben vagy a szabad ég alatt kerülhet sor, de a fiatalabb, vagy újabb építésű múzeumok már rendelkezhetnek külön erre a célra készült hangverseny- illetve előadóteremmel, mint ahogyan a Magyar Nyelv Múzeuma is.

Mivel a tudásközvetítés elsősorban a tanítók, tanárok feladata, ezért fontos, hogy a közoktatásban tanító pedagógusokat megfelelő módon készítsék fel az iskolán kívüli tanulási alkalmakra. Ez azért is szükséges, hogy a tanulók ne érezzék kényszerű, kötelező jellegű iskolai tanulásnak a múzeumlátogatást, ehhez pedig az kell, hogy a pedagógusok megismerkedjenek az edutainment, azaz a szórakozva tanulás jelenségével és technikáival.

A múzeumi tanulás legfontosabb formái a tárgyakon keresztül tanulás, az interaktivitás és a cselekvésen keresztül tanulás, amik a legtöbb hagyományos iskolai programnak általában nem képezik részét, így szükség van a pedagógusok ilyen jellegű felkészítésére. (Koltai 2011)

Az egyik kapcsolódási pont lehet tehát a múzeumpedagógia és a múzeumandragógia között az iskolai csoportokkal a múzeumba látogató pedagógusok előzetes felkészítése, melyet a felnőttképzésben, andragógiában (is) jártas múzeumi szakemberek végezhetnek.

MÚZEUMANDRAGÓGIA

A múzeumandragógia itthon még kevésbé került a tudományos élet középpontjába, így jelenleg nem is rendelkezik általánosan elfogadott fogalom meghatározással. Kurta Mihály így fogalmazta meg a múzeumandragógia mibenlétét: „a múzeumandragógia a múzeumok, a muzeális jellegű intézmények, a kulturális örökség védelmével, őrzésével megbízott szervezetek felnőttképzési, felnőttoktatási, felnőttnevelési tevékenységének lehetőségeit, feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, melyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, a felnőtt közösségek tanulási, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit” (Kurta 2007:84). Ezt a definícióját alapul véve múzeumandragógiai programnak tekinthető a múzeumokban, múzeumok által végzett felnőttképzési, felnőttoktatási tevékenység. Ilyen tevékenység lehet például a fentebb említett, közoktatásban tanító pedagógusoknak szervezett olyan kurzus vagy képzés, amely felkészíti őket a diákokkal történő múzeumlátogatásra, illetve amely által megfelelő kompetenciákat szerezhetnek a múzeumlátogatást megelőző valamint lezáró foglalkozások levezényléséhez. A felkészítés során megtanulhatnak azokat a módszereket, melyekkel rávezethetik a tanulókat, hogyan fedezzék fel ők maguk a múzeumi anyagot, így egyfajta facilitátori szerepre is felkészülhetnének. (Szabó 2009)

Fontos kihangsúlyozni, hogy itt elsősorban nem formális képzésekre kell gondolni, hiszen alapvetően minden múzeum más, épp ezért különbözik a múzeumi anyag feldolgozásának módja. Bővebb információs anyagok, a kiállítás feldolgozását segítő munkafüzetek, módszertani segédletek vagy akár videók viszont nagy segítséget jelenthetnének a pedagógus felkészítő illetve lezáró munkájában. Ezeket az anyagokat a múzeum munkatársai készíthetnék, majd azokat a holnapon regisztráció után elérhetővé tehetnék.

Itt térnénk vissza újra az Egyesült Államok példájára, ahol ez már egyre több múzeumban realizálódott. „Bevett gyakorlat, hogy a múzeumok honlapjai olyan, bárki által letölthető óratervezeteket, adatbázisokat, oktatási segédleteket jelenítenek meg, melyeket a tanárok felhasználhatnak a diákokkal való munkájukban, beépíthetik azokat a curriculumba, hatékonyan összekötve a múzeum által, a gyűjteményre és az ott felhalmozott tudásra alapozott tanulási lehetőségeket az iskolai keretekben folytatott formális tanulással. Sikeres példáit tapasztalhatjuk ennek a törekvésnek a Smithsonian, a Metropolitan, vagy az Exploratorium honlapjain.” (Koltai 2007:62)

A Magyar Nyelv Múzeumának távlati tervei között szerepel a felnőtteknek, elsősorban pedagógusoknak szánt kínálat bővítése a nyelvművelődés, anyanyelvi nevelés kapcsán, melynek alapja, hogy a nyelvmúzeum a nyelvművelődés-anyanyelvi nevelés elméleti bázisa, kutatóhelye is egyben.

Ennek lehetséges tematikája:

Hogyan illeszthető be a nyelvművelődési tevékenység a közoktatási munkába?

Hogyan kapcsolható be a pedagógiai programba, tanmenetbe a múzeumlátogatás, a múzeumpedagógia?

MÚZEUMANDRAGÓGIA

A nyelvi erkölcs tudatosításának módszerei (Magyar Nyelv Múzeuma 2012b)

Összegzésként tehát elmondható, hogy a múzeumandragógia és a múzeumpedagógia egyik közös pontja lehet a pedagógusok képzése, felkészítése. A Magyar Nyelv Múzeuma is tervez ilyen jellegű képzéseket, azonban mivel az anyagi lehetőségeik korlátozottak, így pályázati támogatásból tudnák csak finanszírozni ezt. Amennyiben az idei pályázat támogatást nyer, úgy hamarosan megkezdődhet az ilyen jellegű programok kidolgozása.

Véleményünk szerint sem a múzeumpedagógia, sem a múzeumandragógia nem kap még elegendő figyelmet és támogatást, úgy a szakma, mint a közélet részéről sem. Ez azért is sajnálatos, mert köztudomású, hogy azok az emberek, akik gyerekként megszerették a múzeumokat, nagy valószínűséggel felnőttként is rendszeres múzeumlátogatók lesznek, így szükséges lenne, hogy minél több gyermek szerezhesen életre szóló élményt a múzeumokban, amihez azonban felkészült szakemberek szükségesek.

Felhasznált irodalom

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa: a múzeumi kultúráközvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata. Iskolakultúra, Veszprém

Koltai Zsuzsa (2007): A múzeumok élethosszig tartó tanulással kapcsolatos új feladatai, kihívásai és lehetőségei az amerikai szakirodalom és gyakorlat tükrében In: Tudásmenedzsment, VIII. évfolyam 2. szám, 61-66. p.

Kurta Mihály (2007): Múzeumandragógia. Paradigmaváltás a múzeumi kultúráközvetítésben. In: Pató Mária (szerk.): Nyitott kapukkal. Múzeumok ma-holnap. J-Nk-SZ MMI, Nyíregyháza-Szolnok. 84-96.

Magyar Nyelv Múzeuma (2010): A Magyar Nyelv Múzeuma, 2010. Belső dokumentum

Magyar Nyelv Múzeuma (2012a): A Magyar Nyelv Múzeumáról, 2012. Belső dokumentum

Magyar Nyelv Múzeuma (2012b): Lehetőségek a Nyelvmúzeumban. Belső dokumentum

Szabó József (2009): A múzeumok új kihívása: a múzeumandragógia. In: http://muzeumandragogia.hermuz.hu/adatok/publikaciok/konferenciak/muzandr_20090511/szabojozsef.pdf

Nagy Csilla: Szubkultúrák a debreceni MODEM - ben

Mi az a múzeumandragógia

A múzeumandragógia fogalma napjainkban még nem rendelkezik mindenki által elfogadott fogalmi kerettel. Sokan azonosítják a múzeumpedagógiával, illetve nem fogadják el önálló foglomként. Ennek oka, hogy nem tekintik szükségesnek azt, hogy a felnőtteket valamilyen módszerrel bevonzzák a múzeumba, mint intézménybe. A múzeumok többségének célközönsége a diákság, illetve a gyermekkorú célcsoport, mivel az iskoláknál rendszeres program a csoportok múzeumlátogatása. Viszont a múzeumok ilyen fajta funkciója is kezdi elveszíteni létjogosultságát, kezd elavulttá válni. Ezt a folyamatot már kezdik észlelni a múzeumvezetők és a finanszírozók is, így egyre több olyan extra szolgáltatás és funkció jelenik meg, amelyek eddig nem voltak elérhetőek. Elsőként a népszerűbb, jobban elérhető, nagyobb látogatottsággal büszkélkedő intézmények kezdtek el extra szolgáltatásokat beépíteni kínálatukba, majd megjelentek a tematikusabb, így már speciálisabb célközönséget vonzó múzeumok, kiállítások, szolgáltatások is. A múzeumpedagógiai szolgáltatások is közönség becsalogató funkcióként szolgáltak, egy olyan korosztály, generáció kinevelése volt a cél, akik a múzeumra nem, mint egy távoli, régiségeket bemutató, poros öregedő intézményre, hanem mint egy interaktív, minden látogatással mást-mást felvonultató, a tanulást és a tudást elsajátítását elősegítő komplexumra gondolnak. Azonban, hogy a múzeumpedagógiai foglalkozásuk elérik-e céljaikat, vagy a kívánt hatást, már megoszlanak a vélemények.

De akkor mi is pontosan a múzeumandragógia? A múzeumandragógia fogalmával Magyarországon leginkább Koltai Dénes, Koltai Zsuzsa és Kurta Mihály foglalkozott.

Így született meg a Felnőttoktatás és múzeumi képzés című tanulmány Koltai Dénes és Koltai Zsuzsa gondozásában, amelyben a múzeumandragógia fogalmi elhelyezését, illetve a múzeumok szerepét a felnőttképzésben is boncolgatták. Fontosnak tartják mindketten a múzeumok szerepét a kisgyermekek oktatásában, hiszen a múzeum egy másfajta szintér, mint az iskola, más funkciókat tölt be és más módszerekkel valósítja meg a tudás átadását. Ezért is fontos kihasználni a múzeumok ilyen fajta adottságait. Ez a funkció szerintük a szórakoztatva tanulás, mivel bizonyított, hogy a gyermekek sokkal könnyebben sajátítják el ilyen módon az ismereteket. Ennek oka, hogy sokkal oldottabb környezetben tanulhatnak, tehát ebben különbözik többek között az iskolai tanulási szintértől. Tehát ezért fontos tanulási szintér a múzeum, mivel a már említett funkciókon kívül, a gyűjtés és megőrzés és kiállítás mellett oktat és nem melleleg szórakoztatva oktat. Erre hívják fel a figyelmet tanulmányukban a szerzők. (Koltai – Koltai: 2011:3)

Ez az a sarkalatos pont, amely fontos a felnőttek tanulásának szempontjából is. Mégpedig a szórakozva tanulás, illetve az, hogy olyan fesztelen környezetben valósuljon meg a tanulás, amely semmilyen szempontból nem akadályozza az ismeretek megszerzését. Kutatások bizonyítják és a szakma is már régóta tudja, hogy a felnőttnevelés, felnőttképzés, felnőttoktatás legjobban olyan környezetben működik, ahol a felnőtt nem érzi magát feszéjzve, felszabadult, és nem emlékezteti a szituáció az esetleges gyermekkori kellemetlen tanulási élményekre. Viszont ez sajnos csak az elmélet. A megvalósítás ennek az ellentétét mutatja. A felnőttek tanulási színterei jobban hasonlítanak a gyermekkoruk iskolájára, mint az gondolnánk, és szeretnék. Viszont sajnos hiába lenne kézenfekvő tanulási színtér a múzeum, a valóságban folyamatosan csökken a múzeumok látogatottsága, vannak olyan családok, akik még sohasem látogattak meg együtt múzeumot, és sokak még saját lakóhelyük múzeumi kínálatát sem ismerik. Ahogy említettem a tanulmány elején ezt a tendenciát meg felismerték a vezetők és fenntartók, és elindultak lépések a folyamat visszafordításának érdekében, de népszerűvé tenni a múzeumi időtöltést nem könnyű feladat, mivel berögződött előítéleteink vannak a múzeumi világgal kapcsolatban.

Kurta Mihály is erre a paradigmaváltásra utal munkájában, úgy véli, a múzeumoknak aktívabb szerepet kellene betölteniük az emberek életében. Szerinte a múzeumok nemcsak közösségfejlesztő, hanem személyiségformáló funkcióval is rendelkeznek, amelynek folytán fokozni kell ezen intézmények nevelésközpontú szerepkörét. A gyermekek esetében a múzeumpedagógia, a felnőttek esetében a múzeumandragógia, az idősek esetében a múzeumgerontagógia látja el ezt a funkciót.

Koltai Zsuzsa is foglalkozik a múzeumandragógiával. Tanulmányában annak a jelentőségét hangsúlyozza ki, hogy miért kell a múzeumi programokat felnőttoktatási funkcióval ellátni. Koltai Zsuzsa szerint a felnőttek múzeumban történő oktatása régi gyökerekkel rendelkezik, de napjaink felgyorsult világában, ahol értékét veszítette a múzeumlátogatás, a múzeumandragógia innovációjára van szükség. Az innováció kiterjedhet a múzeum szervezeti felépítésére, a kiállítás politikára, a kiállítás, mint „termék” fejlesztésére, az intézmény által szolgáltatott felnőtt programokra, illetve a programok kialakításakor alkalmazott módszerekre és eszközökre is. Alapvetően négy gyűjtő területet határozott meg, ahol az innovációnak kiemelkedő szerepe lehet, elsősorban új célcsoportokat kell meghatározni, másodsorban a tanulás hatékonyságának növelése érdekében tanuló barát környezetet kell kialakítani a múzeumon belül, harmadsorban a lifelong learning jegyében fejleszteni kell ezen, kulturaközvetítő intézmények elektronikus megjelenését és végül, de nem utolsó sorban a szervezet felépítését említi, aminek érdekében az alkalmazottak továbbképzésére van szükség (Koltai:2011:63).

Ezek után érdemes feltárni mi is pontosan a múzeumandragógia: „A múzeumandragógia a múzeumok, a muzeális jellegű intézmények, a kulturális örökség védelmével, őrzésével megbízott szervezetek felnőttképzési, felnőttoktatási, felnőtt nevelési tevékenységének lehetőségeit, feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, a felnőtt közösségek tanulási, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit.”

A múzeumandragógia kiemelt szerepet tulajdonít az életkori sajátosságokon kívül, az önkéntességnek, az önkívületnek, a résztvevők motiváltságának és a felelősség vállalásra épülő együttműködésnek is (Kurta:2006).

Miért fontos a fiatalabb generációk bevonása a múzeumoknak

A fiatalabb generációk megszólítása minden területen problémát okoz, mivel nehéz olyan csatornát találni, amely célirányosan és hatékony eljut ehhez a generációhoz. Ennek oka, hogy a fiatalok nehezen megszólíthatók. Főként, ha olyan kulturális programokról van szó, amelyekhez nem kapcsolódnak egyéb kiegészítő, extra szolgáltatások, illetve ha olyan programokról van szó, amelyek mainstream jellegűek, tehát nincs konkrét célcsoportjuk, mivel egy tágabb réteget céloznak meg. Az előző fejezetben már említettem, hogy miért fontos a fiatalok bevonása a múzeumokba, és miért fontos megmutatni nekik azt, hogy ez az intézmény szórakoztató és hasznos időtöltést nyújthat. Ha a fiatalok megismerik ezt, akkor tudatos felnőtt fogyasztók lesznek és majd leendő családfőként hasznos szabadidővel tudnak szolgálni gyermekeiknek. Így gyűrűzik be a családok mindennapjaiba a múzeum intézménye és így válhat fontossá a gyermekek körében. A fiatalabb generációk potenciális fogyasztók a szabadidős programok tekintetében. Tudnak és áldoznak is pénzt olyan eseményekre, programokra, amelyek igazán érdekesek és elérik őket. A legtöbb intézmény és program olyan felületeket használ reklámozásra, amelyek nem jutnak mindig célba. Plakátok, szórólapok hirdetik a különböző eseményeket, még sincs teltház. Reklámok hangzanak el a rádióban, kültéri reklám felületeken jelennek meg a hirdetések.

Újabban a Facebook közösségi oldal is reklámfelületként használatos, de a nem váltja be teljesen a hozzá fűzött reményeket.

Viszont van egy csatorna, amely sikeres és hatásos a fiatalabb generációk körében. Ez a személyes kommunikáció útján terjedő információ, azaz a szájról szájra terjedő reklámok. Ennek ellenére azt le kell szögezni, hogy ez a fajta reklám (ha lehet így használni) nem működik a mainstream rendezvények esetében. Akkor lehet célra vezető, ha az eseménynek, kiállításnak, programnak konkrét célközönsége van. Konkrét célközönségnek azt tekintjük, ha tudjuk a célközönség igényeit és azokat megpróbáljuk kielégíteni a program által kínált szolgáltatásokkal. Ilyen célközönségek lehetnek a különböző szubkultúrákat képviselők, mivel számukra

olyan programokat lehet szervezni, amelyek minden bizonnyal kielégítőek lesznek számukra és érdeklődés kelthetnek.

A szubkultúrák és elérési lehetőségeik

A szubkultúrák létrejöttének idejét a rendszerváltás utánra datálhatjuk Magyarországon, illetve ez után az időszak után volt nagyobb lehetőség ezen csoportok megalakulásának. Ez a jelenség főként a nagyobb városokra jellemző, ahol a fiatalok leginkább zenei stílusok mentén különültek el. A szubkulturális csoportoknak jól megkülönböztethető stílusjegyeik vannak, főként az életformában, de az öltözködésben és a zenei ízlésben is tetten érhetőek a különbségek. Ha a csoportok társadalmi nézzük, általában alsó és középosztálybeli fiatalok sorolódnak szubkultúrákba, mivel a felsőbb osztályokba szeretnének tartozni, viszont a magasabb státuszúvá válás elérése kétes, ezért ún. szubokba tagozódnak. Tehát megalkotják saját kis közösségeiket, amelyek ellent mondanak a többségi társadalom életformájának.

De mit is nevezhetünk pontosan szubkultúrának? A különböző szórakozási, életviteli szokások és viselkedési formák, amelyek szemben állnak az intézményesen támogatott és a társadalom többsége által elfogadott kulturális értékeknek.

A subcultura latin eredetű kifejezés második tagjának jelentése a cultura szó, vagyis művelés. Manapság kibővült jelentéstartalommal bír, főként a művelődést értjük rajta. A szubkultúra tehát az ún. fő kultúra alatt helyezkedik el, az adott társadalom leginkább értékhordozónak tartott kulturális összessége alatt. Viszont ez előítélteket állít a szubkultúrákhoz tartozó emberek irányába, amely sokszor negatív tartalommal bír. A szubkultúra kifejezést S. Cohen vezette be a tudományos vizsgálódásba és vitába. Jelentősek még Richard Cloward és Lloyd Ohlin, valamint Walter Miller, Marvin Wolfgang és Franco Ferracutti elméletei a szubkultúráról, amelyek azt elemezték, hogy miért tűnnek fel, miért és hogyan öltönek sajátos alakzatot, és miért őrzik meg folytonosságukat nemzedékről nemzedékre.

A szubkultúra fogalmával összefüggésben áll az alternatív kultúra jelensége, amely innovatív és haladó szerepet játszik a társadalomban. Az alternatív kultúrát különböző társadalmi csoportok és művészek tehetik magukévá. (Rastacsko 2009)

A téma szempontjából elsősorban az ifjúsági szubkultúrák fontosak, mivel az ifjúság múzeumba való vonzásának ezeket a csoportokat kell megcélozni. Ahhoz, hogy ez a marketing minél hatásosabb legyen, meg kell ismerni az ifjúsági szubkultúrák létrejöttét és működését.

Vizsgáljuk meg az ifjúsági szubkultúrák létrejöttét. Erre a folyamatra már számos hipotézist kidolgoztak. Yinger, a külső tényezők befolyásolását hangsúlyozza, mint például a bevándorlás, mint fontos tényező.

A szubkultúrák általában hasonló társadalmi státusszal rendelkező egyének között alakul ki, mint már fentebb említettem. A népesség azonos társadalmi pozíciójú

szegmensei, mint az életkor, nem osztály, foglalkozás és hasonló, természetes módon gyakrabban érintkeznek egymással, mint a más szegmenshez tartozó egyénekekkel.

Egy másik hipotézis szerint a szubkultúrák igazából válaszok olyan frusztrációs problémákra melyek a nagyobb társadalom normatív, vagy kulturális ellentmondásai által keletkeztek.

A legtöbb ezzel a témával foglalkozó szerző egyetért abban, hogy a szubkultúrák olyan társadalmakban jöhetnek létre, amelyeket az a fajta társadalmi differenciálódás jellemez, mint az életkor, a nem, az etnikai hovatartozás, az osztály vagy egyén strukturális változók. (Rastacsko 2009)

Poetry Slam – Street art a MODEMBEN

A következő fejezetben egy Debrecenben megvalósított programot szeretnék bemutatni, amely jó példája annak, hogyan lehet egy szubkultúra képviselőit sikeresen bevonni a múzeumi légkörbe.

Ahhoz, hogy megértsük a hip-hop szubkultúrát (amit céloz az esemény), illetve, azt, hogy a street art hogyan kerülhet egy kiállítótér falai közé, tudnunk kell a street art értelmezését ebben a kontextusban.

A street art egy viszonylag új műfajnak számító művészeti ág. Ez a művészeti forma magába foglalja a matricázást, sablonozást, és plakátkészítést is, emellett tudni kell a street art világról, hogy nem áll távol tőle az illegális aktivitás. A street art egyik legrégebbi és legelismertebb képviselője Shepard Fairey, aki 1989-ben kezdte meg matricakampányát, amely már magában hordozta a műfaj minden fontos elemét. A kilencvenes évek közepére a művész közel félmillió matricát helyezett ki a világ nagyvárosaiban, egy idősödő amerikai pankrátor képéről. Ezek a matricák felkeltették az emberek figyelmét, nem tudták mire vélni a képeket, mivel nem szokták meg, hogy olyan hirdetéseknek lássanak, amelyeknek nincs se tárgyuk, és a céljuk sem teljesen egyértelmű. A street art nem egyszerű vandalizmus. Az alkotások elkészítéséhez számítógépes és nyomdai ismeretek is szükségesek. Ezek az ábrák általában zavart és frusztrációt kelthetnek a városlakókban, akik értelmezni próbálják őket. Viszont ez a céljuk is, felhívni a figyelmet, és elgondolkodtatni az embereket a körülöttük lévő világról.

A street art nem a graffiti egyik ága. A graffiti a hip-hop kultúrához kapcsolható, ezek az irányzatok az utcán működnek és onnan szerzik inspirációjukat is. A fő különbség a két dolog között, hogy a graffitis szabad kézzel dolgozik, spontán alkotással, míg a street art művész stencillel, és matricával. A graffiti művészei névtelenül alkotnak, a street art viszont tudatos, és tudatos környezetben is született. Az alkotók sokszor képző- vagy iparművészeti egyetemekre járó művészek, témáik is társadalmilag elkötelezettebbek. (Földesi 2004)

Tehát a vizsgált rendezvény neve „Poetry Slam – Street Art a MODEM-ben”. A rendezvény az elmúlt két évben az adott szubkultúra képviselői között nagy sikert aratott, és viszonylagosan magas látogatottságot produkált. A DKF és a Modem közös szervezésében létrehozott esemény több ízben célozza a közönséget. A Poetry Slam a költészetnek és a rap zenének a találkozási pontja, viszont ebben a tanulmányban nem szeretnék a zenei vonatkozásával foglalkozni az eseménynek, illetve a szubkultúrának. Minden esetre azt fontos tudni, hogy a fiatal generációk bevonásának fontos eleme a zene, mint a szórakoztatás egyik legnépszerűbb formája. Ha egy intézmény szeretne fiatalok számára rendezvényeket, illetve egyén szolgáltatásokkal kiegészített kiállításokat szervezni, magasabb látogatottság érhető el, illetve nagyobb érdeklődés, ha valamilyen zenei programot is felajánl a kínálatba. A programok között volt street art bemutató, ahol az alkotók élőben mutatták meg tehetségüket, és az érdeklődők testközelből figyelhették meg a folyamatot. Emellett pedig a leglátványosabb eleme a rendezvénynek a kiállítótérben részben kihelyezett, részben pedig helyben készült alkotások megtekintése. Látványos és impozáns alkotásokat tekintettek meg akik ellátogattak, és természetesen személyesen találkozhattak a készítőikkel. Így a szubkultúra képviselői még közelebb érezhették magukat azonos értékek képviselő társaikhoz. Annak jeleként, hogy a fiatalabb generáció nem csak a szórakozást és a „nézelődést” igényli, egy workshop lebonyolítása adott lehetőséget, ahol a Poetry Slam kontextusában jöhetett létre az interakció a közönség és a művészek között.

A programok színességét mutatja, hogy egy szubkultúra képviselőit igazán változatos ötletekkel lehetséges becsalogatni. Az a tény, hogy az átlagosan 20 éves korosztály ilyen lehetőségekért szívesen bemerészkedik egy múzeumba, arra sarkallhatja az intézményvezetőket és kiállítás szervezőket, hogy fontolóra vegyék a különböző szubkultúrák megcélzását. A sikert az is mutatja, hogy az első kiállítást követő évben újra megrendezésre került az esemény, tehát volt rá érdeklődő és célba ért a marketing.

Ha a megjelent fiataloknak csak egy része más alkalomból is ellátogat az adott múzeumba, akkor az intézmény szempontjából nagy jelentősége van az ilyen jellegű rendezvényeknek. A múzeumandragógia pedig megvalósulni látszik, a látogatók új ismeretekkel távoznak, és szívesen járnak múzeumba, mert élményeik a kortársaikhoz kötik őket, emellett pedig nem az általános iskolás korhoz köthető múzeumlátogatásokra emlékezteti őket, hanem egy új, és elkövetkező életükben sokkal meghatározóbb élményre.

Felhasznált irodalom:

Földes András (2004): Válságban az utca vandáljai? In: <http://hvg.hu/kultura/20041202streetart>, 2012. 05.24., 10:22.

Koltai Dénes - Koltai Zsuzsa (2011): Felnőttoktatás és múzeumi képzés. A felnőttoktatás általános magyarországi állapota, helyzete. In http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/viewpage.php?page_id=3, 2012-03-07, 14:52.

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. In http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/koltai_zsuzsa.pdf, 2012-03-07, 11:37.

Kurta Mihály (2006): Múzeumandragógia. Paradigmaváltás a múzeumi kultúráközvetítésben. In <http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/paradigmavaltas.pdf>, 2012-05-24, 14:56.

Rastacska (2009): Szubkultúrák létrejötte. In: <http://www.sub.hu/?p=557>, 2012.06.01., 8:32.

Williams, Raymond (2003): A kultúra elemzése. In Wessely Anna (szerk.): A kultúra szociológiája. Budapest. Osiris.

Melléletek:

Forrás: <http://www.sub.hu/?p=2368>

Forrás: <http://rebellive.blogspot.hu/2012/06/egy-laza-hip-hop-szeansz.html>

MÚZEUMANDRAGÓGIA

Burai Petra: A miskolci Hermann Ottó Múzeum

Jelen írásom elsődleges célja az volt, hogy részletesen bemutassam a Hermann Ottó Múzeumot, azon belül is történetét, főbb programjait, megjelenését és végül, de nem utolsó sorban múzeum-andragógiai tevékenységét.

Mielőtt közelebbről is megismerkednénk a miskolci múzeummal, szeretném megvizsgálni napjaink felnőttoktatásának lehetőségeit a

múzeumokon belül. Koltai Dénes és Koltai Zsuzsa Felnőttoktatás és múzeumi képzés című tanulmányukban többek között ezt a témakört is érintették. Egyetértek azzal, hogy a múzeum rendkívül fontos tanulási színtér, hiszen számos funkciót betölt, nemcsak gyűjt, kutat, konzervál, hanem kiállít, közlétesz, sőt, egyszerre oktat és szórakoztat is. Már egész kiskorunktól kezdve a múzeumok legfőbb célja a szórakozva tanulás és tanítás, mondhatni „edutainment” funkciójuk van, még ha ez a jól ismert fogalom és funkció leginkább az audiovizuális média eszközei által lehetnek ismerősek számunkra. A szerzők többek között arra is felhívják a figyelmet, hogy a múzeumokban történő oktatás különbözik az iskolai oktatástól, hiszen a múzeumokban teljesen más a tanulás légköre, kevésbé feszéjezett a „tanulók” hangulata. Meglátásom szerint ez lehet a múzeumi felnőttoktatás egyik lehetséges építőköve. Hiszen napjaink felgyorsult világában, a felnőtt korosztály részéről egyre inkább csökken a múzeumlátogatás népszerűsége. Helyette dominánsabbá vált a mozi, vagy a televízió, amellyel nagyon nehéz a múzeumoknak felvennie a versenyt. Az okok egyszerűek, a televízió könnyen elérhető, kényelmes, viszonylag olcsó, míg a múzeumhoz ki kell mozdulni és a belépők ára is gyakran borsos. Nagyon fontos, hogy ezen okok miatt a múzeumok még nagyobb hangsúlyt fektessenek marketingtevékenységükre, a kiállítás tárgyán felül olyan kiegészítő szolgáltatást is nyújtsanak, ami még nagyobb motiváló erővel bírhat a felnőtt közönség számára. A múzeumok a tárlatvezetésen túl, közös megbeszélésekkel,

esetleg aktivizáló feladatokkal ösztönözhetik a felnőtteket a részvételre (Koltai – Koltai: 2011:3).

Kurta Mihály is erre a paradigmaváltásra utal munkájában, úgy véli, a múzeumoknak aktívabb szerepet kellene betölteniük az emberek, sőt az egész társadalom szabadművelődésében. Kiemeli a múzeumok nemcsak közösségfejlesztő, hanem személyiségformáló funkcióját is, amelynek folytán fokozni kell ezen intézmények nevelésközpontú szerepkörét. A gyermekek esetében a múzeumpedagógia, a felnőttek esetében a múzeumandragógia, az idősek esetében a múzeumgerontagógia látja el ezen funkciókat.

De mi mivel is foglalkozik pontosan a múzeumandragógia? „A múzeumandragógia a múzeumok, a muzeális jellegű intézmények, a kulturális örökség védelmével, őrzésével megbízott szervezetek felnőttképzési, felnőttoktatási, felnőtt nevelési tevékenységének lehetőségeit, feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, a felnőtt közösségek tanulási, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit.”

A múzeumandragógia kiemelt szerepet tulajdonít az életkori sajátosságokon kívül, az önkéntességnek, az önaktivitásnak, a részvevők motiváltságának és a felelősség vállalásra épülő együttműködésnek is (Kurta:2006).

Koltai Zsuzsa önálló tanulmányában is többek között a múzeumi felnőttoktatás jelentőségét hangsúlyozza. Meglátása szerint a múzeumi felnőttoktatás igaz régi gyökerekkel rendelkezik, napjainkban mégis új perspektívából kell szemlélni, a múzeumandragógia innovációjára van szükség. Az innováció kiterjedhet a múzeum szervezeti felépítésére, a kiállítás politikára, a kiállítás, mint „termék” fejlesztésére, az intézmény által szolgáltatott felnőtt programokra, illetve a programok kialakításakor alkalmazott módszerekre és eszközökre is. Alapvetően négy gyűjtő területet határozott meg, ahol az innovációnak kiemelkedő szerepe lehet, elsősorban új célcsoportokat kell meghatározni, másodsorban a tanulás hatékonyságának növelése érdekében tanuló barát környezetet kell kialakítani a múzeumon belül, harmadsorban a lifelong learning jegyében fejleszteni kell ezen, kultúráközvetítő intézmények elektronikus megjelenését és végül, de nem utolsó sorban a szervezet felépítését említi, aminek érdekében az alkalmazottak továbbképzésére van szükség (Koltai 2011:63).

Amint az előzőekben láthattuk a múzeumi felnőttoktatás jelen korunk egyik legkutatottabb témája. Előzetes hipotézisem szerint az általam választott intézményben, a Hermann Ottó Múzeumban is egyre fokozottabb figyelmet fordítanak az innovációnak, illetve a múzeumandragógiának és pedagógiának.

A múzeum története

A miskolci Herman Ottó Múzeum a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság központja. A múzeum 1899-ben alakult meg Borsod-Miskolczi Múzeum néven. 1914-ig a Borsod-Miskolczi Múzeum és Közművelődési Egyesület, majd ezt követően 1949-ig, az államosításig Borsod vármegye és Miskolc városa finanszírozta tevékenységét. Az intézmény 1953-ban vette fel a sokoldalú tudós, Herman Ottó nevét. 1963-ban vált a múzeumi szervezet központjává, és ettől az időtől terjedt ki gyűjtőterülete Borsod-Abaúj-Zemplén megyére. A Herman Ottó Múzeum depozitóriumaiiban közel félmillió, egyedileg nyilvántartott műtárgy található. A legnagyobb gyűjtemény a régészeti, amelynek kiemelkedő egységeit az őskor első tárgyi emlékei, a neolitikum bükki és Bodrogkeresztúri kultúrájának leletei, a népvándorlaskor és a honfoglalás korának reprezentatív művészeti alkotásai jelentik. A múzeum ásványtára őrzi a Kárpát-medence legteljesebb hazai kőzet- és ásványkollekcióját. A képzőművészeti gyűjtemény jelentőségét - az itt lévő műalkotások nagy számán túl - elsősorban az bizonyítja, hogy a magyar nemzeti festészet valamennyi kiemelkedő művészenek remekét tartalmazza, s ezek segítségével Mátyáskitől Moholy Nagy-ig bemutatható nemzeti festészetünk. A történeti gyűjtemény gazdag ipartörténeti emléktárhelyet tartalmaz, s ehhez közel félmillió lapterjedelmű adattár csatlakozik a 14. századtól napjainkig terjedő írásos emlékekkel. A néprajzi gyűjtemény nemzetközileg is számon tartott része a matyóság és a palóc népcsoport népművészeti anyaga. A Herman Ottó Múzeumban található az egyik legnagyobb vidéki numizmatikai-falerisztikai gyűjtemény. A Herman Ottó Múzeumot 1985-ben nyilvánította tudományos kutatóhelyé a kulturális kormányzat. A mintegy 40 tudományos szakalkalmazott és az intézményhez kötődő kutatók kutatási eredményeinek közzétételét több rendszeresen megjelenő periodika biztosítja. Tervszerű vásárlások és cserekapcsolatok biztosítják a rendszeres gyarapodását a közel 200 ezer kötetes múzeumi könyvtárban, amelyben fellelhető Gunda Béla és a Wellmann Imre akadémikusok hagyatékai is.

A Herman Ottó Múzeum 1999-ben az Év Múzeuma lett Magyarországon, és Miskolc város önkormányzata Pro Urbe díjjal jutalmazta az intézményben folyó sokoldalú és magas színvonalú szakmai tevékenységet. 1997-től a Miskolci Egyetem kihelyezett Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszékének is otthont nyújt a közgyűjtemény.

Múzeumok és kiállítások

Miskolcon négy kiemelkedő Hermann Ottóhoz kötődő épületet és intézményt emelnék ki: a Hermann Ottó Emlékházat, a Hermann Ottó Múzeum Képtárát, a

Hermann Ottó Múzeum Kiállítási Épületét és végül, de nem utolsó sorban Pannontenger Múzeumot.

A Hermann Ottó Emlékház története

Herman Ottó egykori lillafüredi nyaralója, a Peleház 1898–1903 között épült, az akkoriban újonnan kialakított üdülőtelep részeként. Az épület 1951-ben került a miskolci múzeum kezelésébe, első állandó kiállítása 1964-ben nyílt meg. 2007-ben megtörtént az emlékház teljes felújítása.

A kiállítás két szobában mutatja be a múzeum névadójának életét, munkásságát, miskolci és hámosi-lillafüredi kötődéseit. Az első terem enteriőrjében és vitrinjeiben szép számmal megtalálhatók a Peleház eredeti bútorai, illetve Herman Ottó személyes tárgyai, levelei, kéziratok is. A második teremben az utolsó magyar polihisztor tudományos tevékenységének bemutatása látható, szakterületenként külön egységekben, gazdag tárgyi illusztrációval és egy látványos halászati diorámával. Az emlékház kertje tavasztól ősziig színes múzeumpedagógiai programok helyszíne.

Hermann Ottó Múzeum Képtára

A Herman Ottó Múzeum Képtára nemcsak a térség, de az ország egyik leggazdagabb, állandó jellegű képzőművészeti látványossága. A kiállítás a barokk korszaktól a szecesszióig vonultatja fel a magyar festészet remekműveit.

A reprezentatív névsor magáért beszél: elég csak Mátyóki Ádám, Barabás Miklós, Benczúr Gyula, Lotz Károly vagy Munkácsy Mihály nevét említeni, de nem szabad elfeledkeznünk Paál László, Szinyei Merse Pál, Gulácsy Lajos, Csontváry Kosztká Tivadar és Rippl-Rónai József kiemelkedő alkotásairól sem.

A Herman Ottó Múzeum Képtára egy izgalmas művészettörténeli kalandra, s egyben időutazásra hívja látogatóit, amelynek során a magyar képzőművészet 200 éve pereg le a műkedvelő közönség szeme előtt. Tegyük hozzá, mindez olyan műalkotásokon keresztül megy végbe, amelyek a hazai művészettörténeli kutatás érdeklődésének homlokterében állnak, és amelyek gyakorta képviselik a várost a legrangosabb hazai és külföldi kiállításokon.

Hermann Ottó Múzeum Kiállítási Épületének története

Az Avas lábánál, a mára már lefedett Szinva-patak partján helyezkedik el a Herman Ottó Múzeum kiállítóhelye. A XV. századi eredetű (iskola) épület több mint száz éve múzeum: falai között kezdte meg működését 1899-ben a Borsod-Miskolci Múzeum, mely gyűjteményei gyarapodásával és kiállításai bővülésével a teljes épületet birtokba vette. E múzeum jogutódja, a Herman Ottó Múzeum 1973-ig működött itt. A gyűjtemények és munkaszobák kiköltöztetésével új korszak kezdődött a múzeum történetében, a több évszázados épület termeiben időszakos

és állandó kiállításokat rendeznek. A Papszernek nevezett épület eredetileg a Herman Ottó Múzeum igazgatósági épülete volt. Ma több kiállítótérrel rendelkező, a központhoz közvetlenül tartozó kiállítóhely.

Pannon-tenger Múzeum

Egy földtörténeti szempontból kivételes lelet együttes birtokában, a Pannon-tenger Múzeum megépítése a megyei múzeumi szervezet, ezáltal Borsod-Abaúj-Zemplén Megye részéről, nem csupán kötelesség, hanem lehetőség is volt. Lehetőség, hogy egy minden ízében 21. századi, valós és vállalható értékeket képviselő, igényes természetrajzi látványosságot hozzanak létre, mely egyszerre tanít és szórakoztat.

A PTM állandó kiállítása három alappillérre épül. A központi témát a felső miocén kori mocsárciprus-erdő és ennek ürügyén a Pannon-medence élő és élettelen környezetének bemutatása alkotja. Külön hangsúlyt fektetünk a miocén kor történéseinek napjaink természeti környezetét és gazdaságát befolyásoló hatásaira. A központi témakör szerves részét képezi a világszerte ismert rudabányai őslénytani lelőhely. Az itt előkerült, 10 millió éves *Rudapithecus hungaricus* és *Anapithecus hernyáki* ősmajmok a főemlősök evolúciójában fontos szerepet tölthettek be, ezért a teljes lelet együttes önálló teremben kerül bemutatásra. A Pannon-tenger Múzeum harmadik pillére a Herman Ottó Múzeum ásvány- és kőzetgyűjteménye lesz, melynek 19 ezer leltározott tételéből válogatva építik fel a „Kárpátok ásványai” című állandó kiállítást. Nem titkolt céljuk, hogy a látogatóközönség bővületbe ejtésén kívül, a legmagasabb szintű oktatási segédanyagot bocsássák a közép- és felsőoktatási intézmények részére. A tudományosan megalapozott, de részben virtuális valóságba „csomagolt” kiállítás egyes elemei nemcsak láthatók, de témáktól függetlenül szagolhatók, tapinthatók és mozgathatók lesznek, minden korosztálynak lehetőséget adva a játékos ismeretszerzésre. A Pannon-medence fejlődését végigkísérő állandó kiállítás számára időszakos kiállítóteret, vetítőterem, múzeumpedagógiai és szemináriumi, valamint konferenciaterem teszi lehetővé, hogy az év minden hónapjában garantálhassák a sokoldalú és változatos működtetést.

A Hermann Ottó Múzeum múzeumpedagógiai tevékenysége

Mielőtt részletesebben is bemutatnám a miskolci intézmény pedagógiai tevékenységét, vizsgáljuk meg, hogy mit értünk pontosan múzeumpedagógia alatt? „Az iskolán kívüli ismeretszerzés, ismeretközvetítés sajátos, múzeumban megvalósuló formájával foglalkozó pedagógiaelmélet és gyakorlat; a múzeum gyűjteményi anyaga, kiállításai, az ott folyó kutatómunka és a múzeum látogatói közötti közvetítő tevékenység azon területe, amely a gyermek- és ifjúsági korosztálynal foglalkozik. Közvetlen célja a múzeumi anyag (gyűjtemény, kutatómunka, kiállítás) sokoldalú és élményszerű megismertetése. Magyarországon

az 1970-es évek elején indult meg a múzeumokban a gyermek- és ifjúsági korosztállyal való tudatos foglalkozás, e foglalkozások különböző formáinak, típusainak és módszereinek kidolgozása. Ekkortól alkalmaznak a múzeumokban erre a feladatra önálló munkakörű munkatársakat, múzeumpedagógusokat.” (Lovas 2012)

Foglalkozások általános és középiskolás diákok számára

Amiről a szelencék mesélnek

A diákok a Herman Ottó Múzeum Képtárában található szelencéken keresztül egy apró, titokzatos világba nyerhetnek betekintést. A fiatalok a kiállítás által bepillantást kaphatnak abba, hogy miből készültek, hogyan díszítették, milyen célt szolgáltak ezek a tárgyak a múltban. Hogyan változott az idők folyamán a szelencék külleme és funkciója vagy éppen azt is megtudhatják, hogy mi tölti be napjainkban egykori szerepüket.

A magyar festészet világa –Ismeretszerző barangolás a Herman Ottó Múzeum Képtárának műkincsei között

A diákok a foglalkozáson áttekintő, összefoglaló jellegű képet kapnak a magyar képzőművészetről a barokktól a szecesszióig. Többek között arra is választ találhatnak, hogy milyen indíttatásból, milyen stílusban, milyen művészeti eszközökkel, milyen korjellemzők mellett készültek a Képtár műremekai vagy, hogy milyen történetek övezik az egyes alkotásokat.

Foglalkozások óvodások számára

Nálunk is laknak állatok!

A gyerekekkel a foglalkozáson megkeresik és megfigyelik a Képtárban található növény- és állatábrázolásokat. A felfedezőút során megbeszélik, milyen formában és színekben jelenik meg az élővilág a szobrokon, festményeken, miként látjuk őket a művészek alkotásain és miként a természetben.

A múzeumpedagógiai foglalkozások menete

A foglalkozások első felében a diákok tárlatlátogatás keretében ismerkednek a választott témával. A foglalkozások második felében kreatív képzőművészeti/kézműves tevékenység során a tanulók adott szempontok alapján, élményszerűen mélyíthetik el a látottakat. A foglalkozások időtartama kb. 60 perc.

2012-ben indított múzeumpedagógiai foglalkozások:

Ki vagyok én? Találd ki, találd meg! Kreatív múzeumpedagógiai foglalkozás, nyomozás a képtárban, amikor is a gyerekek életre keltik a festményt.

Együttműködésben a Martin János Szakképző Iskolával

A miskolci Martin János Szakképző Iskola és a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság hosszú távú együttműködési megállapodást kötött abból a célból, hogy az iskola tanulói múzeumpedagógiai foglalkozás keretében ismerkedhessenek nemzeti kulturális értékeinkkel. A két intézmény közös célja, hogy a 2010/2011-es tanévben az iskola minden diákja a Herman Ottó Múzeumban élményszerű, vezetett program keretében korosztályuknak és képességeiknek megfelelő ismerethez juthasson.

„Herman Ottó nyomdokán” - Föld Napi Környezetvédelmi Vetélkedő a Herman Ottó Emlékházban

„Herman Ottó szemével a világ” Borsod-Abaúj-Zemplén megyei általános és középiskolás tanulók számára meghirdetett képzőművészeti pályázat és időszakos kiállítás

„Nyolcmillió éves erdőben jártam” Programsorozat a Herman Ottó Múzeumban

A Hermann Ottó Múzeum múzeumandragógiai tevékenysége

E tevékenység egyik ékes példája, hogy nemrégiben felhívást adott ki az intézmény:

„Idős és szép korú önkénteseket vár a Herman Ottó Múzeum...”

Olyan önkéntesek jelentkezését várják, akik egy célirányos múzeumi képzés után segítséget nyújthatnak majd a tárlatok vezetésében.

A Borsod-Abaúj Zemplén Megyei Múzeum Igazgatóság Herman Ottó Múzeuma megújult formában fordul múzeumi közönségszolgálati tevékenységében a felnőttek csoportjai, közösségei felé. A 2011. évi közművelődési feladataik között kiemelt célcsoportnak tekintik az idős, szép korúak közösségeit és egyéneit, akiknek dr. Simon László és dr. Kurta Mihály muzeológusok vezetésével folyamatosan múzeumandragógiai programokat szerveznek. Céljuk az érdeklődő felnőtt korú látogatók megismertetése a Herman Ottó Múzeum raktáraikban összegyűjtött és feldolgozott szellemi és kulturális örökséggel.

Az eddigi látogatások egyik tanúsága, hogy a társadalomban egyre inkább felmerül az igény a múlt megismerésére, a történelmi események megértésére, a különféle tudományokban és művészetekben való elmélyülésre.

A tapasztalatok azt mutatták, hogy a múzeumban szervezett közönségtalálkozókon és bemutatókon a felnőtt korosztály számára fantasztikus élményt, és tanulást jelentenek azok az interaktív foglalkozások, amelyeken egy-egy tárgyat kézbe vehetnek a látogatók, és a résztvevők maguk mesélhetik el annak történetét, egykori használatát, különleges funkcióját, a gyűjteményi darabhoz fűződő személyes

élményeiket. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatósága május hónapban indítja el 40 órás „Múzeumi Autonóm Tanulás” elnevezésű tanfolyamát az idős, és szép korúak részére, melynek célja a múzeumi önkéntesek felkészítése, a bevállalt feladataik elvégzésére.

Családi nap a Hermann Ottó Múzeumban

Idén májusban került megszervezésre a Hermann Ottó tiszteletére rendezett családi nap. A Madarak és Fák napja alkalmából kiállítással is gazdagították az eseményt, amely a gyöngyösi Mátra Múzeum és a sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeum természetrajzi anyagából állt. A résztvevők kincses térkép alapján járhatták be a múzeumot és ismerhették meg a kiállítás elemeit. A különböző állomásokon (Képtár, Régészet, Pannon-tenger Múzeum, a kiállítás, az olvasó és a kézikönyvtár) a múzeumandragógiai csoport önkéntesei várták a versenyzőket, akik a feladatok helyes megoldása után a térképükre egy bélyegzőt nyomtak.

INTERAKTÍV CSALÁDI JÁTÉK	CSALÁDI TOTÓ
<p>Feladat</p> <p>Kiállításunkban látható "Mindszenti templom hejőcsabai villamospályával" című sztereokép.</p> <p>Vissza meg a család, hogy Miskolc mely részéről készült a korabeli felvétel! Készítsenek a család tagját is saját fényképet erről a helyszínről, s a fotót ragasszák be a füzetbe, a korabeli kép alá, és hasonlítsák össze, hogy milyen változásokat és különbségeket fedeznek fel a két felvétel között! Fejtsék meg közösen a feladványokat: melyik épületeket és szobrot ismeri fel a kép alapján, hogyan nevezi a "népnyelv" ezt a szobrot, milyen legenda fűződik az elnevezéshez?</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>_____</p> <p>www.hermuz.hu Múzeumi E-mail Posta: latolatas@hermuz.hu</p>	<p>1. A Magyar Kultúra Napját minden évben január 22-én ünnepeljük. Milyen eseményhez kapcsolódik az ünnep?</p> <p>A, Magyarország ezen a napon lett az Európai Unió tagja ☐</p> <p>B, Munkácsy Mihály festőművész ezen a napon született ☐</p> <p>C, A kézirat szerint Kálmány Ferenc ezen a napon fejezte be a Himmusz megírását ☐</p> <p>2. A Magyar Kultúra Napja ünnepe alkalmával "TÉRBE ZÁRT PILLANAT" címmel kiállítás nyílt a Herman Ottó Múzeum kiállítási épületében, Miskolc Papszer 1 alatt. Mit láthat a közönség a kiállításon?</p> <p>A, Festményeket és grafikákat ☐</p> <p>B, Háromdimenziós fényképeket és fotótörténeti eszközöket ☐</p> <p>C, Szobrokat és kislasztrikákat ☐</p> <p>3. A kiállításon a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárának és Felvinczy Sándor budapesti magángyűjteményének anyagai szemlélhetők meg. A tárlaton látható e miskolci vonatkozású fotótörténeti érdekesség?</p> <p>A, Nem, mert a Magyar Nemzeti Múzeum és budapesti gyűjtemények szerepelnek a kiállításon ☐</p> <p>B, Igen, mert a Miskolci Galéria, Városi Művészeti Múzeum anyaga is szerepel a tárlaton ☐</p> <p>C, Igen, mert a Herman Ottó Múzeum Negatívárának és Dömötör Zoltán miskolci magángyűjteményének műtárgyait láthatja a közönség ☐</p> <p>www.hermuz.hu Múzeumi E-mail Posta: latolatas@hermuz.hu</p>

Forrás: Hermuz.hu

Herman Ottó Múzeum első múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai füzete

A Borsod - Abaúj - Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság központja a miskolci Herman Ottó Múzeum 2009-ben alapításának 110. évfordulóját ünnepelhette. Ekkor jelent meg az intézmény első múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai

füzete. A füzet a „Térbe zárt pillanatok” című kiállításához kapcsolódott, amely a Magyar Nemzeti Múzeum, a Hermann Ottó Múzeum és Dömötör Zoltán magángyűjtő közös gyűjteményét mutatta be. A füzet elsődleges célja az volt, hogy mozgósítsa és aktivizálja a családokat a múzeumlátogatások terén. A kiadvány arra kívánta felhívni a figyelmet, hogy a családok a múzeum falain belül találjanak olyan kiállításokat, rendezvényeket, családi vetélkedőket, pedagógusok szakmai munkáját támogató múzeumi eseményeket, amelyekben gyermek, szülő, nagyszülő közösen is aktivizálódhat, és együtt tanulhat. „A füzet speciális célja, hogy a családi közösség kohéziójában rejlő értékeket, a generációk közötti együttműködés és a családon belüli kölcsönös megbecsülés fontosságát felismertesse, a közös családi élményszerzés megtapasztalásához segítséget nyújtson, kiteljesítse az iskola – család - múzeum „teljes időben” történő tanulást segítő rendszerét, motiválja az önálló formában (is) megvalósítható hatékony tanulást.” (Kohenczy 2012)

Összegzés

Az előzőekben láthattuk, hogy a miskolci múzeum a life long learning és a life wide learning jegyében kiemelt szerepet tulajdonít annak, hogy növelje a különböző korosztályok múzeumi aktivitását. Sokrétű múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai tevékenységének köszönhetően eredményesen növeli látogatóinak számát.

Lehetővé teszi, hogy generációk egyszerre, együtt szórakozhassanak és tanulhassanak. A múzeum már egészen óvodáskortól indít foglalkozásokat, motiválja és formálja a fiatalokat, kreatív programjaival hozzájárul ezen generáció kulturális neveléséhez. Ugyanakkor az idősebb korosztályt is aktivitásra sarkallja, hiszen múzeumi továbbképzések által önkéntes munkára adnak számukra lehetőséget.

Tapasztalataim alapján tehát elmondhatom, hogy a Hermann Ottó Múzeum nagyon innovatív, figyelembe veszi látogatói életkori sajátosságait és hatékonyan hozzájárul az ország kulturális fejlődéséhez.

Felhasznált irodalom:

Dobrossy István (1991): Hermann Ottó Múzeum. Budapest, TKM Egyesület.
Koltai Dénes - Koltai Zsuzsa (2011): Felnőttoktatás és múzeumi képzés. A felnőttoktatás általános magyarországi állapota, helyzete. In http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/viewpage.php?page_id=3, 2012-03-07, 14:52.

MÚZEUMANDRAGÓGIA

- Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. In http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/koltai_zsuzsa.pdf, 2012-03-07, 11:37.
- Kurta Mihály (2006): Múzeumandragógia. Paradigmaváltás a múzeumi kultúráközvetítésben. In <http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/paradigmavaltas.pdf>, 2012-05-24, 14:56.
- Lovas Márta (2012): Múzeumpedagógia. In <http://www.kislexikon.hu/muzeumpedagogia.html>, 2012-05-27, 14:56.
- Miszné Korenchy Anikó (2012): Múzeumandragógia és Múzeumpedagógia. Gyermek- Szülő- Nagyszülő együtt tanul a Herman Ottó Múzeumban. In www.mlalapitvany.hu/csatolt/1752/Korenchy%20cikk%20III.doc
- Pató Mária (szerk.) (2007): Nyitott kapukkal – Múzeumok ma-holnap. In http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/remusz_nyomda_vegleges2.pdf, 2012-03-07, 12:11.

Tóth Ágnes: A „faluváros” Múzeuma

Múzeumügy Magyarországon

Ha azt próbáljuk megállapítani, hogy Magyarországon mikortól beszélhetünk múzeumügyről, talán Széchényi Ferenc nevét kell megemlíteni. A 19. században általa felajánlott közgyűjteményeknek (hungarikumok, könyvek, metszetek, festmények, régiségek) nagy szerepe volt abban, hogy igény mutatkozott meg a gyűjtemények, múzeumok iránt. Ekkor kezdték szorgalmazni, hogy Magyarországnak is szüksége lehet egy múzeumra. 1802-ben nyitotta meg kapuit a magyar történelem tárgyi emlékeit bemutató múzeumunk, a Magyar Nemzeti Múzeum. Széchényi ezzel „egy közművelődési tudományos központot, egy nemzeti könyvtárat” hozott létre. Ekkor még kiállításokról nem beszélhetünk, a gyűjteményeket egy üvegszekrényben nézhették meg az érdeklődők (Vásárhelyi 2009).

Napjainkban a múzeumok életében paradigmaváltás következett be. Már nem elegendő, ha különböző régiségeket mutatnak be, kiállításokat rendeznek. Részt kell venniük a közösségfejlesztésben, személyiségformálásban. Elsősorban szükség lenne arra, hogy már kisgyermek korban megszerzettessék a gyerekekkel a múzeumokat, ne csak „kényszerből”, kötelező programként kelljen ellátogatniuk oda. Egyfajta szemléletmódosítást szükséges kialakítani az emberekben. Különböző oktatási tevékenységekkel be lehet vonzani a gyermekeket, felnőtteket a múzeumokban, ezáltal megismerkedhetnek, hogyan is működik egy múzeum, érdekes és hasznos információkat tudhatnak meg egy-egy történeti eseménnyel, régi korok eszközeivel kapcsolatban (Kurta 2007).

A kisgyermekes múzeumi környezetben folyó oktatására épít a múzeumpedagógia. Sok múzeum vezetett már be különböző foglalkozásokat általános,- és középiskolások számára. Fontos ezeknél a programoknál, hogy a gyerekek aktív résztvevők legyenek. Egy-egy őskori tárgy bemutatásán túl, annak elkészítése jobban felkelti a gyerekek érdeklődését, sokkal könnyebben jegyeznek meg történelmi eseményeket. A különböző játékos feladatok, tesztek segítik a megszerzett tudás elmélyítését (Koltai 2009).

A múzeumpedagógia mellett kialakulóban van Magyarországon a múzeumi felnőttoktatás, múzeumandragógia néven. Ennek a fogalomnak a pontos meghatározása még nem történt meg, többen próbálták már összefoglalni, mit is jelent, mit is kellene a múzeumoknak teljesíteni felnőttképzés keretében. Kurta Mihály a következő megállapításra jutott: „A múzeumandragógia a múzeumok, a muzeális jellegű intézmények, civil közösségek, a kulturális örökség védelmével, őrzésével megbízott szervezetek felnőttképzési, felnőttoktatási, felnőttnevelési

tevékenységének lehetőségeit, feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, a felnőtt közösségek számára „az élet teljes körére kiterjedő” tanulási, öntanulási, képzési, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit” (Kurta 2007:89).

Mivel a múzeumandragógia, mint fogalom megalkotásában sincs még végleges meghatározás, így nem csoda, hogy a múzeumok kezdetleges jelleggel indítanak felnőttoktatást, informális tanulási alkalmakat biztosítva. Elsősorban családi foglalkozások alkalmával vonják be a felnőtteket (szülőket) az oktatásba (Németh 2009).

A felnőttek figyelmét olyan témák kelthetik fel, melyek kapcsolódnak különböző szerepeikhez a családban, munkahelyen. Érdeklődési körüknek megfelelően választanak tanulási alkalmakat. A múzeumoknak olyan programokat kell szervezni számukra, melyeket hasznosnak érznek, melyekkel kompetenciáikat fejleszthetik. Az egyre inkább idősödő társadalmunkban a nyugdíjasokra kellene még kiemelt figyelmet fordítani, illetve a „szingli életforma” és a munkanélküliség újabb réteget biztosít a múzeumok számára, hisz ezeknek az embereknek nagy szüksége van a társas kapcsolatokra, olyan programokon való részvételre, melyek nem csak szórakoztatnak, de oktatási céllal is szolgálnak (Koltai 2011).

Az általam bemutatni kívánt berettyóújfalui Bihari Múzeumban elsősorban a múzeumpedagógia foglalkozások dominálnak, de igyekeznek a felnőttek, kisgyermekes családok számára is megfelelő programokat szervezni, folyamatosan színesítik kínálatukat, hogy minden korosztály megtalálhassa a számára érdekes és hasznos programot.

A „faluváros”

Berettyóújfalut az Észak-alföldi Régióban, Hajdú-Bihar megyében található, a Berettyóújfalui

kistérség http://hu.wikipedia.org/wiki/Beretty%C3%B3%C3%BAjfalui_kist%C3%A9rs%C3%A9g központjában. Csonka Bihar vármegye egykori székhelye, névadó folyója, a Berettyó partján fekszik, a jelenlegi magyar-román határtól 25 km-re, a 42-es és a 47-es főút mentén. Az egykori megyeszékhely a mai napig igyekszik megőrizni központi szerepét a bihari térségben. Fontos gazdasági és kulturális centrum. Ezt bizonyítja, hogy diákvárosként is emlegetik, mivel 5 általános iskolája és 5 középiskolája is van, területi kórháza jelentős egészségügyi központ, illetve több kulturális intézménnyel rendelkezik. A város 1970-ben egyesült Berettyószentmártonnal, majd 1979-ben már együttesen emelkedhetett városi rangra. A térség múltját a Bihari Múzeum egyik állandó kiállításán (A táj és az ember - Herpálytól a faluvárosig) ismerhetik meg az érdeklődők. A herpályi kultúrába, régi

vízvilágba és paraszti világba, mindennapi munkavégzésbe, irodalmi éltbe nyerhetnek betekintést (K. Sándor 2008).

A magas színvonalú iskolai oktatás mellett, a kulturális élete is kimagasló Berettyóújfalunak. A kulturális, művelődési programok szervezésével a Bihari Múzeum mellett a Nadányi Zoltán Művelődési Központ foglalkozik. Különböző előadótermekkel, Képgalériával, színházteremmel igyekszik kielégíteni a lakossági igényeit. Fontos céljuknak tekintik a kulturális értékek közvetítését, valamint a település hagyományainak, természeti, művészeti értékeinek megismertetését. Feltörekvő, kezdő művészeknek biztosítanak fellépési, kiállítási lehetőségeket. Rendezvényeikkel igyekeznek minden korosztály igényeit kielégíteni (Kállai 2011).

A Bihari Múzeum

Az 1950-es évek végén tanárokból, közművelődési szakemberekből álló csoport összefogása jött létre azért, hogy Berettyóújfalunak legyen saját múzeuma. Szorgos gyűjtő és szervező munkának köszönhetően 1960. augusztus 20-án megnyílt a mai Bihari Múzeum elődje, a Néprajzi Ház. Ezt az intézményt nem tudták sokáig fenntartani, a hatvanas évek végén lebontásra került. A továbbiakban is folyamatosan gyűjtöttek régiségeket, történelmi jelentőségű tárgyakat, iratokat, és keresték a megfelelő épületet, segítséget egy múzeum megnyitásához. 1974. október 17-én lett elérkezett a pillanat arra, hogy Berettyóújfaluban meginduljon a Bihari Múzeum munkája. Kezdetben a hajdani Fényes család lakóházában kapott helyet a közművelődési intézmény, majd 2001-től Berettyóújfalu első emeletes épületébe költözött. Ez egykor községházának épült 1874-75-ben, majd itt működött a „Bihari Casinó” is. Az 1900-as évek elején szálloda, nyomda, gimnázium, fiúkollégium és 1959-től több évtizeden át a helyi rendőrség székhelye volt ebben az épületben. Ma a földszinten a Sinka István Városi Könyvtár található, így egy épületben megtalálható két fontos kulturális értéket közvetítő intézmény (K. Sándor 2008).

A múzeumot azzal a céllal hozták létre, hogy a bihari terület történetét, népének életmódváltozását, anyagi és szellemi kultúráját dokumentálja, felkutassa, feldolgozza és bemutassa. Igyekeztek erre helyezni a hangsúlyt, tudományos tevékenységükkel annak a kutatási munkának akartak a központjává válni, mely a bihari táj múltjának, jelenének felkutatásával foglalkozik. Közművelődési munkájuk során elsősorban kiállítások anyagainak gyűjtésével, a közönség elé tárásával foglalkoztak. Állandó kiállításukat a múzeum megnyitásával megegyezően, 1974. október 17-én mutatták be. Négy különböző teremben, a tájegység népművészeti emlékeivel, az egykoron itt lakók életmódjával ismerkedhettek meg a látogatók. Az érdeklődők között leginkább a tanulóifjúság szerepelt, de brigádlátogatások és külföldről hazalátogató bihariak is szép számban felkeresték a régiségeket bemutató múzeumot (Héthy 1976).

Az 1976-1978-as években már nem csak kiállítások szervezésével és lebonyolításával foglalkoztak elsősorban, hanem próbáltak nyitni az ifjúság felé: honismereti táborokat kezdtek szervezni, minél szorosabb kapcsolatba szerettek volna kerülni a helyi és környékbeli iskolákkal. Berettyóújfalu várossá nyilvánításának ünnepére városfejlesztési kiállítást szerveztek, a város múltjának megismeréséhez, továbbá különböző vetélkedőkkel, előadásokkal csábították be a múzeumba a lakosokat (Héthy 1982).

A Bihari Múzeumot közvetve a Hajdú-Bihar Megyei Önkormányzat tartja fenn, illetve egyre több támogatást kapnak a helyi Önkormányzattól is. 2007 óta a város fizeti a múzeum működési költségeit, illetve egy technikai dolgozó bérét, ezzel évi több millió forinttal járul hozzá a múzeum zavartalan működéséhez. Nagyon fontos szerepe van a civil szervezetek munkájának a városban. A múzeum az 1990-es évek elején megalapította a Bihari Múzeum Baráti Körét (1992), a Bihari Múzeumért Alapítványt (1993), illetve a Bihari Népművészeti Egyesületet (1993), melyek pályázati forrásokkal, önkéntes munkával segítik a múzeumot. Nélkülük közművelődési tevékenységük nem lenne ilyen színes, kiadványaik sem jelenhetnének meg ilyen szép számban (Kállai - Sándor 2011).

Ma már egyre népszerűbb a múzeum látogatóbarát programjaival, a térségben betöltött kulturális szerepével, színvonalas szakmai kiadványaival.

A következőkben kisiskolásoknak és felnőtteknek szervezett programjaikkal ismerkedhetünk meg.

Múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai tevékenységük

A Bihari Múzeum múzeumpedagógiai tevékenysége

Megalakulásuk óta nagy figyelmet fordítanak az ifjúságra, múzeumpedagógiai tevékenységük jól felépített struktúra alapján működik. Kezdetben helytörténeti témájú előadásokkal szerették volna a kisiskolások figyelmét felkelteni, majd történelmi témájú foglalkozásokat szerveztek, mely már a múzeumpedagógia alapjaira épült: nem csak mereven egy előadást hallgathattak meg a gyerekek, korabeli tárgyakat készíthettek, játékos formában történt az ismeretátadás. Ezt az irányvonalat tartják a legmegfelelőbbnek. Úgy gondolják, hogy a gyerekeknek fontos, hogy maguk is részesei legyenek az eseményeknek, sokkal jobban rögzül bennük az ismeret, ha például ők maguk készíthetnek el egy korabeli eszközt. Az az általános tapasztalatuk, hogy aki eljut egyszer egy múzeumba, akkor minden kiállítást végig akar nézni, így csak általános képet kaphat a témáról, de nem jut elég részletes információ birtokába. Így a pedagógusoknak azt szokták javasolni, hogy csak egy kiállítást ismerjenek meg részletesen a gyerekek, egy iskolai tanóra keretében. Úgy próbálják összeállítani a foglalkozások anyagait, hogy azok egyszerre ne tartalmazzanak túl sok új információt, fokozatosan építkezzen, a gyerekek előzetes ismeretei alapján. A kisiskolások figyelmének fenntartásáért, motivációjuk

elérése érdekében törekednek a játékoság felől megközelíteni a foglalkozások ismeretátadását. Találós kérdésekkel, rejtvényekkel, feladatlapokkal próbálják színesíteni a foglalkozásokat. Nevelési céljuk ezekkel a programokkal, hogy megszerettség a gyerekeke a múzeumokat, szívesen akarjanak visszajönni egy-egy kiállítást megtekinteni (Sándor 2006a).

2003 óta foglalkozásaikat korcsoport és téma szerint állítják össze, megcélözva az óvodás és kisiskolás korosztályt. 2007-2008-ban múzeumpedagógiai kínálatukkal újabb iskolás réteget, a középiskolásokat szerették volna megszólítani, egy múzeumi órát dolgoztak ki számukra: a magyar irodalom érettségire való felkészítésre nyújtva segítséget. 2008-tól a helyi oktatási intézményekkel együttműködési megállapodásokat kötöttek, hogy a múzeumi órák alkalmával a belépés ingyenes lehessen, ezzel is erősítve „iskolabarát múzeum” címüket (Kállai – Sándor 2009).

A múzeumpedagógiai munkájukban legnagyobb előrelépést a TÁMOP 3.2.8/B jelű, múzeumok oktatási-képzési szerepének erősítésére kiírt pályázatra kidolgozott Bihari „múzeumi tanoda” c. projekt jelentett. Három korosztálynak dolgoztak ki 6 alkalomból álló múzeumi óra-sorozatokat: ének-zene, történelem, technika, életvitel tantárgy témaköröihez próbáltak ismereteket, érdekességeket nyújtani.

Elsődleges céljuk, hogy minél szélesebb körrel megismertessék, illetve megszerettség a múzeumot (Kállai – Sándor 2011).

Múzeumandragógiai tevékenységük

Múzeumandragógiai tevékenységük még gyerekcipőben jár, de folyamatos fejlesztésekkel és ötletes programokkal próbálják a felnőtt korosztályt is becsábítani a múzeumba. 2004 óta családi múzeumi délutánokat szerveznek, havonta egy alkalommal, szombatnként a kisgyermekes családokat számára. Múzeumpedagógiai elemeket alapul véve, egy időszak kiállítást ismerhetnek meg alaposan, játékos formában, vagy egy-egy ünnephez kötődő (március 15, advent stb.) játszóházban vehetnek részt. A családi programnak fontos eleme a kézműves tevékenység: a gyerekek együtt készítenek tárgyakat, ételeket szüleikkel, nagyszüleikkel. Ezek a programok segíthetik a családok összekovácsolódását, olyan programot biztosít a múzeum, melyben a család együtt alkothat, együtt vehet részt valamilyen új ismeret elsajátításában, szórakoztató formában (Sándor 2006b).

2007 szeptemberétől bővítették programkínálatukat, különböző terményekkel és felhasználási módjaival ismerkedhettek meg a hozzájuk látogató családok: a kukoricával, a kenderrel, a náddal és gyékénnyel, a mézzel. 2008 februárjától pedig havonta egy szombat délután más múzeumok közművelődési szakemberei vendégeskednek a Bihari Múzeumban, hogy a látogatóknak bemutassák múzeumukat, jellemző kézműves foglalkozással színesítve előadásukat. Így ismerhették már meg például a Hajdúsági Múzeumot (Hajdúböszörmény), a Déri

Múzeumot (Debrecen), a Szórákaténusz Játékmúzeumot (Kecskemét) (Kállai - Sándor 2009).

2009 őszétől, 10 alkalommal a „Bihari táj adományai – a bihari ember hagyományai” c. tematikus foglalkozássorozatuk (TÁMOP 3.2.8/B pályázat) részeként szervezték meg családi délutánjaikat: az életen át tartó tanulás jegyében egy-egy olyan alapanyag, élelmiszer-nyersanyag bemutatására törekedtek, amelyet a múzeum gyűjtőterületén hagyományosan használnak. Az egyes alapanyagok, nyersanyagok kultúrtörténetéről igyekeztek csaknem teljes képet adni: a felhasználás történetétől és felhasználási lehetőségeitől, a hozzá kapcsolódó mesterségeken, annak eszközkészletén keresztül, az adott anyaghoz kapcsolódó néphagyományokig, irodalmi és népköltészeti alkotásokig. Az egyes foglalkozások alkalmával különböző feladatlapokat kaptam a résztvevők, melyeket kis mappában gyűjthettek össze (Kállai - Sándor 2011).

A látogatók számára kínált további programok

Időszaki kiállítások

Az időszaki kiállítások témáinak kiválasztásakor is fontosnak tartják, hogy a bihari tájjal kapcsolatos érdekességeket mutassák be, illetve helyi amatőr művészeknek nyújtanak bemutatkozási lehetőséget. Ügynevezett rendhagyó időszaki kiállítások megrendezésére is sor került 2007-ben, hagyományteremtő szándékkal. Ezek a kiállítások rövid ideig megtekinthetőek, igyekeznek hangsúlyozni, hogy minél többen igyekezzenek ezeket megtekinteni addig, amíg van rá lehetőség. Elsősorban más múzeumokból kölcsönzött műtárgyakat mutatnak be, melyeket 10-12 perces ismeretterjesztő film vagy diasor kísér (Kállai - Sándor 2009).

„A hónap műtárgya”

2007 áprilisától egy tároló szekrényt helyeztek el a múzeum folyosóján, ahol két-, három havonkénti cserével olyan műtárgyakat mutatnak be, melyek új „szerzeménynek” minősülnek, illetve tematikus kiállításaikon nem jelennek meg (Kállai - Sándor 2009).

Múzeumok Éjszakája

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium által, 2003 óta megrendezésre kerülő könnyed, nyáresti kirándulásként nyilvántartott programsorozatban a Bihari Múzeum 2005 óta vesz részt, állandó jelleggel. Eleinte csak éjszakai tárlatvezetéssel várták a látogatókat, de 2006-ban már egy konkrét témához, a honfoglaláshoz kötődő programokat kínáltak (íjászat, ételkóstolás, kézműves-foglalkozás, életmód-bemutató stb.). 2008-ban megpróbálták egy éjszaka alatt a teljes XX. századot átölelni a különböző párhuzamosan zajló programokkal. A látogatók hallhattak

előadást a korabeli Berettyóújfalu épületeiről, vagy filmet nézhetnek meg a városról, aztán szekérral körbejárhatták a környéket. Aki úgy gondolta beöltözhetett a kor viseleteibe, díszmagyarba vagy éppen az 1960-as évek divatja alapján, amihez a hölgyek a ruhához illő sminket és frizurát is készíthettek (Kállai - Sándor 2009).

Évről évre egyre többen kíváncsiak erre a programra, csábítva a gyerekeket és felnőtt korosztályt egyaránt.

Múzeumok Őszi Fesztiválja

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium először 2006-ban rendezte meg a *Múzeumok Őszi Fesztiválja* programot. Minden év októberében a múzeumok országsszerte különböző programokkal várják a látogatókat, a Minisztérium központilag megadott tematikáit alapul véve. A Bihari Múzeum 2006-ban a *Régészkedjünk!* témához csatlakozott. Régészek és restaurátok munkájával, kézműves foglalkozásokkal, játékos feladatlapok segítségével, bemutatókon, előadásokon, tárlatvezetésen vehettek részt az érdeklődők. 2007-ben a múzeumuk történetében először próbálták ki egy 4 kismúzeumot érintő közös programsorozatot. A Bihari Múzeum a püspökladányi Karacs Ferenc Múzeummal, a hajdúszoboszlói Bocskai István Múzeum pedig az ebesi Széchenyi Ferenc tájmúzeummal állított össze páronként megvalósított tükörrendezvényt, amelynek során egymáshoz látogatva saját programjaikat is bemutatták kiállítás ízelítőként, s közben minden településen rendhagyó városnézést is ajánlottak az érdeklődők számára (Kállai - Sándor 2009).

Minden évben igyekeznek olyan programokat szervezni, melyben nem csak a gyerekeknek szól, hanem a szülőkkel együtt, családi programokat biztosítanak, közös vetélkedőkkel, kézműves foglalkozásokkal (Kállai- Sándor 2011).

Fejlesztési lehetőségek

Kitűzött céljuk, hogy a múzeum a bihari táj egyik legfontosabb idegenforgalmi vonzereje, az iskolák számára speciális oktatási helyszín, az idősek számára nosztalgizáló hely, a kutatók, szakemberek számára tudományos központ legyen. Igyekeznek folyamatosan fejlődni, Uniós pályázatokat megnyerni annak érdekében, hogy a szükséges infrastrukturális háttérrel biztosítani tudják, illetve programok széles választékát tudják nyújtani (Kállai- Sándor 2011).

Közművelődési programjaik folyamatosan színesednek: vetélkedők, táborok, előadások, családi rendezvények, múzeumpedagógiai foglalkozások (óvodásoknak, általános és középiskolásoknak) jelzik változatos tevékenységüket. Ma már minden korosztály számára tudnak megfelelő múzeumi programot kínálni.

A múzeum nagyon jól működő intézmény, igyekeznek kreativitásukat és jelentős szakmai tudásukat alkalmazva szervezni programjaikat. A civil szervezetektől

viszont forrásteremtésben, humánerőforrásban túlságosan függenek, nélkülük talán nem is lenne ennyire elismert és színvonalas.

Fejlesztési irány lehet számukra a függetlenségre való törekvés, illetve kifejezetten felnőttek számára szervezett programok szervezése. A múzeumandragógia felé való közelítéssel, oktatási alkalmakat nyújthatnának a felnőtt lakosság számára.

Felhasznált irodalom:

Héthy Zoltán (1976): Jelentés a Bihari Múzeum 1974-1975. évi működéséről. In: Bihari Múzeum évkönyve I. Berettyóújfalu, Alföldi Nyomda, 363-367. p.

Héthy Zoltán (1982): Összefoglaló jelentés a Bihari Múzeum 1979-1981. évi tevékenységéről. In: Bihari Múzeum évkönyve III. Berettyóújfalu, Alföldi Nyomda, 287-292. p.

K. Sándor Mária (2008): „Séta a faluvárosban”. Berettyóújfalu egykor és ma. Berettyóújfalu, Bihari Múzeumért Alapítvány kiadása.

Kállai Irén (szerk.) (2011): Berettyóújfalu az újkőkortól napjainkig. Berettyóújfalu, Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Igazgatósága és a Berettyóújfalu Önkormányzata közös kiadása.

Kállai Irén- Sándor Mária (2009): A Bihari Múzeum három éve: 2006-2008. In: Kállai Irén- Sándor Mária (szerk.): Különlenyomat a Bihari Múzeum XII-XIV. évkönyvéből. Berettyóújfalu, 303-319. p.

Kállai Irén- Sándor Mária (2011): A Bihari Múzeum tevékenysége 2009-2010-ben. In: Sándor Mária (szerk.): Különlenyomat a Bihari Múzeum XV-XVI. évkönyvéből. Berettyóújfalu, 225-243. p.

Koltai Zsuzsa (2009): Múzeumpedagógia-Múzeumandragógia. In: A múzeumi tanulás kézikönyve, ELTE TTK Multimédiapedagógiai és Információtechnológiai Központ, Budapest.

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. A múzeumi kultúráközvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata. In: Géczy János (szerk.): Iskolakultúra- könyvek. Veszprém, Gondolat Kiadó.

MÚZEUMANDRAGÓGIA

Kurta Mihály (2007): Múzeumandragógia –Paradigmaváltás a múzeumi kultúráközvetítésben In: Pató Mária (szerk.): Nyitott Kapukkal. Múzeumok ma-holnap. Nyíregyháza-Szolnok, 84-95. p.

Németh András (2009): Múzeumpedagógia a felsőoktatásban. In: Vásárhelyi Tamás (szerk.): Múzeum és iskola 2009. Múzeumok a közoktatás szolgálatában. Kutatási jelentés. Szentendre, Szentendrei Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ, 119–144. p.

Sándor Mária (2006a): A Bihari Múzeum múzeumpedagógiai tevékenysége. In: Kállai Irén (szerk.): Különnyomat a Bihari Múzeum X-XI. évkönyvéből. Berettyóújfalu, 163-169. p.

Sándor Mária (2006b): Családi múzeumi délután. In: Kállai Irén (szerk.): Különnyomat a Bihari Múzeum X-XI. évkönyvéből. Berettyóújfalu, 169-171. p.

Vásárhelyi Tamás (2009): A múzeumok történelméből. In: A múzeumi tanulás kézikönyve, ELTE TTK Multimédiapedagógiai és Információtechnológiai Központ, Budapest.

Lajmán Eszter: A mádi zsinagóga

A zsinagóga története

A zsidók a XVII. század elején érkeztek Mádra Galíciából és bekapcsolódtak a szőlő- és a borkereskedelembe, ami elsősorban Lengyelország felé irányult. Megjelenésük összefüggött azzal a ténnyel, hogy a török elfoglalta a Szeméremséget, és ezzel Hegyalja bora felértékelődött. A XVIII. század végén a Lengyelország felé folyó borkereskedelmet a kezükben tartották.

1736-ban nyolc zsidó családot jegyeztek fel, számuk azonban fokozatosan nőtt. A XVIII. század végére már hitközséget, majd szentegyletet alapítottak, 1771-ben már rabbi is volt az egyházközség élén. (Vinnai 2001)

A településen épült zsinagóga 1798-ban épült, késő barokk stílusban. Magyarország egyik legrégebbi zsinagógájának számít. Tervezői ismeretlenek, de a feltárás rávilágított arra, hogy lengyel-litván hatások mutathatók ki rajta. A zsidók és nemzsidók sok évszázados békés egymás mellett élését jelképezi. A holokausztot túlélő kisszámú zsidóság visszatért ugyan Mádra, ám az ötvenes évekre a közösség tagjai kiöregedtek vagy elköltöztek, és az imaház azóta elhagyatottan áll. (Benkő-Wirth 2007)

A copf stílusú zsinagóga 1798-ban épült fel, mely műemlék, Közép-Európában ezen kívül csak egy másik, ma is álló copf stílusú zsinagóga található. (Mád 2012)

Az építkezéshez szükséges köveket a régi zsidótörvények szerint az asszonyok és a gyerekek hordták össze, mivel idegen kéz nem érinthette azokat. (Vinnai 2001)

A zsinagóga térbeli elhelyezése is a zsidók jellegzetes felfogását, társadalmi helyzetét tükrözi. Az akkori városközpont közel építették fel, de nem a főutcán. Ma is csak földúton közelíthető meg. Az egyszerűnek mondható külső megjelenéssel ellentétben a zsinagóga belseje gazdagon díszített volt. (Mád 2012)

Egyike a legszebb magyarországi zsinagógáknak. Olasz mesterek keze munkáját dicséri, akik Lengyelországban is építettek. Az épület alatt elhelyezkedő rabbi ház és iskola barokk tornácos épülete is ekkor épült. (Vinnai 2001)

A déli bejáratán hajdanán csak a férfiak közlekedhettek. A zsinagóga előterében díszesen faragott falikút és kézmosó medence található. A túloldalon egy ma már sajnos csonka pénzgyűjtő perselyt láthatunk a falba építve. A nők külön bejáraton mehettek be a zsinagógába, és külön hely volt kijelölve számukra a karzaton. (Mád 2012)

A keleti oldalon három, nagy boltíves ablak található, a nyugati oldalon pedig a galériába vezető lépcsőház. Áthaladva a bejáraton egy boltíves előcsarnokba érkezünk. A kilencoszthatú nagyterem középső részét négy nagy oszlop támasztja alá. (Orbán 2004)

A tóraszekrényt a keleti falban helyezték el. A szekrényt stukkó oszlopok által tartott barokk attika hangsúlyozza gyönyörű díszítésekkel. A Mózesi kőtáblákat tartó oroslánok, kerubok és legfelül az indadíszekből kibontakozó tórakorona teszik élménnyé a látványt. Ez a tóraszekrény néhány lépcsőn közelíthető meg, a szertartások során felolvasandó tóratekercseket őrizték benne. A lépcsővel egybeépült az előimádkozó állvány. (Mád 2012)

A tóra-olvasó emelvénye pompás kovácsoltvas korláttal van körbekerítve. Néhány lépcsőfok, finoman kovácsolt kerítéssel vezet a tóraolvasó asztalhoz az épület keleti oldalán. A mennyezetet és a falakat komplikált festés díszíti. (Orbán 2004)

Egy kőtáblába vésett újhholdat köszöntő imádság is található a falak között. (Kovács 2009)

A mennyezetet valamikor stukkóminták is díszítették, de ma sajnos a XIX. század végi festés már nem engedi láttatni ezeket. Az 1970-es években az erősen pusztulásnak induló zsinagógát a Műemlékvédelmi Felügyelőség segítségével a község felújította. A hitközségnek iskolája (jesiva), sőt rabbi képzője és csodarabbija is volt, aki a mádi zsidótemetőben van eltemetve. Bár az iskola 1896-ban megszűnt, a zsinagóga alatt található L-alakú barokk - tornácos épület ma is áll. (Mád 2012)

A jesiva, azaz tanház a II világháború előtt olyan híres volt a honi zsidóság körében, hogy rendszerint száz növendéket kellett eltartania a falu ötszáz főnyi közösségének. (Kunstár 2004)

Híres volt a mádi rabbi is, azért, mert a házában olyan gazdag könyvtár volt, hogy ide jártak a környékről tanulni a diákok: Kisvárdáról, Kassáról, Felvidékről. (Gyémánt 2003):

A mádi zsidóság tehát nagyszerű életkörülményeket teremtett magának. A már itt lévő lakosok is befogadták őket. (Vinnai 2001)

Környékünkön és országos szinten is sokan ismerik a mondást: "Ott vagyok, ahol a mádi zsidó". A mondás egy megtörtént eseményen alapul. Az alapjául szolgáló történetek több változata is fenn maradt. Ebből csak egyet ismertetnék: Abból a kedves történetből ered, hogy egy mádi zsidó kereskedő szekérével bort szállított. A települést már jócskán elhagyta, amikor pipára akart gyűjtani. Az erős szél azonban akadályozta ebben, ezért visszafordította lovát, hogy rágyújthasson. Rá is gyűjtött, majd elindult, anélkül, hogy visszafordult volna eredeti irányába. Pipázgatás közben elbóbiskolt, majd arra ébredt fel, hogy szekere a háza előtt állt meg. A mondás értelme tehát: arra használják, amikor valaki sok fáradságot szánt, sok időt fordított egy fontosnak vélt ügyre, ami végül nem sikerült. (Zergi 2001)

A második világháború, a deportálás sajnos pontot tett a mádi zsidóság történetének végére. Ma Mádon senki sem él az elődök és a leszármazottak közül. Emléküket a fennmaradt épületeken kívül a község szélén található zsidó temető és a zsinagógában 8db márványtáblába vésett, 336 elhunyt neve őrzi. (Mád 2012)

Jelenleg egyetlen zsidó sem él a községben, de alkalmoszerűen a zsinagógát most is igénybe veszik. Mind a mai napig tartanak benne istentiszteletet, esküvőt (Interjú), „bár micvá-t („a parancsok fia”: a 13 éves és egy napos fiút nevezik így. Ettől a naptól kezdve köteles minden vallási parancsot szigorúan betartani”. (Jewish Meeting Point 2012)) (Interjú)

Felújítások

A zsinagóga 1953 óta szerepel a történeti műemlékek listáján. Az állagmegóvási, felújítási kísérletek sokszor több kárt tettek benne, mint segítettek volna. A nyolcvanas években próbálkoztak az épület megmentésével, melynek teteje addigra félig beomlott. Könyvtárat alakítottak ki benne, és felújították a tetőszerkezetet, de a munkát abba kellett hagyni, ráadásul közben a 19. századi falfestmények is tönkrementek. Az ezredfordulóra a zsinagóga ismét nagyon veszélyes állapotba került: a falak megrepedeztek, a tető beázott, megfakult és lepergett az alacsony minőségű falfestés. A látszólag reménytelen helyzeten az a tény segítette, hogy a New York-i World Monuments Fund Jewish Heritage Grant programja kezdeményezte a zsinagóga feltárását — ami aztán az épület tulajdonosát — a Kincstári Vagyon Igazgatóságot arra ösztönözte, hogy megbízást adjon a rekonstrukció megtervezésére. A kivételes nemzetközi összefogásban megvalósult felújítás 2000-ben vette kezdetét. Ennek során az épület új tetőfedés kapott, hagyományos cserepezéssel, új bádogn munkával, új esőcsatorna-rendszerrel látták el, a homlokzati vakolatot lecserelték és rekonstruálták a vakolatelemeket, továbbá újrafestették a homlokzatokat. Restaurálták a bejárati ajtót, az ablakokat hagyományos fakeretesre cserélték és hőszigetelő üveggel látták el; illetve megerősítették a téglaboltozatokat és oldalfalakat, belül pedig újravakolták a falakat. Végezetül kijavították a nagyterem eredeti kőborítását, majd visszaállították a régészeti munkával feltárt téglapadlózatot, és kijavították, illetve lecserelték a sérült vagy hiányos kőszerkezeteket. (Benkő-Wirth 2007)

A restaurátori munka főleg a mennyezeti freskók feltárását, javítását és rekonstrukcióját érintette, a bimát („az az emelvény, ahol a Tórárt olvassák, az istentisztelet egy részét, vagy egészét innen vezetik” (Jewish Meeting Point 2012)), a tóraszekrényt és környezetüket. A restauráció nehéz része volt a hiányzó bútorok pótlása: a beépített és mozgatható bútordarabok és a világítóberendezések megtervezése, illetve gyártása. A tervezők olyan, történelmileg hű bútordarabok tervezésére törekedtek, melyek illeszkednek a belsőhöz és felidéznek az eredeti atmoszférát, amit a fennmaradt fotográfiák érzékeltetnek — ugyanakkor kiszolgálják a zsinagóga vallási és kulturális használatát is. A helyreállított zsinagóga új funkciókat is kapott: koncerttermet, konferenciaközpontot, előadótermet alakítottak ki benne. (Benkő-Wirth 2007)

2000 augusztusában nagy sikerű koncertet tartottak itt a Zempléni Művészeti Hetek keretében. (Mád 2012)

A zsinagóga külső és belső rekonstrukciója 162 millió forintba került, ennek nagy része a Kincstári Vagyon Igazgatóság költségvetéséből származott. A World Monuments Fund Jewish Heritage programja 80.000 dollárral járult hozzá a rekonstrukcióhoz, és mintegy 5000 dollár szponzoroktól származik. (Benkő-Wirth 2007)

Az épületet 2004 tavaszán adták át és elnyerte az Europa Nostra Örökség Díj 2004 címet, „ez egy épületnek éppen olyan nagy rang, mint egy színésznek az Oscar-díj”. Az ünnepségen megjelent a New Yorki főrabbi is, és elmondta, hogy a világ száz védett zsinagógája között Magyarországról egyedül a mádi zsinagóga szerepel; ez leginkább az épület korának és stílusának köszönhető. (Interjú)

A zsinagóga jelenlegi állapota, kihasználtsága és látogatottsága

Interjút készítettem Fehér Barnabással, aki már negyven éve a zsinagóga gondnoka és idegenvezetője. Az imaházban jelenleg is van idegenvezetés. Egy idegenvezetés alkalmával az érdeklődők megtekinthetik az épületet, illetve az idegenvezető elmeséli a mádi zsidóság történetét, a zsinagóga építésének történetét és körülményeit, a felújítási munkálatokat és tudásához mérten válaszol a kérdésekre. Fehér Barnabásnak nincs ez irányú szakmai végzettsége.

A zsinagóga látogatottsága változó. Ha Tokaj-Hegyalján rendezvények vannak, akkor magasabb a látogatottsági arány, mint egyébként. Az imaházat zsidók is látogatják és mivel az évek folyamán nem szentségtelenítették meg (nem használták a rendeltetésének nem megfelelő célokra), így szertartásokat is végeznek benne.

A látogatottság tavasszal és nyáron magasabb; télen kevésbé keresik fel. A faluban található egy zsidótemető is, mely szintén kedvez a zsinagóga látogatottságának, mivel a zsidók ma is visszajárnak rokonaik, elhunytjaik sírjához. Sajnos ez elég belterjes turizmus, hiszen nem csak az lenne a cél, hogy a zsidók ide látogassanak, hanem az, hogy minél szélesebb közönség számára tegyék ismertté és elérhetővé az épületet.

Az interneten több helyen is megtalálható a mádi zsinagóga, mint idegenforgalmi látványosság, de nem rendelkezik saját honlappal.

A zsinagóghoz tartozott régen egy rabbi képző is, mely ma elég romos állapotban van. Ennek az épületnek a felújítása is elkezdődött. A felújítások befejezése után zsidó emlékházat fognak kialakítani benne.

Az imaház kihasználtsága még elég szűkös. Mindenféle koncertet tartanak benne a komolyzenétől egészen a zsidó zenéig, főleg a Zempléni Művészeti Hetek alkalmával. Az épületnek kitűnő akusztikája van. Ezeket a programokat főként az állam szervezi kulturális központokon keresztül.

Lehetséges múzeumandragógiai módszerek, fejlesztési javaslatok

A zsinagóga kihasználtsága tehát nem teljes körű. Sokféle módszer segítségével lehetne érdekesebbé és izgalmasabbá tenni a látogatásokat, illetve növelni a látogatottságot.

Egy foglalkoztató füzet nemcsak a gyermekek számára lenne élmény, hanem a felnőttek számára is. Segítségével az érdeklődők elmerülhetnek a zsidó szertartásokban, megismerhetnék közelebbről történelmüket, kultúrájukat és az őket sújtó megpróbáltatásokat a II. világháború során.

Ehhez kapcsolódóan akár rövid bejátszásokat is vetíthetnének, illetve részleteket a zsinagóga építéséről vagy a zsidók kultúrájáról, szokásaikról.

A zsinagógába jelenleg is szerveznek koncerteket, de sajnos ezek nem rendszeresek és kevés van belőlük.

Egy másik lehetséges módszer, amely alkalmazható lenne a zsinagóga esetében az élő interpretáció. Az „élő interpretáció” kifejezéssel egyre gyakrabban találkozunk a múzeumokban alkalmazott módszereket áttekintve. „Meghatározására többféle értelmezést ismerünk, de egzakt definíciója nincsen. Használják a módszer leírására az élő történelem, a történelmi újrajátszás, életre keltés, a múzeumi színház, nálunk leginkább a hagyományőrző, történelmi bemutató elnevezést is. (...) Huth Anna megfogalmazásában az élő interpretáció lényege, hogy hiteles történelmi eseményeket, szereplőket, cselekvéssort elevenít fel, mutat be a színjátszás, drámajátszás, interpretáció és improvizáció elemeinek segítségével. Bár több terület eszköztárából kölcsönöz, az élő interpretáció önálló módszer, saját feladattal, eszközökkel, célokkal. Az interpretátorok nem előre megírt szöveg alapján dolgoznak, az adott történelmi korszakban alaposabban elmélyülnek, mint egy színdarab előadója, megjelenésük, viselkedésük nem stilizált, hanem minden esetben a hitelességre törekszik. A módszer alkalmazásának elsődleges célja – verbális és vizuális eszközök használatával – élményszerzés útján hiteles ismeretek átadása és megtanítása. Bevonja a nézőket a szituációba/konfliktusba, ezáltal fejleszti kritikai gondolkodásukat és kommunikációs készségeiket is. A jelenetek drámai feszültsége érzelmileg motiváló, így felerősíti a résztvevők téma iránti érdeklődését. A felsoroltak alapján az élő interpretáció tudatosan felépített, élményalapú tanulási módszerként definiálható.” (Káldy 2010: 148)

Bizonyított tény, hogy azok az emberek, akik jól előadott élő interpretációval találkoznak, sokkal több ténytet jegyeznek meg a meglátogatott helyszínnel kapcsolatban. De nem szabad elfelejtenünk, hogy az élő interpretáció a helyszíni történet elbeszélésének csupán csak az egyik lehetséges módja. Az élő interpretáció mindenkinek szól. (Wallis 2010)

A zsinagógához épült rabbi képző felújítása is elkezdődött. Ez egy egyszerű lehetőség lenne az élő interpretáció alkalmazására. Megtekinthető lehetne, hogyan zajlott egy nap az „iskolában”, esetleg részévé válni a képzés egy napjának. Mind a

gyermek, mind pedig a felnőttek számára maradandó élményeket nyújthatna a hely.

Az ország többi zsinagógájának honlapjait böngészve azt állapítottam meg, hogy a zsinagóga-látogatás nem több pusztán az épület megtekintésénél. Ezért egy fejlesztés által a mádi zsinagóga lehetne az országban az első olyan, ahol a múzeumandragógia- és pedagógia módszereinek segítségével vezetjük be a látogatókat az épület történetébe, „életébe”.

Felhasznált irodalom:

Benkő Ágnes — Wirth Péter (2007): A mádi zsinagóga rekonstrukciója. In: <http://epiteszforum.hu/?q=node/489>, letöltés ideje: 2012-05-28.

Gyémánt Mariann (2003): A mádi zsinagóga beszélő falai. In: Németh Péter: Népszava 2003. március 22., Budapest, Népszava Lapkiadó Kft.

Interjú Fehér Barnabással

Jewish Meeting Point (2012): Zsidó kifejezések szótára. In: <http://www.jmpoint.hu/modules.php?name=Szotar>, letöltés ideje: 2012-05-28.

Káldy Mária (2010): Élő történelem, vagy múzeumi színház? In: Bereczki Ibolya — Sági Ilona (szerk.): Tudás és gyakorlat. Múzeumpedagógiai módszerek – európai példák és hazai alkalmazások [Múzeumi iránytű 5.] Szentendre, Studio1 Kft. 148-150.p.

Kovács D. István (2009): A mádi nedűt ma is árulják. In: Tóth Levente (főszerk.): Népszabadság 2009. január 5. Budapest, Népszabadság Zrt., 3.p.

Kunstár Csaba (2004): Irányítószám 3909. In: Papp Gábor (főszerk.): National Geographic Magyarország, Budapest, Sanoma Kiadói Rt., 118-128. p.

Mád Önkormányzat (2012): A zsidó egyház. In: http://www.mad.info.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=72:zsido-egyhazi&catid=66:egyhazi&Itemid=102, letöltés ideje: 2012-05-28.

Orbán Ferenc (2004): Guide to jewish Hungary. Budapest, Makkabi Publishing House Ltd, 165-166. p.

MÚZEUMANDRAGÓGIA

Vinnai Zsuzsanna (2001): A zsidók Mádon. In: Vinnai Zsuzsanna (szerk.): Mád. Nyíregyháza, Fusyon Nyomda, 157-160.p.

Wallis, Mark (2010): Az élő interpretáció Magyarországon. In: Bereczki Ibolya — Sági Ilona (szerk.): Tudás és gyakorlat. Múzeumpedagógiai módszerek – európai példák és hazai alkalmazások [Múzeumi iránytű 5.] Szentendre, Studio1 Kft. 150. p.

Zergi Gáborné (2001): Ott vagyok, ahol a mádi zsidó. In: Vinnai Zsuzsanna (szerk.): Mád. Nyíregyháza, Fusyon Nyomda, 257-260.p.

Mellékletek

A zsinagóga a háború után
(Forrás:
http://fuszereslelek.blog.hu/2011/07/25/a_madi_zsinagoga)

A felújított zsinagóga
(Forrás:
http://fuszereslelek.blog.hu/2011/07/25/a_madi_zsinagoga)

MÚZEUMANDRAGÓGIA

A volt rabbi
képző és jesiva
(Forrás:
http://fuszereslek.blog.hu/2011/07/25/a_madi_zsinagoga)

A zsinagóga
belülről
(Forrás:
<http://hu.wikipedia.org/w/index.php?title=F%C3%A1jl:MadZsinagoga2.jpg&filetimestamp=20070418131707>)

A Tóra szekrény

(Forrás:

<http://www.jmpoint.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=419>)

A zsinagóga belülről

(Forrás:

<http://www.jmpoint.hu/modules.php?name=News&file=article&sid=419>)

Máté Mariann Enikő: Az Ebesi Széchényi Ferenc Tájmúzeum

Mai társadalmunkban az információk szerepe jelentősen megnövekedett. Ez a jelenség kihat a múzeumokra is, hiszen a múzeumlátogatások egyik legfontosabb célja új ismeretek megszerzése. Ezenkívül erős igény mutatkozik a múzeumok új szolgáltatásaira és az ismeretátadás legkülönbözőbb formáira. Ezeket azonban csak egy hiteles, érdekes üzeneteket közvetítő intézmény tudja kihasználni (Vígh 2010). Dolgozatomban az Ebesi Széchényi Ferenc Tájmúzeum rendezvényeinek, kiállításainak, múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai tevékenységeinek, valamint kommunikációs eszközeinek bemutatását tűztem ki célul, amellyel véleményem szerint a helyi társadalom kiemelkedő értékközvetítőjévé vált. Bár kis múzeumról van szó, annál színesebb, érdekesebb programokkal, rendezvényekkel, időszaki kiállításokkal próbálja a látogatóbarát múzeumi funkciót betölteni.

A múzeum roppant fiatal, a korábban iskolaként működő épület 2004. augusztus 27-én nyitotta meg kapuit a látogatók előtt. A múzeum célja és feladata: kutatni, gyűjteni, megőrizni és bemutatni Ebes és a kistérség tárgyi és szellemi örökségét. Az alapfeladatokon kívül szerepet kap a szórakoztatás és az ismeretterjesztés is, ezt bizonyítja a számos program, mely a későbbiekben kerül bemutatásra. A múzeum fenntartója rendhagyó módon egy Kft. mely az Ebesi Önkormányzat tulajdonában van. Az Ebesi Kulturális Közhasznú Nonprofit Kft. a múzeumon kívül a Művelődési Házat és a Közösségi Könyvtárt is működteti, valamint az Ebesi Hírlapot is kiadja (Ebesi Kulturális Közhasznú Nonprofit Kft. 2012).

Állandó kiállítások

A múzeumban történeti, régészeti és néprajzi gyűjtemény kap helyet. A néprajzi gyűjteményt Virág István - egykori ebesi lakos- ajándékozta a múzeumnak. Ezenkívül a múzeum gondozza Haja István (1929-2000) ebesi pedagógus hagyatékát, mely tartalmazza mindazon fotó, dokumentum, szakirodalmi, hivatkozási anyagot, amelyek az Ebesi krónika című könyv megírásához szükségesek voltak. Továbbá itt láthatóak Uzonyi Pál (1923-1986) ebesi lakos, földrajz - rajz szakos tanár, tanyasi iskolaigazgató képzőművészeti alkotásai is (Ebesi Kulturális Közhasznú Nonprofit Kft. 2012).

A Tájmúzeumnak két állandó kiállítása van: az egyik a Retró kiállítás, mely 2011 májusában nyílt meg. A folyamatosan bővülő kiállításon az ötvenes évektől egészen a rendszerváltásig van lehetősége a látogatónak a mindennapi életet körülvevő használati tárgyak, ruhadarabok és emlékek megtekintésére. A kiállítás eredetiségét az enteriőr-szerű elrendezés adja, melyben bemutatásra kerül egy konyha-, szoba-, gyerekszoba berendezés is (Ebesi Kulturális Közhasznú Nonprofit Kft. 2012).

Retró kiállítás

(Forrás:

<http://www.kulturaliskftebes.hu/kepgaleria/muzeum/muzeumkepgaleria.html>)

A másik állandó kiállítást részletesebben szeretném bemutatni, hisz témája nem mindennapi: „Ítélet nélkül- Családok kényszermunkatáborokban” címmel nyílt meg 2005-ben. A hortobágyi puszta az 1950-es évek első felében több ezer magyar család sorstragédiájának volt a helyszíne. Tizenkét zárt kényszermunkatábort hoztak létre, köztük Ebesen is, ahová ártatlanul vitték el Őket, melynek célja a megfélemlítés és a paraszti, valamint városi középosztály likvidálása volt. Az éj leple alatt hurcolták el Őket, mindenüktől megfosztva, majd vagonokba, karámokba tették Őket, így szállították a Hortobágyra. Az ide deportáltak állandó fegyveres őrizet mellett voltak munkára kényszerítve, tömegszálláson éltek megtörtén. Sztálin halála után a táborokat megszüntették, de szülőfalujukból kitiltották Őket, földönfutóvá váltak. A rendszerváltásig a tanúk nem beszélhettek, a levéltári anyagok 1995-ig a történészek elől is el voltak zárva, majd 1999-ben indult meg egy történeti kutatás, mely alapjául szolgálhatott a kiállításnak. A kiállítás célja az volt, hogy emléket állítsanak a tizenkét táborba hurcolt családoknak, akikről eddig

méltatlanul megfélekeztek. A kiállítás többek között levéltári dokumentumok másolataiból, visszaemlékezésekből, személyes használati tárgyakkól, a táborban titokban készült fényképekből, valamint egy rekonstrukcióból áll, mely a tábori életkörülményeket mutatja be.

Ítélet nélkül. Családok kényszermunka-táborokban című kiállítás

Forrás:

<http://www.kulturaliskftebes.hu/kepgaleria/muzeum/muzeumkepgaleria.html>

A kiállítás megnyitója nagy sajtó visszhangot kapott, az írott sajtó mellett híradással szolgált a Duna Tv, a Debrecen Városi Televízió, a Hír Tv és a Magyar Televízió 2-es csatornája is, melynek következtében a múzeum látogatottsága ugrásszerűen megnőtt. A Múzeum fontosnak tartja, hogy ezeket az eseményeket minél többen megismerjék, éppen ezért programjaival hozzájárul a diktatúra áldozatainak megemlékezéséhez (Ebesi Széchényi Ferenc Tájélmúzeum 2007). Például 2011-ben megrendezésre került az első országos konferencia „Sárba tiport kegyelet” címmel az ebesi kényszermunkatábor megnyitásának hatvanadik évfordulójára. A konferencián az előadások mellett helyt kapott egy rendhagyó tárlatvezetés is, valamint egy beszélgetéssel egybekötött filmvetítés, mely a hortobágyi táborról szólt. A konferencián százhuszan vettek részt (Ebesi Széchényi Ferenc Tájélmúzeum 2011).

A kitelepítésekhez kapcsolódó másik foglalkozás a rendhagyó történelem óra, melynek célcsoportja a 14-18 éves korosztály. A XXI. századi információs társadalmából kiindulva a múzeum törekszik rá, hogy ennek a korosztálynak az igényeit is kielégítse. A foglalkozás során egy komplex forráselemzési feladatot kapnak a gyerekek valós dokumentumokkal, mely csoportmunkában zajlik, egyfajta szerepjáttékkal (Ebesi Széchényi Ferenc Tájélmúzeum 2012).

Időszaki kiállítások

A Tájmuzeum az állandó kiállítások mellett időszaki kiállítások szervezésével törekszik a folyamatos megújulásra, ezáltal is aktív szereplője kíván maradni a helyi társadalomnak. A következőkben az elmúlt év időszaki kiállításait szeretném áttekinteni.

Hosszabb távú időszaki kiállítás

„Nálunk még mindig a Tv-maci a sztár” címmel egy hosszabb távú időszaki kiállítás volt látható a múzeumban 2011. április 30-dikáig. A kiállítás bontása után a Retró kiállítás nyílt meg újra, melyet a helyi és vidéki lakosok felajánlásaiból, valamint a múzeum saját anyagából állították össze. A folyosón felszabadult vitrinekbe néprajzi tárgyak kerültek, tematikus elrendezésben. Az így kiállított műtárgyak pótolják az eddig hiányzó helytörténeti kiállítást, valamint alkalmazható iskolai segédanyagként a rendhagyó órák megtartásában is. A múzeum vezetése jövőbeni feladatuként a kiállítás további népszerűsítését tűzte ki célul (Munkaterv 2012).

Alkalomhoz kötött időszaki kiállítások

Az elmúlt évben a múzeum négy időszaki kiállítást szervezett, melyek közül az első jól bizonyítja, hogy az ebesi múzeum részt kíván venni a helyi kultúra formálásában, hiszen a Magyar Kultúra Napjához kapcsolódóan „Varázslatos világ” címmel két helyi lakos, Nagy Lajos festő-építész és Karajz Anna üvegfestő iparművész, mutathatta be alkotásait. A kiállítás január 22. és február 28. között volt megtekinthető.

A második időszaki kiállítás a községi ünnepség társrendezvényeként valósult meg március 15-dikén „Szülőföldünk térképei” címmel a püspökladányi Karacs Ferenc Múzeum vándorkiállításából. A kiállítást május 16-dikáig lehetett megtekinteni.

A harmadik időszaki kiállítás augusztus 19-dikén a Szent István napi sokadalom című programsorozat részeként nyílt meg a „Dicsérjétek az Urat és áldjátok...” címmel. A kiállításon bibliafordítások merített papíron és Ebes hitéletének emlékei voltak láthatóak. A látogatók augusztus 19. és október 17. között tekinthették meg a tárlatot. A kiállításához kapcsolódó papírmerítést a Szent Iván éji vigadalom című rendezvényen próbálhatták ki az érdeklődők.

Október 28-dikán „Suhog a selyem, ragyog a bársony, virít a csipke” címmel Medgyesi Károlyné Vághy Ida Életműdíjas és Aranycsipke díjas csipkekészítő munkáit nézhették meg a látogatók 2012. január 16-dikáig (Munkaterv 2012).

Múzeumi rendezvények

A múzeumi rendezvények között helyt kapnak a családi programok, ezzel is alkalmat adva a tartalmas szabadidő eltöltésére. Ide tartoznak a különböző kézműves tevékenységek, mint például a „Húsvéti ügyeskedő” vagy a Halloween-party, melynek keretén belül a gyerekek és felnőttek is kipróbálhatták a tökf faragást, a varázs süveg készítését, valamint családi vetélkedőn vehettek részt.

Kézműves foglalkozás

Forrás:

<http://www.kulturaliskftebes.hu/kepgaleria/muzeum/muzeumkepgaleria.html>

Június 25-dikén került megrendezésre a „III. Szent Iván éji vigadalom” című rendezvény, mely a helyi vállalkozók támogatásával valósult meg. A programok összeállításánál a szervezők arra törekedtek, hogy minden korosztályt megszólítsanak.

Családi program volt ezen kívül a Mikulás váró, ezt második alkalommal rendezte meg az Ebesi Kulturális Közhasznú Nonprofit Kft., melybe a múzeum is bekapcsolódott (Munkaterv 2012).

A Kulturális Örökség Napjai országos rendezvénysorozathoz második alkalommal csatlakozott a múzeum. Az Európa szerte megrendezett program célja felhívni a figyelmet az örökség folyamatos megőrzésére, védelmére, továbbá célja a látogatók megismertetése különböző kulturális intézmények tevékenységével és a lakóhelyhez, országhoz való kötődés erősítése (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal 2012). A program során szeptember 17-dikén „Hozzád sétálunk, Uram...” címmel szakrális sétát tehettek azok, akik ezt a szombat délelőttöt a település látnivalóinak megismerésére szánták. A sétán a Szent Lőrinc katolikus templom belsejét díszítő

zománc képeket és üveglakokat tekinthették meg a résztvevők. A sétát kézműves foglalkozás zárta a múzeumban.

A múzeumi rendezvények között megjelennek a különböző múzeumpedagógiai foglalkozások is. Áprilisban és májusban a „Szülőföldünk térképei” című kiállításához múzeumpedagógiai óra és foglalkozás is kapcsolódott. Az óvoda mind a hat csoportja részt vett ezeken a foglalkozásokon, valamint az általános iskola hetedik osztálya. A gyerekek életkori sajátosságait és előzetes tudásukat figyelembe véve ismerkedhettek meg a térképpel, fajtáival és kialakulásukkal. Az általános iskolásoknak a térkép készítése egészítette ki a foglalkozást.

Az általános iskolásoknak rendszeresen tartanak rendhagyó történelem órákat is. Márciusban a hetedikeseknek volt alkalmuk megismerkedni az 1848-as szabadságharc történéseivel, ugyancsak márciusban és májusban a Báthory Gábor szakközépiskolások számára tartottak múzeumpedagógiai foglalkozást a Családok a munkatáborokban című kiállításokhoz kapcsolódóan (Munkaterv 2012).

Egyéb rendezvények

Az állandó, időszaki kiállításokon és múzeumi rendezvényeken kívül a múzeum egyéb rendezvényeit is fontosnak tartom megemlíteni, ide tartozik a különböző vetélkedők szervezése általános iskolások számára, koszorúzásokon való megjelenések, tavaly az ebesi múzeumban rendezték meg a Megyei Múzeumpedagógiai koordinátori évzáró értekezlet és a múlt évben rendezte meg az Ebesi Széchényi Ferenc Tájélmúzeum első országos konferenciáját. Mivel a Kft. fenntartásában működik a múzeum, ezért a Kft. által szervezett rendezvények megvalósulásában is részt vesz, mint például falunap, május elsejei programok, községi ünnepek stb. (Munkaterv 2012).

Múzeumandragógia

Ahhoz, hogy a múzeum meg tudjon felelni a látogatók elvárásainak, és javítani tudja a tudás- és nevelésközpontú szerepkörét, szükség van a szakembergárda továbbképzésére, és kapcsolódnia kell a formális, a non-formális és az informális oktatás feladataihoz (Szabó 2010:93). Éppen ezen okból a múzeum egyik dolgozója az elmúlt évben részt vett egy múzeumpedagógiához kapcsolódó továbbképzésen, melynek témája az oktatási célú kiadványok voltak. A képzési beszámolóból kiderül, hogy a résztvevő számos hasznos ismerettel gazdagodott, a 30 órás képzés alatt megismerkedett múzeumpedagógiai kiadványok szerkesztésével, megtanulták az alapelveket, melyekre figyelni kell egy kiadvány összeállításánál, ezen kívül sok példát hallhattak feladattípusokra is, ahhoz, hogy érdekes, aktivitásra készítő kiadványt sikerüljön létrehozni. A továbbképzésen gyakorlati feladatokon keresztül próbálhatták ki a résztvevők az elméletben tanultakat. A gyakorlati feladat

rávilágított arra, hogy a különböző területen dolgozó szakembereknek együtt kell működniük már a tervezési szakaszban is egy-egy kiadvány elkészítése során. A múzeum tervei között szerepel a MOKK (Szabadtéri Néprajzi Múzeum Múzeumi Oktatási és Képzési Központ) által hirdetett térítésmentes továbbképzéseken való további részvétel, idén a múzeum vezetője a 120 órás Múzeumi vezetői ismeretek című képzés elvégzését tervezi (Munkaterv 2012).

Kommunikációs eszközök és kapcsolatépítés

A múzeum fontosnak tartja a látogatókkal való kapcsolattartást, valamint igényeik felmérését, ennek megfelelően kívánják a programjaikat bővíteni, időszaki kiállításokat rendezni, éppen ezért az intézmény kérdőíves vizsgálatot tervez a közoktatási intézményekben dolgozó pedagógusok és diákok körében, mely sok segítséget nyújthat a múzeum későbbi rendezvényeinek kialakításánál. Ezen kívül a múzeum kapcsolatfelvételt kezdeményezett számos Hajdú-Bihar megyei oktatási intézménnyel, a kiállítások révén az ismeretszerzés új formáját felajánlva, ezzel a lehetőséggel több debreceni iskola is élt.

A múzeum élni kíván a turizmus adta lehetőségekkel is, hiszen két nagyváros: Debrecen és Hajdúszoboszló között helyezkedik el, ezért több szállodában is szórólapokat, plakátokat helyeznek el az aktuális kiállításokról, valamint Hajdúszoboszlón több információs tábla található a múzeumról.

A Széchenyi Ferenc Tájmuzeum fontosnak tartja a médiában való megjelenést is, múlt évben egy televíziós magazin műsorában mutatkozhatott be, valamint egy rádió interjú is készült a Családok kényszermunkatáborban című kiállítással kapcsolatban. Ezenkívül megjelenik a nyomtatott sajtóban is, leginkább a megyei napilapokban (Ebesi Széchenyi Ferenc Tájmuzeum 2012).

Egy 2007-ben végzett kutatás szerint azok a tanulók, akik nyaralásuk alatt műemlékeket, múzeumokat vagy egyéb kulturális rendezvényt kerestek fel, kétharmaduk használta az internetet az utazás megszervezéséhez (Simándi 2010: 125-126). Az információs társadalommal lépést tartva a múzeum elengedhetetlennek tartja az online kommunikációs eszközök alkalmazását, ezért több internetes portálon megjelenik, és saját honlappal rendelkezik (<http://www.kulturaliskftebes.hu/>).

Összességében elmondhatom, hogy egy nagyon értékes múzeumot ismerhettem meg, remélem ezt sikerült bemutatnom a dolgozatomban is. A Tájmuzeum minden erejével a folyamatos megújulás felé törekszik, ráadásul ezt a látogatók igényeinek figyelembevételével igyekszik megvalósítani. Az állandó kiállításokhoz múzeumpedagógiai foglalkozások társulnak, az időszaki kiállításokban a helyi művészek munkáit mutatják be, a különböző rendezvényeik keretében helyt kap az igényes szórakozás, és eközben a múzeumban dolgozók továbbképzését sem

hagyják figyelmen kívül. Véleményem szerint az Ebesi Széchenyi Ferenc Tájmuzeum jó példaként szolgálhat számos múzeum számára.

Felhasznált irodalom:

Az Ebesi Széchenyi Ferenc Tájmuzeum 2012-dik évi Munkaterve

Ebesi Kulturális Közhasznú Nonprofit Kft. (2012): Múzeum. In: www.kulturaliskftebes.hu/muzeum.html, letöltés ideje: 2012. március 20.

Ebesi Széchenyi Ferenc Tájmuzeum: A szervezet belső dokumentumai. Ebes.

Kulturális Örökségvédelmi Hivatal (2012): A Kulturális Örökség Napjainak célja. In: <http://www.oroksegnapok.hu/index.php?oldal=celja>, letöltés ideje: 2012. március 25.

Simándi Szilvia (2010): Múzeumok és a turizmus. In: Káldy Mária – Kriston Vízi József – Kurta Mihály– Szabó József (szerk.) Múzeumandragógia. Miskolc – Szentendre, Borsod – Abaúj Zemplén Megyei Múzeum Igazgatóság és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 125-126. p.

Szabó József (2010): A múzeumok új kihívása: a múzeumandragógia. In: Káldy Mária – Kriston Vízi József – Kurta Mihály– Szabó József (szerk.) Múzeumandragógia. Miskolc – Szentendre, Borsod – Abaúj Zemplén Megyei Múzeum Igazgatóság és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 93. p.

Vígh Annamária (2010): Gondolatok a múzeumok jövőképeiről. In: Káldy Mária – Kriston Vízi József – Kurta Mihály– Szabó József (szerk.) Múzeumandragógia. Miskolc – Szentendre, Borsod – Abaúj Zemplén Megyei Múzeum Igazgatóság és a Szabadtéri Néprajzi Múzeum, 19. p.

Ádám Eszter: A Dobó István Vármúzeum szerepvállalása az egész életen át tartó tanulásban

Bevezetés

Eger az észak-magyarországi régió egyik legkedveltebb idegenforgalmi célpontja. (A kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák száma /307 ezer/ alapján 2011-ben Eger hazánk 10. leglátogatottabb városa volt.) (Magyar Turizmus Zrt 2012) Jelentős egyházi, oktatási és kulturális központ gazdag történelmi múlttal és számos világhírű műemlékkel. A közgondolkodás a várost elsősorban, mint nemzeti történelmünk dicsőséges küzdelmének színhelyét, a hazaszeretet és hősiesség szimbólumát tartja számon, az 1552-es győzelemre emlékezve. Az egri diadal nagy fontosságú esemény volt, hiszen a 16. században először sikerült a török főerők ellen megvédeni egy magyar várat. Az egrieket hőssé avató eseményeknek hamar híre ment Európában, majd a 19-20. század folyamán – Gárdonyi Géza közreműködésével – kialakult az egri várnak a ma is jellemző kultusza. (Az □Egri csillagok□ című regény minden idők egyik legnépszerűbb magyar regénye lett.) A várkultusz ébren tartásának sajátos lehetősége a várban a Hősök terme. Itt Dobó István rekonstruált síremléke, a várvédők névsora és az egri hősokeket szimbolizáló szobrok emlékeztetnek 1552-re. (Petrecsák 2012)

A vár az évszázadok során többféle funkciót töltött be – kezdetben a püspök, majd a várparancsnok lakhelyeként szolgált, később működött itt börtön, magtár és raktár is – ennek megfelelően többször átépítették, a nem rendeltetésszerű használat miatt állapota megromlott. Elsőként Pyrker János László érsek lépett fel a vár megmentése érdekében. Az ő idejében, az 1830-as években kezdődtek az első ásatások és a restaurálás. A két világháború között egri tanárok vezetésével tárták fel a földalatti kaszárnyatermeket, ágyútermeket és aknafigyelő folyosókat. 1950-ben hozták létre az egységes megyei múzeumot Egri Múzeum néven, amely számos gyűjteményt és lelet együttest foglalt magában (pl.: érseki magángyűjtemény, várásatások leletei, Legányi Ferenc paleontológiai gyűjteménye, Gárdonyi-hagyaték) A múzeumot 1958-ban a várba költöztették, ekkor vette fel a Dobó István Vármúzeum nevet. Ez alapvetően meghatározta az objektum további sorsát. (Petrecsák 2012) A vár építészettörténelmi és művészettörténelmi értékei miatt ma védett műemlék, ahol a történelmi hagyományokat az állandó és időszakos kiállításokkal valamint programokkal igyekeznek feleleveníteni. A műemléki értéket képviselő falak, bástyák és épületek felújítása jelenleg is zajlik, és várhatóan az elkövetkező generációk számára is feladatot jelent majd.

Változó igények, változó múzeumok?

A XXI. század elejére a múzeumok hagyományos feladatrendszere (gyűjtés, konzerválás, kiállítás) megváltozott, a közvetítés vált elsődleges funkcióvá és előtérbe került a múzeum helyi közösséggel való viszonya. (Koltai 2011:25) Kurta Mihály szintén felhívja a figyelmet a múzeumok világában beköszöntő paradigmaváltásra. Hangsúlyozza, hogy a múzeumoknak aktívabb szerepet kell vállalni a társadalom szabadművelődésében, és ki kell elégíteni „a dinamikus ütemben fokozódó önálló tanulási-, közösségi igényeket”. (Kurta 2007:86) A modern múzeum működésének középpontjában az intézmény és a látogató kapcsolata áll, szemben a hagyományos múzeummal, ahol a hangsúly a kiállított tárgyakon, gyűjteményeken van. (Szabó 2009:1)

Napjainkban a múzeumok központi költségvetésből való finanszírozása problematikussá vált. Ezzel párhuzamosan az új kihívások és funkciók új feladatokat jelentenek a múzeumnak, melyek megnövelik költségeiket. Ezen költségek fedezetét valamilyen forrásból elő kell teremteni. A múzeumoknak az új körülmények figyelembevételével ismét meg kell határozniuk a társadalomban betöltött szerepüket és feladataikat. (Szabó 2007:7-8) A költségek előteremtésére részben megoldást jelenthet a múzeum vezetésébe – a jó értelemben vett – menedzseri szemlélet bevezetése, a múzeum kulturális szolgáltató jellegének és kulturális piacon betöltött potenciáljának felismerése, a látogatóbarát és szolgáltató múzeumok létrehozása. (Koltai 2011:9)

A magyarországi múzeumok jelenleg a gyermekekre fókuszálnak, a foglalkozások során a módszerek sokaságát alkalmazzák. Ezzel szemben a felnőttoktatás periférikus szerepet tölt be. A múzeumok gyakorlatában az előre meghatározott felnőttoktatási célkitűzésekkel és a felnőtt célcsoportnak megfelelő módszertannal rendelkező programok rendkívül ritkák. Ez főként a felnőttoktatási módszerekkel kapcsolatos ismeretek hiányával és a közművelődési szakemberek leterheltségével magyarázható. Ugyanakkor Koltai Zsuzsa kutatása kimutatta, hogy a közművelődési szakemberei a fejlesztés egyik fő irányvonalának tekintik a múzeum tevékenységének felnőttoktatás irányába való kiterjesztését, ezért jelentős részük szeretne ismereteket szerezni e területen. (Koltai 2011:103)

Bár a múzeumi felnőttoktatás régi gyökerekkel rendelkezik, hazánkban egészen friss kezdeményezésnek számít a múzeumandragógia fogalmának bevezetése. A múzeumandragógiával kapcsolatos kutatások még gyermekcipőben járnak, és jelenleg is folyamatban van a definíció múzeumi közművelődéssel foglalkozó szakmai plénum körében való elfogadtatása, megismertetése. (Koltai 2011:63) „Az élethosszig tartó tanulás és a múzeum feladatainak összekapcsolása, a felnőttek múzeumban történő informális és formális tanulásának lehetősége és hatékonysága új perspektívákat nyit a múzeumi munkában.” (Szabó 2009:8) Ahhoz azonban, hogy a múzeumok a felnőttkori tanulás produktív színterévé válhassanak, a

múzeumi felnőttoktatás gyakorlatának, módszertanának és elméleti hátterének fejlesztésére elengedhetetlen szükség van.

Kultúráközvetítés a Dobó István Vármúzeumban

A korábban említett paradigmaváltás a Dobó István Vármúzeum működésében is komoly változásokat eredményezett. A kilencvenes évek végétől tapasztalható ingadozó látogatottság, majd a 2003-as évtől való fokozatosan csökkenés hatására (1. sz. mellékelt) a múzeum vezetősége úgy határozott, újradefiniálja szerepét: tevékenységükben új irányokat jelölnek ki, új típusú programokat, innovatív közvetítési eszközöket és módszereket alkalmaznak, valamint bővítik a társadalmat szolgáló feladatköreiket. A hangsúly alapvetően a vármúzeum szolgáltató funkciójának erősítésére került. Az alábbiakban a Dobó István Vármúzeum egész életen át tartó tanulást támogató szolgáltatásainak bemutatására kerül sor, kiemelt figyelmet fordítva a felnőtt korosztály számára kínált lehetőségekre.

A vármúzeum célcsoportjának jelentős részét teszi ki a helyi lakosság, azon belül erőteljesen fókuszálnak a pedagógusokra és a tanulóakra. Ennek megfelelően indították el a múzeumpedagógiai programjukat, amely jelenleg két részből áll: a Vitézek ékes oskolája c. programcsomag foglalkozásai egész évben igényelhetők (2. sz. mellékelt), emellett idén az Egri Vár védelmének 460. évfordulójához kapcsolódóan egy újabb programcsomag érhető el (3. sz. mellékelt). A múzeumpedagógiai órák a gyerekeket a XVI. századi Egerbe kalauzolják, amikor a vár fénykorát élte, az ország egyik legjelentősebb végvára volt. A korszak történetét feldolgozó órák elsősorban a történelem, a művészettörténet és az irodalom témakörökhöz kapcsolódnak. A gyermekek számára emellett egyéb programokat is kínálnak. Idén második alkalommal kerül megrendezésre az „Egriek! Vitézek, végeknek tüköri” című – 6. osztályosoknak szóló – országos vetélkedő, amely alapvetően az Egri Vár 1552-es védelmére és Gárdonyi Géza Egri csillagok című regényére épül. A múzeumban minden évben tematikus Vártábort szerveznek a 10-16 éves diákoknak (idén a tábor az 1552-es ostrom, valamint a Polgárosodás és életmód a 18-20. századi Egerben c. időszaki kiállításunk köré szerveződik). (Dobó István Vármúzeum 2012)

A Dobó István Vármúzeum gyakorlatában természetesen továbbra is megmaradtak a hagyományos módszerek, bár ezeket igyekeztek „frissíteni”, valamilyen módon összehangolni a megjelenő új elvárásokkal. Az ilyen jellegű programok célja, hogy a látogatók nemcsak betekintést nyerjen a XVI. századi egri várvédők életébe, hanem személyes tapasztalatokkal is gazdagodjanak, élményt szerezzenek, s ezáltal a tanulás folyamata még hatékonyabban menjen végbe. Ilyen továbbgondolt szolgáltatás például a fáklyás kazamatavezetés, valamint a tapintható tárlat. Ez utóbbi célja egyébként az is, hogy a vakok és gyengén látók számára szintén élvezhetővé legyen egy-egy kiállítás.

A hagyományos múzeumandragógiai módszerek közül ki kell emelni a kiállításokat, ahol rendkívül sokszínű a kínálat (megtekinthetők állandó, időszakos és magánkiállítások) és az ezekhez igénybe vehető többlétszolgáltatás. Az állandó kiállítások a vár történetét, különleges földalatti erőrendszerét (kazamatákat), a középkori büntetési módokat és ezek eszközeit mutatják be. A kőtarban megtekinthetők az elpusztult katedrálisok maradványai, a hősök termében az 1552-es várvédelmet irányító várkapitány, Dobó István márvány síremlékének fedőlapja. A várban található Egri Képtár hazánk egyik jelentős képzőművészeti gyűjteménye, mely németalföldi, itáliai, osztrák és magyar festményeket őriz. Az állandó kiállításokhoz igényelhető tárlatvezetés, amely „élményfeldolgozó” beszélgetéssel zárul. Csoportok részére kérésre biztosítanak – a múzeumpedagógiai órák során is alkalmazott– játékos feladatokat, tesztlapokat, vetélkedőket. (Az időszakos és magánkiállításokon ezek a szolgáltatások korlátozott mértékben igényelhetők.) (Dobó István Vármúzeum 2012)

Mivel a vár Eger város egyik legmeghatározóbb kulturális intézménye, a fenntartók kötelességüknek érzik, hogy – a kiállításokon túl – a kulturális és egyéb szabadidős rendezvények szervezéséből is kivegyék részüket (4. sz. melléklet). A rendezvényekkel a cél egyrészt a hagyományőrzés, másrészt a helyi igények kielégítése. A hagyományőrzés egyik jeles eseménye az idén 17. alkalommal megrendezésre kerülő Végvári Vigasságok. A látványban gazdag történelmi fesztivál élményszerű tanulási lehetőséget nyújt a résztvevőknek, hiszen a várban 4 napra újra megelevenedik a középkor: a falak között korhű ruhába öltözött lovagok vívnak haditornát, tradicionális mesterségeket űző kézművesek tartanak bemutatót, zenészek szórakoztatnak reneszánsz koncertekkel. zászlóforgatók, hastáncosok és gólyalásbasok idézik fel a török kultúrát. A programok többségébe aktívan be lehet csatlakozni (pl.: ki lehet próbálni az íjászatot, a kardforgatást vagy a középkori hangszereket is). Az étkezést pedig hagyományos ételekkel biztosítják. (Dobó István Vármúzeum 2012)

A helyi igények kielégítésre kiváló példa a 2012 februárjában megrendezett Történelmi Macitalálkozó, amely alulról jövő kezdeményezés hatására valósult meg. (Dobó István Vármúzeum 2012) Szót kell ejteni továbbá Az Egri Vár az egriek! elnevezésű rendezvényről, amely egyben egy kedvezménycsomag is. Célja, hogy az egriek az élet mindennapjaiban is magukénak érezzék a várat. (Egri ügyc 2012)

A vármúzeum kínálatához tartoznak különböző kiegészítő szolgáltatások, amelyek jellemzően szintén a társadalmi igények kielégítését szolgálják. A vár területén belül több helyszín bérlésére nyílik lehetőség (pl.: Dobó-bástya rendezvényterme, diákfoglalkoztató terem, zárt udvar). Panorámás helyszíneket kínálnak esküvők lebonyolításához (igény szerint a szervezési munkába is besegítenek). Mindemellett a vár területén biztosított a gyermekek felügyelete (Történelmi játszótér) és egész évben üzemel ajándéktárgyakat, kiadványokat árusító ajándékbolt. Tavasztól őszig

hat korhú sátorban folyik kézműves termékek és ajándéktárgyak árusítása, mely büfészolgáltatással is kiegészül. (Dobó István Vármúzeum 2012)

A múzeum vezetősége nagyban támogatja a modern szemléltetés és az innovatív technológiák bevonását a vár által képviselt értékek minél szélesebb körben való megismertetéséhez. Ezen törekvés tetten érhető az utóbbi években elindított – több területre kiterjedő – fejlesztésekben. A vármúzeum a legmodernebb technikai megoldásokat felhasználva igyekszik minél közelebb hozni a látogatókhoz 500 évvel ezelőtti Magyarország végvári világát. Ezt a 2009 óta 3D technikával működő mozi termet tesz lehetővé. A kezdeményezés egyedülálló a tekintetben, hogy a mozi üzemeltetője a mozi tartalomszolgáltatója is egyben. Az 1552 című előadás a tényleges történelmi valóságot szeretné a lehető legrészletesebben visszaadni a nézőnek, ezért a jelenleg 12 és fél perc hosszúságú filmet, a feltárt leleteknek megfelelően folyamatosan bővítik. (Dobó István Vármúzeum 2012)

A Dobó István Vármúzeum kiemelt figyelmet szentel arra, hogy könnyen kezelhető, tartalmas és webdesign tekintetében is igényes honlappal jelenjen meg a virtuális világban, amely vonzza a látogatókat. A virtuális technológia fejlődésével járó kommunikációs és oktatási lehetőségeket igyekeznek kihasználni, de az internetet elsősorban még mindig információközvetítő csatornaként alkalmazzák. A honlapon elérhető több, a múzeumandragógiai szempontjából hasznosítható tartalom (pl.: a vár története, a várhoz kötődő életrajzok, ismeretterjesztő leírások), melyek lehetővé teszik, hogy a várba látogatók a kirándulás előtt bizonyos szintű előzetes tudást szerezzenek. A honlapra látogatók virtuális túrán gömbpanorámás fotók segítségével tekinthetik meg a vár főbb külső és belső tereit, épületeit.

A vármúzeum munkáját számos civil szervezet segíti és gazdagítja. Ezek működése több szempontból is jelentős. Részben rajtuk keresztül valósul meg a lokális közösséggel való párbeszéd, másrészt pedig az önkéntes tevékenység kibontakozását segítik (az önkéntesség a non-formális tanulás egyik színtere). A legnagyobb és legaktívabban működő szervezet az Eger Vára Barátainak Köre Egyesület. Jelenleg 250 rendes és 300 pártoló tagja van a szervezetnek. (Egri ügyek 2012) Az egyesület mely az egri várral kapcsolatos hagyományok ápolásában, tudományos és népszerűsítő kiadványok megjelentetésében, a várral kapcsolatos emléktárgyak, leletek gyűjtésében, azok feltárásában, kiállítások, ismeretterjesztő előadások és tanulmányutak szervezésében segíti a múzeum munkáját. Emellett segítséget nyújt tagjainak az egri vár történetének tanulmányozásához és értékeinek megismeréséhez. (Dobó István Vármúzeum 2012) Legjelentősebb programjuk a Civil Csillagok c. fesztivál, amely a történelmi és katonai hagyományörző csapatok rendszeres találkozója, s egyben minősítő rendezvénye. (Eger Vára Barátainak Köre Egyesület 2012) Működő szervezet ezen kívül az Egri Vitézlő Oskola, amely végvári hagyományok felélesztését tűzték ki célul. Feladatuknak tartják a végvári vitézek harcművészetének és szellemiségének ápolását és közönség előtt való bemutatását.

Mindemellett önképzőkört működtet: ismeretszerzési lehetőséget kínál történeti témájú ismeretterjesztő előadások, illetve tanulmányi kirándulások szervezésével fiatalok számára. (Dobó István Vármúzeum 2012)

A Dobó István Vármúzeum aktív tudományos tevékenységet folytat. Tudományos intézményként kutatja az erődítmény múltját és az ide kötődő személyiségek (pl.: Gárdonyi Géza) munkásságát. Kétévente megrendezi a Végvári konferenciát, melynek előadásai 1982-től folyamatosan megjelennek a múzeum kiadásában. (Petrecsák 2012) Kiadványai közt szerepelnek múzeumi évkönyvek, kiállítási kísérők és különböző sorozatok (pl.: Heves megyei régészeti közlemények, Néprajzi tájkonferenciák Heves megyében). A vár falai közt korlátozottan nyilvános szakkönyvtár működik, melynek gyűjteménye közel 35 000 kiadványból áll (könyv, folyóirat és kiállítási katalógusok együtt). Állományát külső kutatók csak helyben használhatják. (Beiratkozási díj nincs.) A könyvtár által nyújtott szolgáltatások a következők: kölcsönzés, tájékoztatás, irodalomkutatás, könyvtárközi kölcsönzés. (Dobó István Vármúzeum 2012)

Összefoglalás

A Dobó István Vármúzeum elindult a változás útján, szolgáltató jellegét fokozatosan erősíti. Mára a kultúráközvetítés és a hagyományőrzés mellett dominánsan megjelenik az oktatás és a helyi társadalom igényeinek kielégítése is. A múzeumi tanulás számos formáját teszi lehetővé a különböző korosztályoknak, összességében azonban megállapítható, hogy múzeumpedagógiai kínálat jóval kiforrottabb a múzeumandragógiainál, de ez utóbbi területen is elindultak a fejlesztések (megjelentek az új típusú programok, elindult a közvetítési eszközök és módszerek innovációja). A felnőtt korosztály számára felkínált programok jelentős részét a nagy volumenű rendezvények és a múzeumhoz kötődő civil szervezetek programjai teszik ki. Mindemellett a vármúzeum egyre tudatosabban végzi oktatási tevékenységét, és igyekszik azt a korcsoportok mindegyikére egyaránt kiterjeszteni.

Felhasznált irodalom:

Dobó István Vármúzeum (2012): Dobó István Vármúzeum honlapja. In: <http://www.egrivar.hu/>, Letöltés ideje: 2012. május 24.

Eger Vára Barátainak Köre Egyesület (2012): Civil Csillagok. In: <http://www.varbaratikoreger.hu/index.php/civil-csillagok>, Letöltés ideje: 2012. május 29.

Egri ügyek (2012): Az Egri Vár az egrieké! In: <http://www.egriugyek.hu/hirek/helyihirek/498-az-egri-var-az-egriek.html>, Letöltés ideje: 2012. május 29.

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. A múzeumi kultúráközvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata. In: http://www.iskolakultura.hu/ikultura-folyoirat/documents/books/koltai_zsuzsa.pdf, Letöltés ideje: 2012. május 24.

Kurta Mihály (2007): Múzeumandragógia - Paradigmaváltás a Múzeumi Kultúráközvetítésben. In: Pató Mária (Szerk.) Nyitott Kapukkal - Múzeumok ma-holnap. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, Nyíregyháza - Szolnok, 84-95. p.

Magyar Turizmus Zrt.: Turizmus Magyarországon 2011. In: <http://itthon.hu/szakmai-oldalak/letoltesek/turizmus-magyarorszagon>, Letöltés ideje: 2012. május 24.

Petercsák Tivadar: Az egri vár: valóságos és eszmei érték. In: <http://tortenelem.ektf.hu/efolyoirat/03/petercsak.htm>. Letöltés ideje: 2012. május 24.

Szabó József (2009): A múzeumok új kihívása: a múzeumandragógia. In: http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/konferenciak/muzandr_20090511/szabojozsef.pdf, Letöltés ideje: 2012. május 24.

Melléletek

1. számú melléklet: A Dobó István vármúzeum látogatási statisztikája

Év	Fő
1997	425 659
1998	428 351
1999	402 891
2000	430 018
2001	435 965
2002	468 642
2003	433 847
2004	413 431
2005	417 220
2006	401 796
2007	403 237
2008	371 599
2009	360 772

MÚZEUMANDRAGÓGIA

2. számú melléklet: Vitézek ékes oskolája programcsomag

Foglalkozás neve	Leírás	Ajánlott korosztály	Foglalkozás típusa	Tantárgy	Kiállítás
Barangolás a képtárban – Látva láttatni	A foglalkozás során szeretnénk bemutatni a gyermekek számára a Képtár egyfajta feldolgozási módját. A képek vizuális értelmezésére tesszük a hangsúlyt. A Képtárlátogatás által számos információ éri a gyermeket, amelyet meg kell tanulni feldolgozni és értelmezni.	felső tagozat	múzeumi óra	rajz és vizuális nevelés, történelem	Egri képtár
Boszorkánypercek tanúságai	A foglalkozás során Heves megyei példákon keresztül a boszorkányüldözések társadalmi és lélektani oldalát vizsgáljuk meg. A diákok kis csoportokat alkotva játszanak el egy-egy konkrét védeljárást a török időktől kezdve a XVIII. századig. A szituációs játékok követően megvizsgáljuk, hogy milyen vádak alapján, ki és miért fogadta el a bizonyítékokat.	felső tagozat és közép-iskola	múzeumi óra	történelem, drámapedagógia	Kivégzés, tortúra, megszegyenyítés a régi Magyarországon
”Rosszakolnak mondtad Eger várát, juhoknak a benne lévő népet!” Kémek Eger oroslánjai között	A foglalkozás célja az egri vár 1552. évi állapotának és ostromának megismertetése játékos formában. Nagy Szulejmán serege Eger elleni támadásának időszakába utazunk vissza képzeletben. A diákok belebújnak a kémek szerepébe, akik csapatokra osztva vesznek be a várat.	felső tagozat és közép-iskola	múzeumi óra	történelem	a vár területe
Műhelytitkok	A foglalkozás keretén belül szakemberek segítségével ismerhetik meg a diákok a restaurálás folyamatát, a restaurátorok munkájának egyes mozzanatait, megtudhatják, hogy a mi	felső tagozat és közép-iskola	műhelymunka	technika, történelem	

MÚZEUMANDRAGÓGIA

	klímánk milyen anyagokat képes konzerválni, amely alapján értelmezhetővé válhat a történelem egyes része.				
Palóc mesterségek	A Palócföld népművészetét egy tisztaszoba berendezésén, fafaragásokon, kerámiákon, textileken és viseleteken keresztül ismerhetik meg a gyermekek. Az ünnepi szokásaik közül a lakodalmat megelőző eljegyzést emeltük ki, ahol a lányok hímzéssel díszített kalácsos kendőt varrtak.	alsó és felső tagozat, középiskola	műhelymunka	hon és népismeret, történelem	Palóc népművészeti kiállítás
Gárdonyi Géza és az Egri csillagok	A foglalkozás első részében az író otthonában beszélgetünk az Egri csillagok keletkezésének körülményeiről. Bemutatjuk a legfontosabb forrásokat. A foglalkozás második felében a vár történeti kiállításában megtekintjük a korai vár makettjét, majd játékos feladatlapot töltünk ki a hallottakról.	alsó és felső tagozat, középiskola	műhelymunka	irodalom	Gárdonyi Géza Emlékház
Gárdonyi titkosírása	Tanulmányozzuk Gárdonyi kéziratait, majd megnézzük titkosírását. Megmutatjuk a Mesterfüzeteket és a Mesterkönyveket. Beszélgetünk a megfejtés körülményeiről. Szót ejtünk Gárdonyi munkamódszereiről, mindennapjairól.	alsó és felső tagozat, középiskola	műhelymunka	irodalom	Gárdonyi Géza Emlékház
Középkori játékok Játék-történet, szórakozás és szabad-idő	A várbeli élet természetesen nemcsak munkából és öldöklésből állt. Nagyszerű mulatság volt a vadászat vagy a solymászat. Voltak veszedelmes mulatságok is: lovagi tornák, birkózóversenyek és kemény, durva labdajátékok is. Az elméleti bevezető után kipróbáljuk a reneszánsz játékokat: az	óvoda, alsó és felső tagozat	műhelymunka	rajz és vizuális nevelés, technika, történelem	

MÚZEUMANDRAGÓGIA

	egyensúlyjátékot, a malomjátékot és a kockadobást.				
„Vitézek! Mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél” - Élet a végvárak-ban	Bepillantunk a XV-XVI. századi ember mindennapjaiba. Felpróbáljuk ruháikat, megismerjük étkezési szokásaikat török és magyar fűszernövények segítségével. Majd megnézzük hogyan is szórakoztak egykor!	felső tagozat	műhelymun ka	történelem	
„Fegyvert, s vitézt éneklek...” - A XVI. század fegyverei	A várvédők fegyvereit mustrálhatjuk: kézbe veszünk szablyát, kardot, íjat. A foglalkozás második felében íjászkodunk, vívólépéseket tanulunk.	felső tagozat és közép-iskola	műhelymun ka	történelem	

MÚZEUMANDRAGÓGIA

3. számú melléklet: Eger Vár védelmének 460. évfordulója programcsomag

Foglalkozás neve	Leírás	Ajánlott korosztály	Foglalkozás típusa	Tantárgy	Kiállítás
„Ebben a várban van most a maradék ország sorsa.” - Az Ostrom 38 napja	Stratégiai játék az ostromhoz, Eger és Magyarország történetéhez kapcsolódó kérdések segítségével.	felső tagozat	múzeumi óra, műhelymunka	történelem irodalom	
”Rossz akolnak mondtad Eger várát, juhoknak a benne lévő népet!” - Kémek Eger orozslánjai között	A foglalkozás célja az egeri vár 1552. évi állapotának és ostromának megismertetése játékos formában. Nagy Szulejmán serege Eger elleni támadásának időszakába utazunk vissza képzeletben. A diákok belebújnak a kémek szerepébe, akik csapatokra osztva veszik be a várat.	felső tagozat és középiskola	múzeumi óra	történelem	a vár területe
Török világ Magyarországon	A foglalkozás a XVI-XVII. századi török életmódot mutatja be. Szó esik a török ételekről, öltözetekről, fürdőzésről, a mindennapi életről.	felső tagozat és középiskola	múzeumi óra	történelem	Az egeri vár története

MÚZEUMANDRAGÓGIA

4. számú melléklet: A Dobó István Vármúzeum 2012. évi rendezvénynaplója

Időpont	Program
2012. február 2. - 2012. február 26.	Történelmi Macitalálkozó
2012. február 17.	MAI-MASZK-MÁNIA
2012. március 4-ig	Égi megsegítésért fogadalomból Öltöztetős Máriácskák, szakrális textilek a Palócföldön
2012. március 8. - 2012. március 9.	„Múzeum és játékhagyomány – Továbbélő játékkultúra”
2012. március 27.	Az Egri vár az egrieké!
2012. április 7.	Történelmi íjászverseny
2012. április 20.	II. „EGRIEK! VITÉZEK, VÉGEKNEK TÜKÖRI!” Országos vetélkedő az Egri vár 1552-es diadalának 460. évfordulója tiszteletére
2012. április 8.	EGRI CSILLAG BORFESZTIVÁL
2012. április 9.	„Hol a tojás, piros tojás?” Húsvéthétfő a vármúzeumban
2012. május 18.	Múzeumi világnap
2012. május 20.	IX. Skoda Coupé találkozó a várban
2012. május 22.	Múzeumi információs nap
2012. május 26.	Gyereknapi az Egri várban
2012. június 16.	Múzeumok éjszakája
2012. június 23.	Múzeumok Éjszakája - Tűzgrás Fesztivál
2012. június 25. - 2012. július 26.	Vártábor
2012. július 6. - 2012. július 7.	Fáklyás Kazamatavezetés
2012. július 13. - 2012. július 14.	Fáklyás Kazamatavezetés
2012. július 9. - 2012. július 13.	Olvasótábor
2012. július 19. - 2012. július 22.	Végvári Vigasságok
2012. július 20. - 2012. július 21.	Fáklyás Kazamatavezetés
2012. július 27. - 2012. július 28.	Fáklyás Kazamatavezetés

MÚZEUMANDRAGÓGIA

2012. augusztus 3.	Gárdonyi Géza születésnapja
2012. augusztus 3. - 2012. augusztus 4.	Fáklyás Kazamatavezetés
2012. augusztus 10. - 2012. augusztus 11.	Fáklyás Kazamatavezetés
2012. augusztus 10. - 2012. augusztus 12.	Civil Csillagok
2012. augusztus 17. - 2012. augusztus 18.	Fáklyás Kazamatavezetés
2012. augusztus 24. - 2012. augusztus 25.	Fáklyás Kazamatavezetés
2012. október 15. - 2012. október 16.	Végvár konferencia
2012. október 17.	Az Egri Vár Napja
2012. október 27.	Gárdonyi emléknapi

Morvai Laura: Az edelényi kastély múzeumi hasznosítása

Hazánk történelmi és kulturális örökségeiben rendkívül gazdag, ennek az örökségnek szerves részét képezik az építészeti emlékeink, köztük a kastélyok.

Napjainkban a kastélyok hasznosításának több módját is ismerjük, hiszen az országban való barangolás során több kastélymúzeummal, kastélyszállóval, vagy éppen kastélyból átalakított szociális intézménnyel is találkozhatunk. Mondhatjuk, hogy ez a jobbik eset hiszen, számos épület áll hasznosítás nélkül üresen vagy éppen romosan az országban. Ennek számos oka van, melynek jelentős része a múlt századra vezethető vissza, mikor a II. világháború alatt előbb a németek, majd utána a szovjetek, majd a település lakosai a kastélyok egy részét kifosztották. Ezután következett az államosítás, ahol egyes kastélyokat ugyan nem az eredeti funkcióval megegyező módon, de használatba vettek, például laktanyák, tsz-irodák, mezőgazdasági raktárak lettek. Pár évvel később újabb funkcióváltást követően iskoláknak, szociális vagy éppen egészségügyi intézményeknek nyújtottak otthont. Majd a rendszerváltás újabb változásokat hozott (Praznovszky 2005).

„Napjainkban a következő kastélyhasznosítási módokat különböztethetjük meg:

Közösségi funkciók ellátása (kastély-idegen funkciók): egészségügyi és szociális; oktatási célú; ismeretgyűjtést szolgáló; tudományos célú; illetve igazgatási épületként történő hasznosítás;

Magáncélú hasznosítás: lakás- vagy üdülőfunkcióval, nagyközönség elől elzártnak;

Turisztikai hasznosítás: szálláshely, múzeum, rendezvényhelyszín, alkotóház. A turisztikai hasznosítás ún. nyílt funkció, amely biztosítja a nagyközönség számára az épület látogathatóságát” (Nagy – Petykó 2008:11)

Ahogy láttuk a XX. század történelmi és politikai változásaival összefüggő vandalizmus, amely nem csak a fosztogatásnál, hanem a funkcióváltásoknál is megjelent, nem csak a kastélybelső eltűnését eredményezte, gyakran a kastélyok belső szerkezetét is a funkcióhoz igazították. De ezeken túl számos más probléma nehezíti a kastélyok felújítását, például a hiányzó talajnedvesség elleni szigetelés, amely a falak nedvesedését tudná meggátolni, melyet a szakszerűtlen hasznosítás, a nem hozzáértő felújítás tovább súlyosbított (Praznovszky 2005).

Nem volt ez másként a L’Huillier-Coburg kastély esetén sem. Műemlékeink helyrehozatala rendkívül költséges, ezért váratott magára sokáig az edelényi kastély felújítása is.

Az Edelényben található barokk stílusban épült L’Huillier-Coburg kastély az ország hetedik legnagyobb kastélya. Építtetője nem más, mint Jean-François L’Huillier, aki Buda visszafoglalásában és a török elleni küzdelemben tanúsított katonai érdemeiért bárói címben részesült (Műemlékek Nemzeti Gondnoksága 2012). Ő kezdte el építtetni a francia és itáliai hatásokat mutató kastélyt arra a kis szigetre, melyet a Bódva folyó ölel körbe, azonban az építkezés befejezését már nem élte meg. Így

özvegyére Marie-Madeleine de Sainte-Croix-ra maradt a belső díszítő munkálatok elkészítése, amely 1730-ra készült el. A kastélyt és a hozzá tartozó épületegyüttest barokk kert övezte (Edelényi Kastélysziget 2012).

A kastély fő látványosságát képezik a rokokó falfestményekkel díszített reprezentatív termek. A falfestmények nem csak azért jelentősek, mert Mária Terézia arcmása figyelhető meg minden nőalakon, hanem mert „a kastély emeleti hét szobájának rokokó díszítőfestése a legteljesebben fennmaradt világi falkép együtteseink közé tartozik” (Műemlékek Nemzeti Gondnoksága 2012).

Az eltelt évszázadok alatt számos átépítésen ment keresztül a kastély. 1945 után helyet adott a járásbírósnak, az ügyészségnek, de napközi és öregek otthona üzemelt benne, sőt egyes részei lakásként szolgáltak. Parkjában a rendszerváltást követően foci pályát alakítottak ki (Kastélysziget 2012). Az épület kiürítésével végül 1986-ban véget vetettek a rongálásnak. Ezután megkezdődött a kastély épületének tudományos kutatása, az értékeinek feltárása. 2001-ben a kastély a Műemlékek Állami Gondnokságának tulajdonába került (Kastélyutak 2012).

Végül felújítása 2009-ben kezdődött meg. A Kastélysziget Kulturális-Turisztikai Központ Edelény - A Cserehát és a Galyaság turisztikai fejlesztése az edelényi L'Huillier-Coburg-kastély vonzerejének fejlesztése révén (ÉMOP 2.1.1/A-2008-0003) elnevezésű pályázat által 2,2 milliárd forintból újulhat meg a kastély az Európai Unió jelentős (85%-os) támogatásával. Azonban nem csak a kastély kerül felújításra, hanem a kastély parkjának helyreállítására és a Kastély-sziget körüli Holt-Bódvaág revitalizációjára is sor kerül. A park rendbehozatalára 180 millió forint áll rendelkezésre a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága által elnyert európai uniós pályázat révén (Edelényi Kastélysziget 2012).

A projekt részét képezi a látogatóbarát fogadóépület kialakítása, amelyhez egy 70 személygépkocsi és 8 autóbusz befogadására alkalmas parkolót alakítanak ki. A fogadóépület és a kastélysziget közötti közlekedés megoldásának érdekében egy új gyalogoshíd kialakítására is sor kerül. A kastély fűtéséhez, a környezeti fenntarthatóságot szem előtt tartva, földhőt kívánnak majd használni. A település számára a foglalkoztatás szempontjából is fontos a projekt, hiszen csaknem 20 új munkahely létesül ezáltal, illetve számos vállalkozás be tud majd kapcsolódni a kapcsolódó szolgáltatásokba is. A Műemlékek Nemzeti Gondnoksága vállalása alapján az átadást követő fél évtizedben a kastély látogatottsága eléri a 100 ezer főt (Edelényi Kastélysziget 2012).

„Az európai uniós fejlesztés legfontosabb részelemei:

1. A kastélyépület múzeumi és látogatóközponti hasznosítása:

- az épület homlokzatának és termeinek felújítása,
- a fal- és mennyezeti festmények restaurálása,
- állandó és időszakos kiállítások elhelyezése,
- a térség információs pontjának telepítése,

- rangos tudományos és művelődési rendezvényhelyszín kialakítása,
 - az emeleti festett szobákban levő rokokó életjeleneteket életre keltő, 3D-s film elkészítése.
2. A kastélypark és kastélykertek rekonstrukciója:
- a barokk kor hangulatának visszaidézése,
 - programhelyszínek létesítése,
 - gyermekjátsszótér kialakítása,
 - a szigetre jutást elősegítő gyalogos híd megépítése.
3. Kiegészítő szolgáltatások telepítése:
- parkoló, kerékpártároló, pénztár és információs központ, valamint vendéglátó és szolgáltató egységek: kávézó, múzeumi shop kialakítása” (Edelényi Kastélysziget 2012).

Változások a múzeumok világában - múzeumandragógia

Kurta Mihály, aki sokat foglalkozik a múzeumandragógiával, a múzeumok világában bekövetkező paradigmaváltásról beszél. „A múzeumi paradigmaváltás lényege, hogy múzeumaink aktívabb szerepet töltsenek be az emberek, a múzeumi közönség, a társadalom szabadművelődésében, közösségfejlesztésében, kielégítve a dinamikus ütemben fokozódó önálló tanulási-közösségi igényeket és szükségleteket, amely egyidejűleg jelenti a személyiségfejlesztést, személyiségformálást” (Kurta 2007: 84). Ennek megvalósításának érdekében előtérbe kerül a múzeumok tudás- és nevelésközpontú szerepköre, melynek a formális, non-formális és informális nevelést egyaránt magában kell foglalnia. Napjainkban általánosan elterjedt a múzeumpedagógia fogalma, azonban a múzeumok tevékenysége az emberek minden életszakaszára kiterjed, ezért érdemes az antropagógia fogalmát adaptálni a múzeumok világába, és így múzeumandragógiáról és múzeumgerantagógiáról is beszélni (Kurta 2007).

Koltai Zsuzsa többféle olyan innováció típust határozott meg a múzeumok világában, amely az andragógiához kötődik. Az újítási folyamat vonatkozhat a szervezet egészére is, vagy a kiállítás-politika változásaira. A múzeumok is kezdik termékként értelmezni szolgáltatásaikat, ennek eredményeként a felnőttek számára kínált programok és a hozzájuk kapcsolódó módszerek és eszközök is színesedtek, jobban alkalmazkodnak a vevői igényekhez (Koltai 2011).

Négy területét érinti az innováció Koltai Zsuzsa szerint a múzeumi felnőttoktatásnak, amelyben leginkább meg kell felelnie a kor követelményeinek. Az első ilyen, az új célcsoportok meghatározása, illetve, hogy a múzeum képes legyen új funkciók és feladatok felvállalására. A második területet, a tanulási folyamat hatékonyságát elősegítendő, olyan kiállítási tér berendezése és olyan programok kitalálása és megvalósítása, amelyek tanuláselméleteken alapulnak. A harmadik terület, olyan múzeumi honlapok kialakítása, amelyek hozzájárulnak az egész életen

át tartó tanulás megvalósításához. De ezeken túl még meghatározó a múzeumi szervezet átalakulása is, melynek meghatározó elemét képezi az alkalmazottak továbbképzése (Koltai 2011).

A felnőtt múzeumlátogatók egy jelentős része a családjával érkezik a múzeumba. Azonban néhányan közülük a gyermekek előtt szeretnék a témában szakavatottként feltűnni, viszont csak kevesen vannak közöttük olyanok, akik múzeumpedagógus módjára tudnák végigkalkulálni gyermekeiket a kiállításokon, úgy hogy azok a számukra szükséges ismereteket a korcsoportjuk képességeinek megfelelően el tudják sajátítani. Ez a probléma főképp a művészeti és természettudományos múzeumok esetén figyelhető meg. A két említett intézménytípusban jellemzően megjelennek az előző problémát kiküszöbölendő, a családok számára előkészített információs anyagok. Szintén megjelenhetnek a családok számára kidolgozott foglalkoztató füzetek, a hands on installációk, a családok számára szervezett műhelymunkák, a felfedezéses tanulásra építő installációk, kidolgozott információs útvonalak, speciális feliratok illetve információs kiadványok. Ezek célja a családon belüli párbeszéd kibontakozásának előmozdítása, valamint szakmai segítséggel látják el ezek által a szülőket, akik így szakszerűbb módon tudják gyermekeiket támogatni a múzeumi tanulásban. Azonban ezek nem gyakori módszerek, főleg a természettudományi múzeumok és gyermekmúzeumok gyakorlatában jelennek meg (Koltai 2011). Viszont ezeket a módszereket érdemes lenne a többi múzeumban is elterjeszteni, ezáltal ember közelebbé és érthetőbbé téve a kiállítási anyagot, segítve ezzel a múzeumi tanulást.

A már említett módszertani innováció egyre jobban kötődik a konstruktivista tanuláselmélethez. A múzeumok világában is egyre hangsúlyosabbá válik a facilitátor szerepkör elterjedése főleg a felnőttek oktatására fókuszáló múzeumi programok esetén. Ehhez az elmélethez köthető, hogy megpróbálják aktivizálni a látogatókat, teret engednek kreativitásuk kibontakoztatására. Kiemelt szerepe jut ebben az elméletben is, akár csak a felnőttképzésben, az előzetes tudásnak, ismereteknek. Ezekén túl az interdiszciplináris jelleg és a szociális kompetenciák fejlesztése, a sokszínű munkaeszközök és információforrások alkalmazása, a korszerű infokommunikációs eszközök használata. A múzeumokban kimondottan hasznosíthatóak a kooperatív tanulási módszerek is (Koltai 2011).

Szabó József rávilágít arra, hogy a múzeumoknak, hogy a kulturális és szabadidős piacon érvényesülni tudjanak, a társadalom felé nyitottnak kell lenniük, valamint elengedhetetlen, hogy a látogatók igényeihez alkalmazkodjanak. Ennek elérése érdekében több múzeumban, fejlesztették a szolgáltatásokat, egyre több helyen a professzionális menedzsment alkalmazására törekednek a múzeumi vezetésben, amelyet marketing és pr-munka egészít ki. A látogatókkal egyre jobb együttműködést próbálnak kialakítani és a látogatók igényeinek megfelelő programok számát lehetőségeikhez mérten növelik (Szabó 2009).

Múzeumandragógiai módszerek alkalmazása kastélymúzeumokban

A kutatásom elsődleges koncepciója az volt, hogy általam kiválasztott öt kastélymúzeumot kérdezek meg arról, hogy tevékenységeik mely elemeit sorolnák a múzeumpedagógiához és a múzeumandragógiához. Azonban elektronikus megkeresésre nem kaptam a múzeumok illetékeseitől választ, egyetlen múzeumból jelezték vissza, hogy továbbították kérdésemet az illetékeshez, azonban tőle sem kaptam választ. Szabó József tanár úr tanácsára a kastélymúzeumok honlapjainak elemzését választottam kutatásom új területéül. Ennek során megvizsgáltam megjelennek-e múzeumandragógiai és múzeumpedagógiai elemek a honlapokon, valamint hogy milyen alap és kiegészítő szolgáltatások jelennek meg a múzeumoknál. Eredeti terveim szerint öt kastélymúzeumot vizsgáltam volna meg, a fertődit, a gödöllőt, a keszthelyit, a nagycenkit és a nagytétényit. A nagycenki kastély saját honlapját azonban nem találtam meg, így négy kastély honlapjának megvizsgálására került sor.

- Fertőd, Esterházy-kastély, www.esterhazy-kastely.com
- Gödöllő, Gödöllői Királyi Kastély, www.kiralyikastely.hu
- Keszthely, Helikon kastélymúzeum, www.helikonkastely.hu
- Budapest, Nagytétényi Kastélymúzeum, www.nagytetenyi.hu

A Helikon Kastélymúzeum kivételével minden kastélymúzeumban találtam múzeumpedagógiai tevékenységet. Fertődön Park- és természetismereti szakkört szerveznek iskolásoknak, valamint különböző rendezvényekhez kötődő alkalmi foglalkozásokat. Gödöllőn a múzeumpedagógiai foglalkozásokon túl, az állandó kiállításokhoz kapcsolódó 10-14 éves gyerekeknek szóló tesztlap tölthető le a honlapról, amelyhez megoldó kulcsot is mellékelnek a szülők számára. Ezen kívül egy a kastéllyal kapcsolatos mesekönyvet is megjelentettek.

A múzeumandragógiai módszerek közül mindenhol megjelent a tárlatvezetés, a Nagytétényi Kastélymúzeum esetén lehetőség van korabeli kosztümökben részt venni a tárlatvezetésen a látogatók számára is, ezáltal a korszak divatjába és életmódjába nem csak betekinthetnek, hanem személyes tapasztalatokra is szert tehetnek. Keszthelyen zenei mesterkurzusokon, a Bormúzeumban borkóstoláson lehet részt venni. Illetve egy Helikon Műhelyt is működtetnek, azok számára, akik festeni vagy rajzolni szeretnének a kastélyban. Gödöllőn létrehozták a Kastélybarátok klubját, ahol ismeretterjesztő előadásokon, rendhagyó tárlatvezetésekben, és más múzeumok megismerésére irányuló kiránduláson vehetnek részt az érdeklődők. A gödöllői kastélymúzeum az érdeklődők számára kutató szolgálatot is működtet. A Gödöllői Királyi Kastély a Sissi út európai kulturális útvonal egyik állomása. Mind a négy kastélyban szerveznek tematikus rendezvényeket, amelyekben megjelenhetnek múzeumandragógiai módszerek, pl. előadások, azonban ezek programjáról részletes leírást nem találtam. Gödöllőn

számos főleg cégek számára kínált extra szolgáltatás megrendelésére kínálnak lehetőséget, melyek közül például a Vadászattörténeti bemutató és az „Adventtől a Bagi búcsúig” nevet viselő népviseleteket felvonultató előadás a múzeumandragógiához sorolható.

A vizsgált kastélymúzeumok kulturális rendezvényeket is szerveznek, koncerteket, színdarabokat. Valamint számos kiegészítő szolgáltatásokat is kínálnak, amely többek között a társadalmi környezet igényeinek kielégítését is szolgálják, például hogy rendezvény és esküvőhelyszínként bérbe vehetőek a kastélyok egyes termei, a kertekben esküvői fotózásra is van lehetőség. Keszthelyen a kastély egy része szállodaként funkcionál. Gödöllőn és Fertődön a kastély kávézóval is rendelkezik. Több helyen van múzeumi ajándékbolt, és nosztalgiafotózási lehetőség is.

Magukon a honlapokon is szerepeltek múzeumandragógiai szempontból hasznosítható elemek, például a kastélyok történetének és a kiállítási anyagok bemutatása. Fertődön ezeket egészíti ki az Esterházy-család történetének bemutatása, néhány Fertő-tájra vonatkozó legenda, Eszterházával kapcsolatos anekdoták, Eszterházához kötődő neves személyeket bemutató anyagok, interaktív térkép. Gödöllőn 4 teremben tehetünk virtuális túrát, és két kedvenc műtárgy bemutatása is megtalálható a honlapon. A Nagytétényi Kastélymúzeum honlapján, pedig az egyes kiállított bútorok részletes leírása található meg. Tehát, elmondhatjuk, hogy a honlapok maguk is segítik a felnőttek tanulását.

Múzeumandragógiai lehetőségek az edelényi kastélymúzeum számára

Az edelényi kastélymúzeum a jelenlegi tervek szerint 2012 második felében nyílik meg. A többi múzeum gyakorlatának megfelelően az edelényi kastélyban is érdemes lenne olyan rendszeres programokat, rendezvényeket szervezni, amelyen múzeumandragógiai módszerek is megjelennek. Lehetőség van megérinthatő kiállítási anyagok megjelenítésére is, pl. textilmintákat lehet kihelyezni. Az Edelényben már meglévő Kastélybarátok körére támaszkodva itt is lehetne rendszeresen ismeretterjesztő előadásokat tartani. A kutatás eredményeként láthatjuk, hogy elengedhetetlen egy igényes, információkban gazdag, naprakész honlapot működtetni. Már van honlapja a kastélynak, mely előrevetíti a múzeum által nyújtott szolgáltatásokat, valamint a bemutatja a felújítási munkákat és bemutatja a kastély történetét is, viszont, ha megnyílik a kastélymúzeum, azután sem szabad megfeledkezni a honlap folyamatos fejlesztéséről és az információk frissítéséről, hiszen maga a honlap egy nagyon jó marketingeszköz. A családok számára feladatlapokat lehetne készíteni, amelyek megkönnyítenék a kiállítási anyag feldolgozását, érthetőbbé és személyesebbé tennék azt. Szintén fontos a tárlatvezetés kérdése, hiszen a legtöbb kastélymúzeum nyújtja ezt a szolgáltatást a látogatók számára. Megfontolandó akár kosztümös formában történő tárlatvezetés lehetősége is, hiszen ezáltal a látogatók könnyebben átélhetik a kor hangulatát, illetve a korszak divatjával testközelben is megismerkedhetnek.

Felhasznált irodalom:

Edelényi Kastélysziget (2012): A holt-Bódva projekt. In: <http://www.huntrust.hu/edeleny/felujitas/a-holt-bodva-projekt>, letöltés ideje: 2012.04.23. 20:40.

Edelényi Kastélysziget (2012): A projekt. In: <http://www.huntrust.hu/edeleny/felujitas>, letöltés ideje: 2012.04.23. 20:23.

Edelényi Kastélysziget (2012): Kastélytörténet. In: <http://www.huntrust.hu/edeleny/kastely>, letöltés ideje: 2012.04.23. 20:19.

Esterházy-kastély (2012): Eszterházy-kastély honlapja. In: www.esterhazy-kastely.com, letöltés ideje: 2012.04.23. 16:45.

Gödöllői Királyi Kastély (2012): Gödöllői Királyi kastély honlapja. In: www.kiralyikastely.hu, letöltés ideje: 2012.04.23. 17:02.

Helikon kastélymúzeum (2012): Helikon kastélymúzeum honlapja. In: www.helikonkastely.hu, letöltés ideje: 2012.04.23. 18:34.

Kastélyutak (2012): Edelényi, L'Huillier-Coburg-kastély. Építéstörténet. In: http://www.kastelyutak.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=197&limit=1&limitstart=2, letöltés ideje 2012.04.23. 20:36.

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. Gondolat Kiadó, Budapest.

Kurta Mihály (2007): Múzeumandragógia - Paradigmaváltás a Múzeumi Kultúráközvetítésben. In: Pató Mária (Szerk.) Nyitott Kapukkal - Múzeumok ma-holnap. Jász-Nagykún-Szolnok Megyei Múzeumok Igazgatósága, Nyíregyháza - Szolnok, 84-95. p.

Műemlékek Nemzeti Gondnoksága (2012): Az edelényi kastély története. In: <http://www.nemzetimuelemek.hu/index.php/epulet/edeleny/>, letöltés ideje: 2012.04.25. 20:03.

MÚZEUMANDRAGÓGIA

Nagy Adrienne–Petykó Csilla (2008): Kastélyok megközelíthetőségének és turisztikai célú hasznosításának vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. In: *Agora*, 2. szám, 7-21.p.

Nagytétényi Kastélymúzeum (2012): Nagytétényi Kastélymúzeum honlapja. In: www.nagytetenyi.hu, letöltés ideje: 2012.04.23. 18:50.

Praznovszky Hajnal (2005): A kastélyhasznosítás problémái Magyarországon. In: *Turizmus Bulletin*, 3. szám, 49-60.p.

Szabó József (2009): A múzeumok új kihívása: a múzeumandragógia. In: http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/konferenciak/muzandr_20090511/szabोजozsef.pdf, letöltés ideje: 2012.04.23. 17:32.

Macsi Nikolett: A Sóstói Múzeumfalu egész életén át tartó tanulásban betöltött szerepe

Ebben a tanulmányban a Sóstói Múzeumfalu programjait és tevékenységeit vizsgálom abból a szempontból, hogy ezek milyen szerepet tölthetnek be az élethosszig tartó tanulásban. Elsősorban a felnőtt célcsoportnak szóló múzeumandragógiai programokat elemzem, illetve arra keresem a választ, hogyan lehetne hatékonyabbá tenni, bővíteni a Skanzen múzeumandragógiai tevékenységét. A tanulmány készítése során könyveket, cikkeket és tanulmányokat használtam fel. Emellett interjút készítettem Nagyné Bősze Katalinnal, a Sóstói Múzeumfalu közművelődési csoportvezetőjével.

A múzeumfalvak kialakulása és a Sóstói Múzeumfalu

A szabadtéri néprajzi múzeum eszmei megteremtője Arthur Hazelius svéd tudós volt. Az első ilyen típusú múzeum Stockholmban jött létre 1891-ben azzal a céllal, hogy a svéd tájak és népcsoportok jellemző építményeit összegyűjtse, megőrizze és bemutassa az utókor számára. A később elterjedt Skanzen elnevezést az itt található városrészeiről kapta. A szabadtéri néprajzi múzeumok először a skandináv területeken terjedtek el, majd Európa és a világ többi részén is. Hazánkban az első ilyen irányú kezdeményezés már igen hamar 1896-ban, a honfoglalás évfordulóján elindult. Egy Néprajzi Falut hoztak létre, mely a korabeli magyar és nemzetiségi építészetet és eszközkészletet mutatta be. S bár ezt néhány hónap után lebontották, a kiállítás elültette a skanzen meghonosításának gondolatát. A megvalósítás azonban csak 1949 után indulhatott el, amikor a népi építészeti alkotásokat a műemlékvédelem megőrzésre érdemessé nyilvánította (Skanzen 2012).

Ennek hatására az '50-60-as években elindult Magyarországon is egy olyan mozgalom, mely a népi kultúra megmentését tűzte célul. Ennek két módja volt, az egyik a falvakban, a helyszínen megmenteni az épületeket, és az ehhez kapcsolódó tárgyi emlékeket és folklórt, ez volt a tájház mozgalom. A másik pedig a nyugati skanzenek hatására elindult szabadtéri néprajzi múzeumok létrehozása (Nagyné 2012).

1967-ben létrehozták a magyar központi skanzenet a budapesti Néprajzi Múzeum Falumúzeumi Osztályaként, majd 1972-ben Szentendrén önálló, országos múzeumként megalakult a Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Emellett pedig létrejött a vidéki regionális szabadtéri néprajzi múzeumok hálózata is, mely 5 intézményt foglal magában (Skanzen 2012).

A régiós gyűjtő körzetűek közül az 1979-ben Nyíregyháza-Sóstón megnyílt Sóstói Múzeumfalu a legnagyobb, 7,5 hektáros területen terül el. A Skanzen Szabolcs-Szatmár-Bereg megye egyik leglátogatottabb múzeuma. Évi 70-80 ezres látogatói

létszámmal büszkélkedhet annak ellenére, hogy csupán az április és október közötti időszakban tart nyitva (Páll 2009b).

A kezdetben 5 portával megnyílt Skanzent jelenleg már több mint 80 építmény gazdagítja, ezek között helyet kaptak lakóházak, gazdasági és közösségi épületek is. Északkelet-Magyarország 5 néprajzi tájegységének sokszínű népi építészeti emlékeit kívánják megőrizni, átmenteni és bemutatni az utókor számára. Az épületek és az enteriőrökben található tárgyi emlékek a 19. század végi és 20. század eleji népi életmódot közvetítik a látogatók felé (Bodnár – Páll 1999).

A Skanzen feladatkörébe tartozik a kutató, gyűjtő és feldolgozó munka, az ismeretterjesztő és közművelődési tevékenység. Erdész Sándor, a Sóstói Skanzen tervezetének kidolgozója szerint a Múzeumnak a modern oktatás és a felnőtt művelődés jelentős kiegészítőjének, a szabadidős programok és a művelődés terének kell lennie (Páll 2009a).

A Sóstói Múzeumfalu egész életen át tartó tanulásban betöltött szerepe

A Múzeumfalu jelentősége az élethosszig tartó tanulásban

Már Erdész Sándor is megfogalmazta korunk új kihívásait, követelményeit a múzeumokkal szemben. Napjainkban a múzeumoknak aktívabb szerepet kell betölteniük az emberek, a társadalom szabadművelődésében, közösségfejlesztésében és a személyiségfejlesztésben. Ki kell elégíteni a tudás társadalmának tanulási igényeit (Kurta 2007).

Emiatt a múzeumoknak hagyományos funkcióik mellett egyre nagyobb hangsúlyt kell helyezniük oktató, nevelő és szórakoztató funkcióikra. Ezért az egyes intézményeknek meg kell találniuk saját helyüket az oktatás, nevelés területén. Továbbá meg kell határozniuk a közvetítendő tudástartalmat, s azt, hogy mindezt milyen módon tudják közvetíteni a célcsoport felé (Koltai – Koltai 2012).

A múzeumoknak az élethosszig tartó tanulás szerves részévé, az életünk végéig tartó tanulási folyamat fontos színterévé kell válniuk. Az antropagógia jegyében minden korosztály számára iskolarendszeren kívüli tanulási lehetőséget kell biztosítaniuk.

A következőkben azt vizsgálom, hogy a Sóstói Múzeumfalu milyen szerepet tölthet be az élethosszig tartó tanulásban, s elsősorban a felnőttnevelésben.

A Múzeumfalu hatalmas mennyiségű információ birtokában van, ezért fontos szerepet tölthet be a nevelés területén. Az általa közvetítendő tudástartalmat képezik a hagyományos, falusi életmód és az ehhez tartozó tevékenységek, a hagyományok, népszokások és a teljes népi kultúra. Mindezen ismeretek megőrzésének és átadásának egyre nagyobb jelentősége van, hiszen globalizálódó

világunkban a fiatalabb nemzedékek, s már lassan az idősebbek sem ismerik hagyományait, egyre nagyobb problémát jelent a kulturális identitás elvesztése. A Múzeumfalú fontos feladata lehet ebből a szempontból a hagyományok visszatartásában, újratartásában realizálódhat.

Az élethosszig tartó tanulás első lépcsőfokát jelentő gyermekkori tanulásban jelentős szerepet vállal a Skanzen, a múzeumpedagógiai tevékenység hosszú múltra tekint vissza. Már 1984-től havonta 1 alkalommal múzeumi matiné (játékos vetélkedő) rendeztek a múzeumban a város tanulói számára. Tábortokat szerveztek, ahol lehetőség nyílt a játékos tanulásra (pl.: régésztábor). Emellett múzeumi órákat és 1-1 témakör köré szerveződve tananyagot túlmutató tárlatvezetéseket is tartottak. Továbbá a kiállításokhoz kapcsolódó feladatlapokat készítettek diákok számára (Páll 2009a).

A gyermekeket napjainkban is sokszínű múzeumpedagógiai programmal várják. Ide sorolhatók a kézműves foglalkozások, bemutatók, a múzeumi órák, a nyári táborok, az erdei iskolák illetve a tematikus programok (Nagyné 2009).

Mindezek azt bizonyítják, hogy a fiatal korosztály nevelésében aktív szerepet vállal a Múzeum, valóban az Erdész által megfogalmazott kiegészítője az iskolai oktatásnak. A Sóstói Múzeumfalú programjainak vizsgálata igazolta Koltai Zsuzsa országos eredményeit, mely szerint a múzeumpedagógiának nagyobb hagyománya van, mint a múzeumandragógiának. Ez különösen érvényes a formális keretek között zajló tanulásra (Koltai 2011). Itt is azt tapasztaltam, hogy míg a múzeumpedagógiai programok rendszeresen, szervezeten megrendezésre kerülnek, az itt folyó andragógiai tevékenységek viszonylag nehezen definiálhatók. A kiállítás utáni tárlatvezetések és előadások teszik ki a felnőttnevelési tevékenység fő részét. Annak ellenére, hogy formális felnőtt tanulási program nem igazán működik, non-formális és informális tanulási alkalmak felfedezhetők a múzeum programkínálatában. A közművelődési tevékenységek között lehetnek fel andragógiai tartalmak. Bár kimondottan oktatási célú programokat nem szerveznek számukra, a múzeumban való séta, a múzeum kiállításának megtekintése, az itt szerezhető információk kiváló informális tanulási lehetőséget biztosítanak, ily módon a múzeum hozzájárul az élethosszig tartó tanulás megvalósulásához. (Nagyné 2012).

A felnőtt célcsoportok és a múzeumandragógiai programok

A Skanzen múzeumandragógiai programjait tekintve a következő fő célcsoportok szegmentálhatók: a családok, az exkluzív csoportok és céges rendezvények résztvevői (Nagyné 2009).

A Múzeum elsődlegesen a családokat célozza meg programjaival. Kifejezetten a felnőtt célcsoportnak szóló programok kevésbé vannak jelen a programkínálatban, inkább családi programokon keresztül valósul meg a kultúrákövetítés. A családi alkalmakkor minden korosztályt egyaránt szórakoztatni kell. Ebből a

szempontból a szabadtéri néprajzi múzeum kedvező helyzetben van, mivel mindaddig, amíg a kézműves tevékenységeik a gyerekeket szórakoztatják, tanítják, megismertetnek vele egy olyan tevékenységet, ami a népi kultúrához tartozik, addig a felnőtt a séta során be tudja fogadni a múzeum adta lehetőségeket, informális módon tanulhat (Nagyné 2012).

A családi programok közül non-formális felnőttoktatásnak tekinthetők a jeles ünnepkörökhöz és a gazdasági ünnepekhez kapcsolódó rendezvények, illetve a fazekas és népi gasztronómiai bemutatók. Emellett ezek a családi programok a generációk közötti tanulásra is lehetőséget biztosítanak.

A Múzeumfaluban egy-egy jeles naphoz kötődően célirányos programokat szerveznek. Ezek az ünnepek: Húsvét, május 1., Pünkösöd, Szent Iván, Augusztus 20., Márton nap. Ezeknek a rendezvényeknek a célja szórakoztató formában felidézni és továbbadni az adott ünnephez tartozó népszokásokat.

A gazdasági ünnepek közé sorolható az aratóünnep vagy az őszi ház körüli munkák (pl.: káposztasavanyítás, tengerifosztás). A múzeumfalu tájjellegű növényeit dolgozzák fel, takarítják be hagyományos módon, látványelemekkel kiegészítve. A közönség meg is kóstolhatja az elkészült dolgokat. pl.: szilvalekvár, házi kenyér. Ezen programokon keresztül próbálják visszahozni, megismertetni ezeket a hagyományos tevékenységeket a látogatókkal (Nagyné 2012).

A Skanzenben május közepétől egészen augusztus közepéig heti rendszerességgel fazekas és népi gasztronómiai bemutató kerül megrendezésre (Sóstói Múzeumfalu 2012). Ez kiváló alkalom a tanulásra, a bemutatók során a látogatók megismerhetik a különböző tárgyak és ételek elkészítésének folyamatait, illetve a korabeli eszközöket. Emellett pedig a tapasztalati tanulásra is lehetőség nyílik, hiszen be is kapcsolódhatnak a folyamatba, kipróbálhatják a tevékenységeket, így aktívan vehetnek részt a tanulási folyamatban. Az elkészült termékeket pedig meg is kóstolhatják, illetve hazavihetik. Mindez élményszerűvé teszi az ismeretszerzést.

Az exkluzív csoportok az érdeklődés szerint válogatott csoportok, számukra komolyzenei koncerteket, „népek zenéje” koncerteket szerveznek. Különböző témakörben sor kerül előadások tartására. Erre példa a „Keresztül kasul” program, az Érdekes emberek érdekes helyen, vagy a Régész szemmel a világ program (Nagyné 2009).

Jelentős célközönségük volt a céges rendezvények célközönsége. Azonban mára az ilyen típusú rendezvények száma visszaesett. Nagyon népszerű volt a múzeumfalu, a környezet és a szolgáltatás családi napok, partnertalálkozók és céges rendezvények megtartására. Egy-egy ilyen alkalom során sokszínű múzeumandragógiai programokat kínálnak a résztvevők számára. Bemutatják a falut és tárlatvezetést tartanak. A műhelyekbe a mai napig mesterembereket (pl.: borbély, kovács) hívnak, akik ott dolgoznak, a mesterséget be tudják mutatni egy ilyen rendezvényen vagy egy jeles nap alkalmával. A sütőház és a parasztkonyha lehetőséget biztosít sütésre

és főzésre, így kalácsot és kenyérlépenyt készíthetnek a kemencében. Ezekben a tevékenységeken keresztül rengeteg új ismeretet, készséget sajátíthatnak el, a résztvevők megismerhetik a korabeli mesterségek fortélyait, az ételek elkészítésének módját, a régmúlt gasztronómiai kínálatát.

A Népi virtuskodás elnevezésű program is felnőttek számára készült, a gyerekjátékokat felnőttesítették, s vetélkedőket tartottak. Emellett a felnőttek számára is tartanak kézműves foglalkozásokat úgy, hogy a gyermekek számára összeállított programokat (pl.: mézeskalács készítés) felnőttesítették. Mindezen programok nagy népszerűségnek örvendenek a felnőttek körében (Nagyné 2012).

A Skanzen felnőttnevelésben alkalmazott módszerei

Nagyon lényeges, hogy a múzeum hogyan tárja a közönség elé az átadni kívánt ismeretet. Mindezt befogadhatóvá kell tenni a közönség számára. A múzeumi kultúráközvetítésnek az lenne a feladata, hogy étellel töltsen meg és izgalmassá tegye az adott témát, s ezáltal felkeltse a látogató érdeklődését, további kutatásra, információszerezésre sarkallja (Koltai – Koltai 2012).

A múzeumi tanulásban számos elmélet jött létre. Ezek közül a Skanzenben leginkább a tapasztalati tanulás valósul meg. Ez interaktivitáson, a tárgyakkal való személyes találkozáson és az új tapasztalatok szerzésén alapul, s jóval hatékonyabb, mint a hagyományos tanulási módszerek (Koltai 2011). A tapasztalati tanulásra a Múzeumfalú kiállításai kitűnően alkalmasak. Passzív befogadás helyett aktívabbá kell tenni a közönséget. Időszakonként a látogatóknak lehetőséget biztosítanak a korabeli eszközök, mesterségek kipróbálására. pl.: a bemutatók és foglalkozások során mosásnál, kenyérsütésnél használatos eszközök. Mindezek valóban maradandóbb élményt és tudást nyújtanak a látogatók számára, mint pusztán a kiállítás vizuális megtekintése.

Mivel nincsenek kifejezetten oktatási célú programok, így speciális andragógiai módszereket sem alkalmaznak, azonban a felnőttoktatási módszerek közül a Sóstói Múzeumfaluban az előadás (pl.: „Keresztül kasul”, Érdekes emberek érdekes helyen program), a kooperatív módszer (pl.: kézműves foglalkozások) és a vetélkedő módszer alkalmazása fedezhető fel. Emellett az informális úton történő tanulás dominál.

Szórakoztatva oktatás a Sóstói Múzeumfaluban

A múzeumok új feladatát fejezi ki az „edutainment” angol kifejezés, melynek jelentése szórakoztatva oktatni. A tanulás hatékonyságának érdekében a múzeumnak olyan programokat kell nyújtania, amely szórakoztat és aktivitásra ösztönöz. Az ilyen irányú programok arra építenek, hogy az olyan tanulási folyamatok, amelyekben a tanuló aktívan részt vesz, sokkal hatékonyabbak a csupán verbális közlésen alapulóknál (Koltai – Koltai 2012).

A Sóstói Múzeumfaluban is szükségessé vált az alkalmazkodás a modern kor igényeihez. Ma már egy pusztán oktató jellegű programra nem lehet becsalogatni a látogatókat a múzeumokba. Megváltozott a világ, a közönség, számukra többet, látványosabbat, élményt kell nyújtani. Emiatt a kultúrákövetítés általában szórakoztató formában történik, a programokat igyekeznek minél látványosabbá tenni. Itt is megjelenik az edutainment, mely megmutatkozik az „élő múzeum” koncepcióban, az „érints meg” típusú kiállításban, foglalkozások és mesterségek kipróbálásának lehetőségében.

Az élő múzeum koncepció '90-es évek végén és az ezredforduló elején indult el nyugatról. Kezdeményezték, hogy ne egy „holt” falut mutassanak be, hanem próbálják meg élettel megtölteni. A közönségigény is egyre inkább ebbe az irányba fordult. Ma már az kevés, hogy állnak és nézik az épületeket és berendezéseket egy múzeumfaluban. Mozgás kell a múzeumfaluba, hogy az emberek lássák azt az életet, ami ebben valaha volt (Nagyné 2012).

A Skanzen élővé tétele érdekében a lakóházakban bizonyos házimunkák, pl.: kenyérsütés jellegzetes eszközeit és munkafolyamatait mutatják be. Jeles napok idején pedig az ünnepi készülődés tárgyait tekinthetik meg az érdeklődők. Emellett rendszeresen tartanak csoportfoglalkozások keretében vagy rendezvényekhez kapcsolódóan mesterség- és kézműves bemutatókat, melyeken a látogatók megismerhetik és kipróbálhatják a fazekasság, fafaragás, gyertyamártás, kovácsolás, vajköpülés, mézeskalács készítés vagy a szövés munkafolyamatait. Emellett az „élő múzeum” részei még a profilhoz illeszkedő rendezvények is (Páll 2009b).

A rendezvények során a népi hagyományokat látványos folklór programokon keresztül ismertetik meg a látogatókkal. Szórakoztató programokat kínálnak és a magyar népi kultúra neves előadóművészeit hívják meg. Nagyné úgy fogalmazott, hogy egy kultúrmissziót töltenek be, mert tanítják, nevelik a közönséget. A szabadtéri néprajzi múzeum programjai folklór-show-ra kezdenek hasonlítani, hiszen ma már ezt követeli meg a közönség, jelenleg ilyen formában van igény a múzeumi programokra. Például egy nagymosást show-elemekkel próbálnak élvezhetővé tenni, vagy Szent Iván éjén tűzugrást rendeznek. Így lehet a mai közönségnél elérni, hogy ezeken keresztül tanuljanak (Nagyné 2012).

A Múzeumfalu további múzeumandragógiai lehetőségei

Az előzőekből látható, hogy a Sóstói Múzeumfaluban már jelenleg is léteznek múzeumandragógiai tevékenységek, de ezek többnyire indirekt módon, nem kifejezetten oktató céllal valósulnak meg. Többnyire az informális tanulásra nyújtanak lehetőséget. A formális programok pedig általában a múzeumpedagógiai programok felnőttek számára történő átalakítással történtek. Ezért szükséges lenne az andragógia eredményeinek figyelembe vételével erősíteni a Skanzen

múzeumandragógiai tevékenységét. A következőkben javaslatokat teszek arra, hogyan történhetne ez.

Nagyobb hangsúlyt kellene fektetni az informális tanulási alkalmak mellett a non-formális lehetőségekre is. A tematikus foglalkozásokat ki lehetne terjeszteni a felnőtt célcsoportra is. Ezek olyan témák köré szerveződhetnének, amelyeket a látogatók otthon, a mindennapjaikban is hasznosítani tudnak. Például nőknek házi praktikák, főzési tippek, a férfiaknak kertészeti ismeretek stb.

Bővíteni lehetne az alkalmazott felnőttképzési módszerek körét. Erre alkalmas lehet a szerepjáték, a csoportmunka, az aktivizáló módszerek közül pedig a felfedezettő, a szimulációs és a projekt módszer. Mindenképpen olyan módszereket kell választani, amely a felnőttek aktivitására és a Skanzenben már jelenleg is zajló tevékenységekre épít. Például ilyen lehet egy korabeli falusi jelenet megelevenítése a látogatók részvételével a szerepjáték módszerét alkalmazva.

Az irányított ismeretszerzést segíthetik a különböző feladatok és tesztfüzetek, melyeket az andragógiai sajátosságok figyelembevételével kell összeállítani számukra. A helyesen kitöltőket jutalomban lehetne részesíteni, így motiválhatók a tanulásra a felnőttek, továbbá az elsajátított ismeretekről visszajelzést is kaphatnak.

Mivel a Múzeumfalu a családokat célozza meg, lehetnének kiadványok, információs és segédanyagok a szülők számára, hogy a kiállítás üzenetét megfelelően tudják közvetíteni gyermekeik számára. Emellett kialakíthatók kifejezetten családoknak szóló foglalkoztató füzetek is.

Fontos, hogy a múzeumok is alkalmazkodjanak a kor igényeihez, ezért a Múzeumfaluban is alkalmazni lehetne modern technikai eszközöket.

A helyiségekben kisfilmeket lehetne vetíteni arról, hogyan zajlott ott az élet, az eszközök milyen funkciót töltek be, hogyan használták ezeket. Ezáltal hatékonyabbá tehető az ismeretátadás.

A Múzeum honlapján a Szentendrei Skanzenhez hasonlóan virtuális túrára lehetne invitálni a látogatót, melynek során rengeteg új információt lehetne átadni a vendégeknek. A látogatókat a kiállítás megismerésében Audio guide készülékek segíthetnék, ezeket különösen a külföldi vendégek hasznosíthatnák.

Összegzés

A múzeumban megvalósuló tevékenységek azt bizonyítják, hogy a Sóstói Múzeumfalu fontos színtere az élethosszig tartó tanulásnak. A Skanzenben a múzeumandragógiai programokkal szemben a múzeumpedagógiai programok dominálnak. Formális felnőttoktatási programok helyett inkább a tágabban értelmezett múzeumandragógiai tevékenység, a non-formális és informális tanulási alkalmak biztosítása valósul meg összekapcsolódva a közművelődéssel. Ezek a sokszínű kulturális programok viszont változatos tanulási lehetőséget kínálnak.

Melléklet

Interjú Nagyné Bősze Katalinnal

Nagyné Bősze Katalin, 21 éve dolgozik a múzeumfaluban, közművelődési munka, programszervezés, közművelődési csoportvezető. Történelem-népművelés főiskolai, művelődési menedzser és felnőttképzés, néprajzos egyetemi diploma.

Múzeum célja

A magyar népi kultúra megmentése és átmentése az utókor számára. Az '50-60-as években elindult Magyarországon is egy olyan mozgalom, hogy az utókor számára meg kell a paraszti, népi kultúrát megmenteni. Ennek két útját tűzték ki, az egyik a falvakban, a helyszínen megmenteni az épületeket, és az ehhez kapcsolódó tárgyi és folklórt, ez volt a tájház mozgalom. A másik pedig a nyugati skanzenek hatására elindult szabadtéri néprajzi múzeumok létrehozása. Így jött létre hazánkban 6 ilyen múzeum. Ebből egy országos gyűjtő körzetű, 5 pedig régiós. A régiósok közül a Sóstói Múzeumfalva a legnagyobb. 7,5 hektáros terület. Két éve újabb 1,5 hektáros területet csatoltak hozzá, bár ennek a beépítésére elkészültek a tervek és beadták a pályázatot.

Jelenlegi funkció

Elsődleges szempont a tárgyi kultúra megőrzése, a berendezési tárgyak, amelyek hozzátartoztak, ill. bemutatták. A '90-es évek és ezredforduló elején indult el nyugatról az a kezdeményezés, hogy ne egy „holt” falut mutassanak be, hanem próbálják meg élettel megtölteni. Egyre inkább efelé fordult a közönségigény is. Az már ma kevés, hogy állnak és néznek az épületeket és berendezéseket az már kevés egy múzeumfaluban. Ezt már a múzeumok is megtalálták. Mozgás kell, kellene az emberek, hogy ne egy halott falut lássanak, kell az, hogy az emberek lássák azt az életet, ami ebben valamikor volt. A tárgyak, a tárgyakhoz kapcsolódó emlékek, a faluban élő folklór, meg minden egyéb más, ami még hozzá tartozik, az elválaszthatatlan. Mivel ma már mindez egyre inkább kezd a feledésbe merülni, kicsit már egy betanítás, újratanítási funkciót kezdenek ellátni. Lassan egy folklór showt csinálnak egy szabadtéri néprajzi múzeumból. Ez időnként igaz, de ma már erre van szükség. pl.: egy nagymosást show elemekkel próbálnak élvezhetővé tenni.

Tevékenység

Közművelődés mindig is volt a múzeumokban, de múzeumpedagógiának hívták. A múzeumpedagógia a '60-as 70-es években nagyon szép pályát futott be, akkor főként a gyerekek felé. A múzeumok egyik alapfunkciója az értékmentés, az állagmegőrzés, meg az utókor számára történő átöröklés mellett a közvetítés is. A közművelődési vonal egy picikét szórakoztató szempontból próbálja közvetíteni a közönség számára. A múzeumpedagógia pedig oktató szempontból. Ők mindkét

tevékenységet csinálják, alacsony létszám, így nem lehet kettébontani a két tevékenységet, de addig amíg a fő hangsúly az oktatáson volt a múzeumpedagógiánál, addig a közművelődésnél ez a szórakoztatás. Amíg a múzeumpedagógia főleg a diákok felé fordult, ők igyekeznek a felnőttek felé fordulni, a felnőtt hozza magával egy-egy programra, rendezvényre a gyereket is. Így összetett a dolog, olyan programot kell dolgozni, ami szórakoztat mindenkinél, minden korosztálynál. Ebből a szempontból a szabadtéri néprajzi múzeum kedvező helyzetben van, mivel mindaddig, amíg a kézműves tevékenységeikkel, a gyerekeknek szóló programokkal lekötik a gyereket, addig a felnőtt a séta során be tudja fogadni a múzeum adta lehetőségeket. A múzeumfalun inkább családi programokat szervez. Ennek praktikus oka van, mivel mikor a szülő, nagyszülő kihozza a gyereket, a gyerek szórakozik, tanul, megismer egy olyan tevékenységet, ami a népi kultúrához tartozik, a nagyszülő nosztalgizál, a szülő pedig ma már ismerkedik a szüleinek az életével. Vannak célirányos programjaik, egy-egy jeles naphoz kötődően pl.: Szentivánéji program Egy élő népi hagyományra épül. Ott Szabolcsban nem sok múltja van, nincs mit feleleveníteni, de ez egy látványos folklór program. Az országban élő hagyományokból hoztak ide egy olyat, amit bemutatnak, ez az éjféle Szentivánéji tűzgyújtás és a tűzugrás. Előtte pedig adnak egy olyan kimondottan szórakoztató programot, amelynek semmi köze a Szent Ivánhoz, de bevonzza a közönséget. Az, hogy meghívják Palya Beától kezdve a Csík zenekarig olyan előadóművészeket, akik a magyar népi kultúra jeles képviselői. Egy kultúrmissziót töltenek be, mert tanítják, nevelik, belenevelik, visszanevelik a közönséget. Ha pedig a folklór-showt vesszük figyelembe, show elemeket tesznek bele, hogy fogyaszthatóbb legyen a mai közönség számára, mert sajnos a mai világ ezt követeli meg tőlük. Ilyen formában van igény a múzeumi programokra. Szent Iván éji programokra 400-600 fő vesz részt, szép szám. Így tudják növelni a résztvevők száma.

Rendszeres rendezvények

Jeles napok, naptári ünnepekhez kapcsolódnak mindig, tehát Húsvét, május 1., Pünkösöd, Szent Iván, Augusztus 20., Márton nap.

Próbálkoztak a téli ünnepkört is behozni, de a múzeumfalunak nincs fűthető, nagyobb közönséget befogadó épületei, ezért nem gazdaságos. Nagyon szerette a közönség, amikor elkezdték a Téltemetést, a Nyírség táncegyüttessel csinálták. 100-120-150 ember jött el eleinte, majd fokozatosan lecsökkent, mivel elterjedt ez a program a város más pontjain is, ezért nem jöttek ki ide, befejezték, mert gazdaságtalan volt. Próbálkoztak a Gergely járással, de ez nem vált be.

Gazdasági ünnepek

Ezt változó érdeklődéssel csinálták.

Pl.: aratóünnep Első két alkalommal nagyon érdekelte a közönséget, harmadik alkalommal már nem volt értelme megcsinálni. Más települések, falvak, közösségek is rájöttek arra, hogy ez egy jó közösségi program. Hagyományos módon learatni a gabonát és jót szórakozni. Itt pedig még belépőt is kellett fizetni. A programokat rapszodikusán szokták előszedni, eltelik 2-3-4 év és újra megcsinálják.

Őszi ház körüli munkák

Ez rendszeresen megrendezésre kerül, szereti a közönség. A múzeumfalu tájjellegű növényeit dolgozzák fel, takarítják be. Látványosan csinálják. A közönség meg is kóstolhatja az elkészült dolgokat. pl.: szilvalekvár, házi kényér, káposztasavanyítás, tengerifosztás

Felnőttek- Múzeumandragógia

Jelentős célközönségük volt a céges rendezvények célközönsége, nagyon népszerű volt a múzeumfalu, a környezet és a szolgáltatás. Családi napok, partnertalálkozó, céges rendezvények. Bemutatták a falut, volt tárlatvezetés. vannak műhelyek, amibe a mai napig mesterembereket hívnak, akik ott dolgoznak, a mesterséget be tudják mutatni egy ilyen rendezvényen vagy egy jeles napon. pl.: borbély

Sütőház, parasztkonyha a mostani igényeknek megfelelő tudnak kalácsot, kenyérlepenyét készíteni a kemencében. Népszerű.

Népi virtuskodás felnőttek számára, gyerekjátékok felnőttesítése. Vetélkedők.

Élvezték a felnőttek.

A gyerek kézműves foglalkozásokat is felnőttesítették. pl.: mézeskalács készítés

Idén a 4-5 helyett csak 1 ilyen céges rendezvényük lesz.

Múzeumfalu felnőttnevelésben betöltött szerepe

Intézményesítetten nem foglalkoznak vele. Kimondottan az oktatási témakört érintő nincs.

A múzeumban való sétát, a múzeum megtekintését és az élethosszig tartó tanulást vesszük figyelembe, akkor a múzeum teljes mértékben része annak. A múzeum megtekintése, az ottani információk, kiállítások, a kiállítás utáni tárlatvezetések vagy a tavaly indított „Keresztül kasul” program, ami a téli hónapokra vetített világljáró program, ami Érdekes emberek érdekes helyen, mondjuk régész szemmel a világ, előadások, akkor részei a felnőttnevelésnek. Célrányos, oktató jellegű sorozatokat nem terveztek, nem lenne rá igény. Mindig vannak emberek, akik speciális témában szeretnének elmélyülni, de ez nem gazdaságos. Előadónak költségei vannak. A közönség sem jön el, ha fizetőssé teszik.

Felhasznált irodalom:

MÚZEUMANDRAGÓGIA

Bodnár Zsuzsanna – Páll István (1999): Sóstói múzeumfalu. Nyíregyháza-Sóstófürdő, Múzeumfalu Baráti Köre.

Koltai Dénes - Koltai Zsuzsa (2012): Felnőttoktatás és múzeumi képzés. A felnőttoktatás lehetőségei a múzeumokban. In: <http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/tanulmanyok/koltai.pdf>, 2012. 05. 19.

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúráközvetítés változó világa. A múzeumi kultúráközvetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata. [Iskolakultúra-könyvek sorozat 41. kötet] Veszprém, Gondolat Kiadó.

Kurta Mihály (2007) Paradigmaváltás a múzeumi kultúráközvetítésben. In: Pató Mária (szerk.): Nyitott kapukkal. Múzeumok ma-holnap. Szolnok. Grafiti Press Kiadó.

Nagyné Bősze Katalin (2012): Interjú.

Nagyné Bősze Katalin (2009): Közművelődési mustra (az elmúlt harminc év eredményei). In: Páll István (szerk.): Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. [A Sóstói Múzeumfalu kiskönyvtára sorozat 9. kötet.] Nyíregyháza-Sóstófürdő, Múzeumfalu Baráti Köre.

Páll István (2009a): Ahol visszafordul az idő kereke... Írások a Sóstói Múzeumfalu 30 évéről. [A Sóstói Múzeumfalu kiskönyvtára sorozat 9. kötet.] Nyíregyháza-Sóstófürdő, Múzeumfalu Baráti Köre.

Páll István (2009b): Kelet-magyarországi tájházak. [A Sóstói Múzeumfalu kiskönyvtára sorozat 7. kötet.] Nyíregyháza-Sóstófürdő, Múzeumfalu Baráti Köre.

Skanzen (2012): Múzeumtörténet. In: <http://skanzen.hu/?fm=article&id=298>, 2012. 05. 20.

Sóstói Múzeumfalu (2012): Állandó programok. In: <http://www.muzeumfalu.hu/rendezvenyek-programok/allando-programok>, 2012. 05.19.

Varga Emese: A miskolci Rock Múzeum

Bevezetés

A Rock Múzeum mint hézagpótló kulturális intézmény létesítése már évek óta húzódó esemény Magyarországon. Bár Budapest is kidolgozott néhány koncepciót, az üggyel kapcsolatosan Miskolc az elsődlegesen fókuszba került város. Borsod-Abaúj-Zemplén megye székhelye már a 2010-es Európa Kulturális Fővárosa felhívás előtt is tervezte a múzeum létrehozását, mely a 2012-es évben végül egy másik Európai Uniói pályázat 500 millió forintos támogatásával végre megvalósulni látszik.

A pályázat keretében az egyetemi városban egy komplex kulturális intézmény jön létre, mely a Science Múzeum és a Művészeti Központ együttesét jelenti. A projekt megvalósítása, így a múzeum alapítása hosszú évek óta húzódik. Jelen írás nem tekinti feladatának az emiatt felelős események feltárását, csupán helyzetképet kíván adni a kiépülő intézmény állapotáról és a működtetés lehetőségeiről. A dolgozatban az intézmény neve Rock Múzeumként szerepel, de valószínűsíthető, hogy tévesen jelöljük ezen a néven a múzeumot. Ennek oka, hogy mivel a múzeumalapítás nem történt meg, nincs hivatalos neve, így minden publicista más néven illetheti és illeti. A feldolgozott másodlagos forrásokban ROCK! Múzeum, rockmúzeum, A Magyar Rock Múzeuma és a Nemzeti Rock Múzeum elnevezés is szerepel.

Az írásban megismerjük az alapkoncepciókat, a projektet, a múzeum működtetésének és bevételi források teremtésére való lehetőségeket, valamint egy rövid kitekintést teszünk a külföldi hasonló profilú intézmények felé.

A projekt

A Fűtőmű - Művészeti Központ és Science Múzeum megvalósításával a szervezők céljuk szerint Magyarországon egyedülálló, Európában pedig már számos helyen sikeresen működő új intézményt hoznak létre.

A Science Múzeum a Miskolci Egyetemhez lazábban és szorosan kötődő tudomány- és ipari területek múltját, jelenét és jövőjét mutatja be oly módon, hogy a látogatók működő modelleken tekinthetik meg az egyes bemutatni kívánt folyamatokat. A Science Múzeum kiállítási tematikájának súlypontját a hagyományos ipari területek mellett a nanotechnológia eredményeinek és jövőjének bemutatására helyezik. A Fűtőmű - Kulturális Központ és Science Múzeumba tervezett kulturális funkció-együttes művészeti befogadó- és kulturális értékeket közvetítő hely lesz. A cél szerint a tervezett színházi, kiállítótermi, alkotóműhelyi funkciók szervesen kiegészítik egymást, és lehetőség nyílik az egyes művészeti ágak,

és alkotók keveredésére, összefogására is. A Központot olyan nyitott intézményként képzelik el, ahol a hagyományos kulturális lehetőségek mellett interaktív és egészen új felfogású művészeti látásmód is teret kap. Az épületegyüttesbe tervezett egyéb funkciók terveik szerint tovább erősítik és segítik a széles értelemben vett kultúra markáns megjelenését. Az épületegyüttesben helyezik a Rock Múzeumot.

Küldetésünként Miskolc és térségének fejlődésében és fejlesztésében való részvételt jelölik meg, és bíznak benne, hogy a létrejövő intézmény közvetlenül is pozitív hatást gyakorol a térség idegenforgalmára. Az intézmény együttműködést tervez a Miskolci Egyetemmel és Miskolc Várossal egyaránt.

Az Új Magyarország Fejlesztési Terv Társadalmi Infrastruktúrafejlesztés Operatív Programja Agóra Pólus kétfordulós pályázatára Miskolc 2008-ban nyújtotta be projektjavaslatát. A második fordulóban a pályázatot a Bíráló Bizottság nyertesnek nyilvánította 2010 januárjában. A szervezők szerint „2010 első negyedévében a kivitelezés előkészítő szakasza lezárul, a megvalósításban részt vevők kiválasztására a második negyedévben kerül sor.” Sajnos nem tudjuk megállapítani, hogy az előkészítési szakasz milyen szintre jutott el, az azonban biztos, hogy a megvalósítás nem történt meg, melynek határideje a pályázat szerint 2011 vége volt. Az épületbe tervezett funkciók maradéktalan ellátásához az épület teljes felújítása és - az építészeti adottságok figyelembevételével - átalakítása szükséges. (Fűtőmű Projekt 2010)

Gedeon Miklós, a projekt jelenlegi vezetője 2012 márciusában bejelentette, hogy a projekt halad, és a kitűzött időpontig befejezik, ha nem előbb. Belülről sokat változott a fűtőmű, több falat elbontottak, az új szinteket már kialakították. Több eljárás is elhúzódott menet közben, ezért új időpontot kértek az EU-tól, mely 2012. december 31-e lett. Jelenleg minden az ütemezés szerint halad, a tervek szerint nyár elejére készülnek el az építési, kivitelezési munkálatokkal, azután következik az üzembe helyezési eljárás, az átadás szeptember végén történhet meg. (ÉM-HMA 2012)

A Rock Múzeum

Mind Miskolc Európa Kulturális Fővárosa pályázatában, mind az ún. Pólus Programban jelentős részt kapott ez a már hosszú ideje a köztudatban lévő elképzelés. A tervek változtatásait a sajtómegjelenések mentén haladva követhetjük végig. Az eredeti szándék szerint a lillafüredi sziklában, a volt katonai objektumban kapott volna helyet a Rock Múzeum. Ekkor még az Európa Kulturális Fővárosa pályázatra benyújtott vezérprojekt volt az intézmény megalapítása. A város önkormányzata Benkő László, Bródy János és Zorán közreműködésével egy alapítványt is létrehozott a könnyűműfaj emlékeinek e tárházára. (Északhírnök 2012)

Később az vált a kézenfekvőbb megoldássá, ha a Rock Múzeum része lesz annak a komplexumnak, amelyet a Fűtőmű Projekt átfog. (Szabados 2008) Szőke Tibor, a Fűtőmű projekt akkori vezetője, és Fedor Vilmos alpolgármester – akinek a nevéhez a Rock Múzeum kötődik – 2009-ben azt mondta, hogy a Gömböc alakú épület alsó részén lesz a Rock Múzeum, a felsőben pedig a budapesti után a második magyarországi IMAX-mozi. Ez, amikor éppen nem vetítenek benne (olyan filmeket, amelyek kapcsolódnak a Science Múzeum világához) a Rock Múzeum „kiegészítője” lesz. (Szabados 2009) 2010-ben ökológiai parkról is beszélnek, a mozi ötlete viszont a sajtó alapján elsikkadni látszik. (Szakáts 2010)

A régi fűtőműben, a Miskolci Egyetem bejáratának közvetlen közelében található ipari létesítmény épületében Szőke Tibor látta meg a lehetőséget. Miután Miskolc sikertelenül pályázott az Európa Kulturális Fővárosa címre, a projektársaság megvehette az egyetemtől a Fűtőmű épületét, és megkezdhették a tudománytörténeti tárlat és a Rock Múzeum megvalósítását. Szőke Tibor megindokolja az intézmény miskolci létjogosultságát is: „Miskolc nem csak az Eddát adta a magyar könnyűzenének. 1973-ban itt rendezték az első, és egyből botrányosan végződött magyarországi rock fesztivált, így a városnak vannak gyökerei ezen a téren. De az egész kontinensen nincs olyan intézmény, amely a modern zene fejlődését európai léptékben feldolgozná és bemutatná, mi erre teszünk kísérletet.” (Kőnig 2010)

Fedor Vilmos szerint nem pontos a Rock Múzeum kifejezés, mert nem csak arról van szó, hogy begyűjtik és kiállítják a nagy zenészek relikviáit. Sokkal inkább olyan intézményt szeretnének, amely nemcsak a múltat mutatja be, hanem folyamatosan kapcsolatban áll a kortárs zenével is, és minden korosztályhoz szól. Rendeznek majd például tudományos igényű konferenciát arról, hogyan hatott néhány évtizeddel ezelőtt a rockzene a közgondolkodásra, a társadalmi változásokra, a fiatalokra. A kutatást, a dokumentumgyűjtést pedig Kelet-Európára is kiterjesztik. Folyamatosan lesznek időszaki kiállítások, már tárgyalnak Miskolc testvérvárosával, Clevelanddel, ahol a világ egyik legnagyobb rock múzeuma található, vagy a

liverpooli Beatles Múzeummal, de szeretnének egy nagy Woodstock-fotókiállítást is. (Serfőző 2009)

A múzeum Európa rockzenéjét, azok művelőit „kínálja” sokféle módon, interaktív formában. Ki-ki annyit vesz magához a rock történelméből, ágaiból, előadóinak megismeréséből, az információkból, amennyire igényt tart. Nemcsak hazai, hanem külföldi rock zenészekkel, illetve koncertszervezőkkel, menedzsmentekkel vették már fel a kapcsolatot. A rock múzeum nem arról szól majd, hogy rock ereklyéket láthatunk benne – ilyenek is lesznek –, hanem Cleveland rock múzeumának méltó, európai párja kíván lenni. Visszatekintve, de nem lezárva az elmúlt kb. 50 évet, benne a zene és a társadalom kölcsönhatásával. (Szabados 2008)

A Fűtőmű Projekt keretében létrejövő intézmény két kiállításnak is helyet ad majd. Az egyik a Rock! Europe, az európai zene elmúlt öt évtizedét feldolgozó kiállítás – ezen a területen Európa legnagyobb ismeretanyagát tárja majd a látogatók elé. Webes közösséget szerveznek az esemény köré, az interneten is várják a fotókat, hanganyagokat, videókat, és egy oral history adatbázist is készítenek személyes visszaemlékezésekből. Már a kegytárgyak gyűjtése is elkezdődött: Somló Tamás egy LGT-s dzsekijét, Charlie az 1967-es Decca együttesben fújt trombitáját, Cipő egyik zongoráját ajánlotta fel a múzeum gyűjteményébe. De a zenészek mellett civilek felajánlásait is várják a Múzeum javára.

Követendő példák

A rockzene és a klasszisai számára már világszerte több városban állítottak emléket. Most csak azokat említjük meg, amelyek nem egy-egy zenekarhoz vagy előadóhoz, hanem magához a rockzenéhez és annak társadalomformáló hatásához kapcsolódnak.

Európában először 2011-ben Barcelona nyitotta meg a maga 200 millió eurós beruházással kiépült rock múzeumát, mely a rockzene történetét mutatja be egy kihasználatlan bikaviadal arénában. Külön termeket szentelnek benne a Beatles, a Rolling Stones és más együttesek történetének. A látogatónak lehetősége nyílik egy színpadon hangszereken játszani és énekelni is, melyről DVD is készül és emlékként hazaviheti. Mindezek mellett kialakítottak egy 200 férőhelyes koncerttermet és a múzeum boltjában a rockzene nagyjairól szóló könyveket árúsítanak, de mindenképp meg kell említeni a széles spektrumon átívelő múzeumpedagógiai programjukat is. (Barcelonai Rock Múzeum)

Amerika azonban ezen a területen jóval megelőzte Európát. A Tennessee állambeli Memphisben a Sun Studio és a ROCK n SOUL Múzeum már évtizedek óta őrzi és a látogatók számára elérhetővé teszi a Beale Street hangulatát. De beszélhetünk a clarksdale-i (Mississippi) ROCK & BLUES MUSEUM-ról is, amely 1920-70 között mutatja be a műfaj globálisan jelentkező társadalmi hatásait.

Miskolc szempontjából azonban a clevelandi Rock & Roll Hall of Fame a legmeghatározóbb. „Célunk, hogy Magyarországon jöjjön létre a clevelandi Rock & Roll Hall of Fame európai párja, mely az elérhető legszélesebb ismeretanyagot mutatja be a látogatóknak. A zene elmúlt hatvan évének ilyen feldolgozására eddig nem került sor sem Magyarországon, sem máshol Európában. A ROCK! gyűjteménybe az elmúlt évek során jelentős mennyiségű dokumentáció és a zenéhez kapcsolódó tárgy, relikvia gyűlt össze főként az ügyet támogató zenészektől és a tervezésben részt vevőktől. Al di Meola gitárjától, Slash Magyarországon használt pengetőjén és James Hetfield dedikált mikrofonján át számos magyar előadóművész relikviájáig a legkülönbözőbb darabok jelentik ma a gyűjtemény törzs-anyagát.” mondja Szőke Tibor. (Szakáts 2010)

Az amerikai testvérváros múzeumában a megszokott iskolásoknak kidolgozott programok mellett a felnőtt közönségnek meghirdetett esti kurzust is rendszeresen megszervezik. Az előadások középpontjában a műfaj története áll, melyet kötetlen, párbeszédesebb formában adnak át. A díjnyertes előadássorozat ingyenesen látogatható. De az iskolarendszerű képzésbe is bekapcsolódnak, több közeli egyetemen kihelyezett rock történeti oktatást tartanak és szakmai konferenciákon is képviseltetik magukat. (Rock & Roll Hall of Fame 2012)

A miskolciak törekvése sem új hazánkban. Sokáig budapesti, belvárosi szórakozóhely üvegvitrinjeiben lehetett fellépő ruhákat, hangszereket látni; egy fotókból, cikkekből, lemezekből álló rock történeti magángyűjtemény pedig vándorkiállításokként vonult végig az országon, Schuster Lóránt viszont P. Mobil együttesének relikviáiból a felvidéki Nyitragerencsén nyit múzeumot 2011 májusában. Ez lesz az első Kárpát-medencei Rock Múzeum. Schuster Lóránt a P. Mobil megálmodója és vezéregyénisége ugyanis nem szeretné, ha (többek között) az általa zászlóra tűzött és több mint negyven éve állhatatosan életben tartott rock műfaj nyom nélkül tűnne el korunk értéktagadó világának ormótlan olvasztó tégelyében. (Hegedűs 2011)

Bevételt teremtő elemek

A Fűtőmű Projekt ahogy azt a projektben is hangsúlyozzák, új megközelítést vesz fel. Ez számos korszerű múzeumpedagógiai és múzeumandragógiai elemet is jelent. Konkrétumokról a médiában nem találkozunk, annyi viszont bizonyos, hogy az interaktivitás nélkülözhetetlen. A

múzeum munkatársai előrelátó módon 2012 szeptemberétől próbaüzem-módot terveznek a komplexumban, amibe a miskolci iskolákat szeretnénk bevonni. Ezzel kívánják vizsgálni az interaktív eszközök hatékonyságát, illetve maga a múzeum érdekességét. Az eredményektől függően természetesen változtatásokat végeznek a múzeum megnyitásáig. (ÉM-HMA 2012)

A Rock Múzeum azonban egyértelműen a felnőtt korosztályt célozza meg. Akár nosztalgia és rock történelem, akár művelődés és szórakozás szempontjából. Ahhoz, hogy a fizetőképes felnőttek körében keresletet teremtsenek a múzeum szolgáltatásai iránt, szintén interaktív elemekre van szükség.

„Mielőtt mi belevágtunk volna a tudománytörténeti és a rock történeti múzeum létrehozásába, 270 intézményt vizsgáltunk meg a világban, és próbáltunk rájönni arra, hogy mitől lesz egyik vagy másik sikeres. A fontos tényezők között van az innovatív témaválasztás” – meséli Szőke Tibor. (Kőnig 2010)

A múzeum a tervek szerint túlmutat alapfunkcióin, lesz benne hangszertörténeti kiállítás, hangszerbolt, de még hangszeroztatás és tematikus rádióadó is. (Szabados 2008) azonban egy ilyen profilú, bevételre törekedő intézményben (is) az élményszerzésen van a hangsúly, és a Rock Múzeum rendkívül kedvező helyzetben van ilyen szempontból. Nagyon könnyű olyan elemeket felsorakoztatnia a programokban, amelyek több érzékszervet is megdolgoztatnak, az ember könnyen a hatásuk alá kerülhet. Persze a tervekben szereplő elemek is sokat ígérnek, azonban megérint az interaktivitás fontosságát.

Nagy népszerűségnek örvend például a Guitar Hero c. elektronikus játék, melynek során a résztvevők akár egy egész virtuális zenekart is alapíthatnak és az eszközök segítségével azt az illúziót élhetik át, hogy ők játsszák a világhírű együttesek

slágereit. A játék során a színek hangokat jelölnek. A képernyőn a dal ritmusa szerint felvillannak a megfelelő színek. A megfelelő színnel társított eszközök működtetésével a gép kiadja a hangokat, melyek zenévé állnak össze. 1. ábra:

Guitar Hero 6+ Band Hero játék szett Forrás: ingyenhirdess.hu

A játékban a használt színek számától függően több nehézségi fokozat is van, így minden korosztályhoz igazodik. A játék élethű, professzionális kiadása (amely a szoftverből, egy gitárból, egy dobfelszerelésből és egy mikrofonból áll – ld. 1. ábra) rendkívül költséges, így nem sok magánszemély engedheti meg magának, ám ha egy ilyen intézményen belül kialakításra kerülne egy kifejezetten erre kialakított terem, biztosan népszerű lenne. Akár a múzeum nyitva tartási idején kívüli időre foglalási és bérleti rendszert is ki lehetne dolgozni családok és baráti társaságok számára. A játékban lehetőség van 2 „zenekar” vagy „zenész” versengésére is, így akár 2 felszerelés beszerzése is indokolt lehet a kapacitás növelésének érdekében.

De ugyanilyen koncertillúziót kelthet, ha a látogatókról készítenek egy fényképet a kialakított színpadon és bármelyik híres zenekart vagy koncertarénát kiválaszthatják háttérüknek. Vagy befogathatnák a már hagyományosan megrendezett Miskolci Léggitáros Versenyt, mely értékes nyereményekkel vagy továbbjutási lehetőségekkel érhetne véget.

Azonban nem kell feltétlenül az illúziók szintjén maradnunk. A zenéléshez kedvet kapó látogatók számára szabadon használható hangszereket helyezhetnének ki, illetve a kevésbé rutinosoknak örökzöld rock slágerek kottáit vagy tabjait is elérhetővé tehetik.

A bevételeket szolgáltatások nyújtásával is növelhetnénk, a már említett bérelhető termekkel, vagy koncertjegypénztár, vagy a tervezett hangszerbolt, akár szerviz működtetésével, a lehetőségeknek csak a kreativitás és a kapcsolatok szabhatnak határokat.

A miskolci Rock Múzeum előtt tehát számos követendő példa és lehetőség áll. Amennyiben megfelelő kapcsolatrendszert építenek ki a hasonló profilú intézményekkel és a hazai összeköttetéseiket sem hanyagolják el, egy új típusú művészeti központot hozhatnak létre, amely nemcsak Miskolc és környéke idegenforgalmát és kulturális életét pezsdítheti fel, hanem Kelet- vagy akár egész Magyarországot is.

Felhasznált irodalom:

Barcelonai Rock Múzeum (2012) In: <http://www.museudelrock.com/en> , letöltés ideje: 2012. 05.03.

ÉM-HMA (2012): Science Múzeum: osztól próbaüzem? In:<http://www.boon.hu/science-muzeum-oszto-probauzem/1887036>, letöltés ideje: 2012. 04.29.

MÚZEUMANDRAGÓGIA

Északírók (2012): Rock múzeum túltermelés. In: http://www.eszakhironok.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=16350:gebasz-rock-muzeumban-jok-leszuenk&catid=39, letöltés ideje: 2012.04.18.

Fűtőmű Projekt (2010): Hivatalos weboldal. In: <http://futomuprojekt.hu/>, letöltés ideje: 2012. 04.18.

Hegedűs István (2011): Az első kárpát-medencei rock-múzeum. In: <http://csajokamotoron.hu/kulturalis-hirek/az-első-karpatmedencei-rockmuzeum>, letöltés ideje: 2012. 04.18.

Kőnig Tibor (2010): Interjú Szőke Tiborral. In: http://www.itbusiness.hu/Fooldal/hetilap/vipstafeta/Szoke_Tibor.html, letöltés ideje: 2012.04.12.

Serfőző Melinda (2009): Gömböc alakú rockmúzeum. In: http://www.nol.hu/lap/kult/20090826-gomboc_alaku_rockmuzeum, 2012. 04. 25.

Szabados Gábor (2008): Mégis lesz Rockmúzeum Miskolcon. In: <http://www.boon.hu/hirek/Borsod-Abauj-Zemplen/cikk/megis-lesz-rockmuzeum-miskolcon/cn/haon-news-FCUWeb-20081024-0420104770>, letöltés ideje 2012.04.15.

Szabados Gábor (2009): Gömböcben lesz a miskolci Rockmúzeum. In: <http://www.boon.hu/hirek/Borsod-Abauj-Zemplen/cikk/g246mb246cben-lesz-a-miskolci-rockmuzeum/cn/news-20090827-07435421>, teltöltés ideje: 2012.04.13.

Szakáts Tibor (2010): ROCK! Múzeum nyílik Miskolcon. In: <http://www.hardrock.hu/?q=node/12283>, letöltés ideje: 2012. 04.16.

Rock & Roll Hall of Fame (2012): In: <http://rockhall.com> , letöltés ideje: 2012. 05.03.

Bodnár Eszter: A Rákóczi-várkastély és a Vécsey-kastély nyomában

Felső-Bodrogek két jelentősebb várkastélyának bemutatása

Bevezetés

Tanulmányom témájának két felső-bodroeki kastélymúzeumot választottam, mivel úgy vélem a régióban kevés figyelmet fordítanak rájuk manapság, melynek egyik fő oka a fejlesztésre és karbantartásra fordítható anyagi források hiányából, valamint a kiállított tárgyak mennyiségéből és minőségéből fakad. A kastélyok kihasználtsága nem megfelelő, nagyon sok a szabad tér, ahova különböző tárlatokkal és programokkal lehetne becsalogatni az érdeklődőket. Ezekről a lehetőségekről szeretnék írni, főleg múzeumpedagógiai és múzeumandragógia szempontból, valamint az egyes kastélyok történelméről és jelenlegi tevékenységeikről.

Az általam kiemelt két kastélymúzeum Borsi nevezetessége a Rákóczi-várkastély, valamint a Bodrogszerdahelyen található Vécsey-kastély. Számomra egyrészt azért fontosak, mert mellettük nőttem fel, másrészt valóban jelentősnek tartom őket, mivel van történelmi értékük.

A Vécsey-kastély

A Vécsey-kastélynak otthont adó település Bodrogszerdahely, mely a Felső-Bodrogek csücskében található a Bodrog folyó bal partján. Földrajzilag itt van Szlovákia legalacsonyabb pontja. A község történelmileg jelentős, mivel számos bronzkori és honfoglalás kori sírt tártak fel területén, melyekből különböző cserépedény maradványok és bőrtarsolyhoz tartozó bronzveretek kerültek elő. A mai települést 1273-ban említik először krónikák, már állott vára is, melyet a husziták leromboltak és alapjaira épült a ma is megtekinthető Vécsey-kastély.

A kastély története

A várkastély története a XIV. században kezdődik a Szerdahelyi családdal, akik várat építettek. Ezt 1459-ben a Bocskay család kapta meg, akik a várat átépítették klasszicista stílusban. 1647 jelentős fordulópont a falu történetében, mivel ekkor került királyi kegyből a Bocskay birtok zöme a Vécsey család tulajdonába, de a

várkastély még egy ideig az előzőek kezében maradt. 1663-ban az erősödő reformáció hatására több mint száz évre szünetel a római katolikus plébánia működése. A zűrzavaros háborús évek Szerdahelyt sem kerülik el, így 1670 táján a császáriak szemében a rebellis Bocskay István főispán birtokát Spork tábornok csapatai megtámadják. A birtokos pusztá életét csak azzal tudja megmenteni, hogy idejekorán Erdélybe menekül. A győztes császári csapatok a holt köveken állnak bosszút, s lerombolják az ősi várkastélyt. A krónikák szerint 1700 körül, de nagyon valószínű, hogy csak a kuruc háborúk után az új birtokos Vécseyek, akiknek I. Lipót még pallosjogot is adott annak idején. A vár köveit felhasználva díszes emeletes-tornyos kastélyt építenek, amely némely XIX. századbeli átalakítás után ma is áll. Századunk 80-as éveiben szépen helyreállították bizonyítékául annak, hogy így is lehet bánni a műemlékekkel.

A kastély jelenlegi kihasználtsága

A Vécsey-kastély jelenleg legfontosabb szerepe, hogy otthont ad a település község-hivatalának, anyakönyvi hivatalának és található benne eskető terem, konferenciaterem, valamint egyéb irodahelyiségek.

A dolgozat szempontjából fontos a történelmi szoba megemlézése, melyben a látogatók megismerhetik a falu történelmét falitáblák segítségével, ahol időrendben (i. e. 55. századtól 1945-ig) vannak feltüntetve az információk. Mivel a kastély múltjából nem maradtak fenn sem bútorok, sem használati tárgyak (háború előtt a helyi lakosok kifosztották a kastélyt), így a Tavirózsák Civil Szervezet tagjai közös összefogással és a Kulturális Minisztérium támogatásával kialakították a történelmi szobát. Ezzel is emléket állítva a múltnak. A kiállítás napjainkig is bővül különböző értéktárgyak adományozása által. A lakosok a padlásokon kutakodva találtak egy-két korabeli fotót, tárgyat és kéziratot, mely a kastély tulajdonosaitól származik, ezek teszik ki a tárlat nagy részét.

A kastély jelenlegi kihasználtsága mellett a településen működő civil szervezetek együttesen igyekeznek minél több kulturális programot szervezni az ódon falak között. A körülötte található park (bárókert) tökéletes helyszín egy-egy falunap, majális, lovasbemutató, koncert megszervezésére. A kert angolpark jellegét sajnos már csak sejteti, de értékes fái még nem pusztultak mind ki.

Múzeumpedagógiai szempontból is fontos a kastély, ugyanis a helyi magyar és szlovák általános iskola tanulói kiscsoportokban rendszeresen látogatják a történelmi szobát, és ismerik meg a település történelmét ezáltal. Továbbá biológia óra keretén belül ismeretszerző séták alkalmával a tanulók megismerik a parkban található értékes fa fajtaikat és más növényeket.

További fontos emlék fűződik a kastélyhoz, melyet sajnos csak a Tolnai világtörténelem című enciklopédia említ Kossuth Lajosról. A politikus ugyanis a

Vécsey családnál kezdte politikai pályáját. Ennek állít emléket a kastély északi homlokzatán található fából készült emléktábla, melyet minden év március 15-én a helyi lakosok megkoszorúznak.

A kastély múzeumandragógiai fejlesztetősége

Úgy vélem, hogy a kastély kihasználatlan termeit megfelelően be lehetne rendezni különböző tematikai kiállításoknak, hogy az érdeklődők a falu minél színesebb oldalait is megismerjék. Véleményem szerint fontos a hagyományokat hangsúlyozni, ezért célszerű lenne egy olyan termet berendezni, ahol a látogatók Bodrogköz mesterségeivel, népviseleteivel, hiedelmeivel, hagyományaival, jellegzetes népi ételleivel, mondókáival, dalaival ismerkednek meg. Kevés gyerek faggatja a nagyszüleit arról, hogy milyen volt az élet régen, milyen szórakozási szokások voltak, vagy mit csináltak a rádió és televízió elterjedése előtt, ezért is fontos megismertetni velük a múlt varázsát. Az itt felhasználható eszközök lehetnek képek, tárgyak, videók, amik segítségével az ismeretátadás megvalósulhat. Akár kézműves foglalkozások keretén belül megtanulhatóak lennének a népi motívumok rajzolása, dalok megtanulása a foglalkozások alatt. Kijelölt alkalmakkor amolyan „élő könyv” módszer alkalmazása segítségével az érdeklődőknek alkalmuk lenne beszélgetni a falu néhány idősebb lakosával és így közvetlenül is lehetőség nyílna olyan kérdések feltevésére, amire a tárlat nem ad válaszokat. A kötetlen beszélgetések során közelebb kerülhetünk a múlthoz, amit a fiatalabb generációk nagy része már el sem tud képzelni.

A kastély egy másik termét a felső-bodrogközi növény- és élővilágnak szentelném. Számos védett növény- és állatfaj található a régióban, amiről érdemes lenne az iskolás gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt tudomást szereznüik. Preparátumok segítségével lennének ezek szemléltetve és kiegészítőként foglalkoztató füzeteken keresztül a tanulók játékos módszerrel tanulhatják meg az egyes növény és állatfajok neveit, tulajdonságaikat. Különös figyelmet kell szentelni az itt honos mocsári teknősnek, ami Szlovákiában egyedül itt található meg. A családok számára fontos lehet ez a kastélymúzeum, ugyanis így a szülő gyermek kapcsolat fejlődik, és mindkét generáció játékos formában sajátít el új ismereteket.

A Rákóczi-várkastély

A Rákóczi-várkastély Borsiban, Szlovákia egy dél-keleti csücskében található településén fellelhető. Sátoraljaújhelytől 3 kilométerre a szlovák-magyar határ mellett, a Bodrog folyó jobb partján helyezkedik el. A község lakosainak száma 1240 körül mozog, vagyis egy kisebb településről van szó, melyet mindenki a Rákóczi-várkastély miatt jegyez meg.

A várkastély története

A Rákóczi-várkastélyt 1579 körül építette Zeleméri Kamarás István tokaji várkapitány. Feltételezések voltak arra vonatkozóan, hogy korábban is állt itt vár vagy erődítmény, azonban ezt ebben a formában a részlegesen elvégzett régészeti kutatások nem tudták igazolni. A 2006. telén kutatói felügyelet mellett folyt felújítások során az északnyugati sarokbástya emeleti padlószintje alatt feltárt boltozatvállban és lenyomatban egy a jelenleginél magasabb belső szintű, reneszánsz épület maradványait fedezhetjük fel. Így feltételezhetjük, hogy a kastély előzményeként már állott itt egy nívós épület, amelynek építője Henyey Miklós, Zeleméri apósa lehetett. Zeleméri Kamarás István lányának házasságával került a kastély előbb Lorántffy Mihály tulajdonába 1602-ben, majd I. Rákóczi György és Lorántffy Zsuzsanna házassága révén került a Rákóczi birtokok közé.

A kastély első írásos említése 1593-ból maradt fenn castellum megjelöléssel. Az 1631-ben és 1638-ban kelt helyiségleltárak (inventáriumok) szerint az épületet ekkorra kibővítették a ma is látható északnyugati bástyával és az északi, női termeket magába foglaló palotaszárnyal. 1638-ra az épületet tovább bővítették, megépült a nyugati szárny déli szakasza, egy déli palotaszárny, benne vendégek számára létrehozott szobákkal és feltehetően a ma romjaiban látható déli sarokbástya. Az épülettől délre, a Bodrog folyó felé csodálatos reneszánsz kert terült el, északnyugat felé egy négyköves malom a Ronyva folyó duzzasztott tavával, a töltés előtt pedig kis filagória. A kastély termeinek mennyezetei „aranyos gombosak”, mívés kiképzésűek. A bővítést feltehetően Lorántffy Zsuzsanna végeztette el, elsősorban a déli, női szárny kiépítésére koncentráltak a feladatok. Érdekesség, hogy ebben az időben az ebédlőben a 12 fős asztal mellett egy kis asztalt is találunk, két kis székkal. E "nagypalota" mellett nyílt az "Úrfiak palotája" - a későbbi II. György, erdélyi fejedelem és Zsigmond szobája. Mellette pedig a tanító szobája nyílt.

1644-ben Esterházy nádor I. Rákóczi György ellen vonuló serege elfoglalta és feldúlta a várkastélyt. A Rákócziak Borsiban elsősorban Munkács felé vezető útjukon szálltak meg, erről kevés forrás árulkodik, I. Rákóczi Ferenc több fejedelmi intézkedését itt datálta.

1676-ban Zrínyi Ilona Munkácsról Regécre vezető útja közben szállt meg Borsi kastélyában. A véletlennek köszönhető, hogy II. Rákóczi Ferenc március 27-én itt született meg. A születésének helye feltehetően az azóta megsemmisült délnyugati sarokbástyában, a fejedelelnői lakosztály lehetett.

1684-ben a kastély a magyargyűlöletéről hírhedt Kollonich Ignác jezsuitáinak és a labancoknak kezére került és ezzel együtt minden Rákóczi-birtok. 1688-ban a „rebellisek” (Thököly seregeinek maradványaként martalóckodó "szabadcsapatok") felégették a labanclaktanyaként szolgáló kastélyt. 1694-ben Rákóczi Prágából való

visszatértek a kastély még romos állapotban volt, ezért egyes helyiségeit elkezdték tatarozni.

1711-ben a szatmári béke után a kastély Rákóczi Julianna férje, Aspremont Henrik tulajdonába került, tőle a Trautschonok vették át, 1780 körül az egri érsek révén az Esterházyak kezére kerül. Később több birtokos neve alatt fordul meg, de a Lorántffy Zsuzsanna által kiépített reneszánsz udvarház már sosem nyerte vissza eredeti pompáját.

A 20. század elején a kastély keleti szárnyát lebontották. Az 1940-es évek elején Lux Kálmán és fia Lux Géza végeztek helyreállítási munkákat a romos épületen, és a tervek szerint múzeum kialakítására került volna sor az épületben.

A második világháború után a kastély újra Csehszlovákiához tartozott és a 70-es évekig lakásként és raktárként hasznosították. Ezután kezdődött meg az épület kiürítése és műemléki kutatása, valamint a legszükségesebb állagvédelmi munkák elvégzése.

2000-ben elkezdődött a kastély felújítása, amelyet a kis falu polgármesteri hivatala szervezett, elsősorban szlovák és magyar állami és európai uniós keretek felhasználásával. A terveket a budapesti Állami Műemlék helyreállítási és Restaurálási Központtól Wittinger Zoltán építész és a kassai prof. PhD Pásztor Péter építészmérnök közösen készítette el. A tervek szerint a kastélyban múzeum, konferenciaközpont, könyvtár, internet-kávézó, szálloda és étterem nyílik. 2005-ben több földszinti helyiséget felújítottak, 2006-ban pedig a születés emlékszobája újult meg, melyben ma is állandó kiállítás működik.

A várkastély jelenlegi kihasználtsága

A várkastély a látogatók számára egész évben nyitva tartja kapuit meghatározott nyitvatartási órákban, amin kívül a kastély gondnokával és egyben tárlatvezetőjével leegyeztetett időpontokban is lehetséges a kastélymúzeum látogatása. A hagyományos tárlatvezetés során alkalom nyílik az épület megismerésére kívülről és belülről történeteken keresztül. A múzeumban eddig néhány termet sikerült felújítani és relikviákkal gazdagítani, melyek közül legjelentősebb II. Rákóczi Ferenc szülőszobája, ahol egy bölcső is megtekinthető, amely az eredeti másolata. Az állandó tárlaton kívül időszakos kiállításokra is teret enged a kastély bodrogközi és más művészeknek. Továbbá található még a kastélyban konferenciaterem, irodahelyiség is. Sajnos a keleti szárny teljes mértékben felújításra vár, így az használhatatlan állapotban van jelenleg.

A kastély legfontosabb eseménye minden év március utolsó vasárnapján megrendezésre kerülő megemlékezés II. Rákóczi Ferenc születésnapjáról. Itt sor kerül a kastély előtt található mellszobor megkoszorúzására és kulturális program keretén belül beszédekre, szavalatokra, tárogatón játszott kuruc dalok előadására.

A kastély ad otthont a pár éve megrendezésre kerülő Tokaji Fesztiválnak, melynek keretében a kastélymúzeumban számos program várja a látogatókat, mint időszakos kiállítások a Rákóczi családról, történelmi játék- színi előadás, népzenei együttesek műsorai, hagyományos ízeket felvonultató konyhák, kézműves kirakodóvásár, családi alkotóműhely, kuruc-labanc harcművészeti bemutató, stb..

Nyaranként táborokat szerveznek a kastély területén, ezek többnyire gyermekek számára rendezett történelmi és kézműves foglalkozásokat tartalmazó események, valamint képzőművész-táborok a Felvidéken tevékenykedő művészek számára.

Az épület akusztikailag kiváló, több alkalommal is sor került már hangversenyekre, melyek közül a kastély történelméhez illeszkedő ad-hoc jellegű tárogató koncerteket emelném ki.

A várkastély e programokon kívül állandó megállópontja különböző buszkirándulásoknak és biciklitúrának, melyek a Rákóczi birtokokat (Munkács, Sárospatak stb.) látogatják meg.

A várkastély múzeumandragógiai Fejlesztetősége

Első sorban az épület rekonstruálásának befejezésére lenne szükség, mivel nagyon sok helyen hiányzik a kastély ablaka, vakolata, egyes emeleti helyeken pedig omlásveszély van, ezért óvatosan kell közlekedni. Számos pályázat, kérelem, adománygyűjtés formájában történt már támogató jellegű lépés, amiből sikerült a tetőzetet felújítani, valamint egyes helyeken ablakokat elhelyezni és riasztóberendezést a kiállítótermekbe. A helyi önkormányzat következő tervében a kastély megvilágítása és egy sétány építése szerepel a tervekben. Ezek a felújítási folyamatok sajnos csak lassan kis lépésekkel kivitelezhetőek a jelenlegi gazdasági helyzetet tekintve.

Múzeumandragógiai szempontból a kastély fellendítésében számos lehetőség van. Legcélszerűbb lenne megragadni a Rákóczi korszakot, a kuruc felkeléseket és ezt szemléltetni különböző képekkel, viaszbábukkal, animációkkal, hogy a látogatók érdeklődését minél inkább felkeltse a történelem és e szemléltető eszközök által könnyebben el tudják képzelni, bele tudják élni magukat a múlt eseményeibe. A látott információk feldolgozása végett pedig hatásos lenne egy kiscsoportos foglalkozás, fórum során megbeszélni a történeteket, kérdéseket feltenni szakértőknek, történészeknek és megosztani a saját véleményeket az ereklyemegőrzésről, fejlesztetőségről. A visszacsatolás fontos, mivel a látogatók elmondják, hogy ők mit hiányolnak, mire lennének még kíváncsiak, és ezzel hozzájárulnak a tárlat fejlesztéséhez, felhasználó barátságához.

A várkastély egyes terveiben az szerepelt, hogy akár konferenciaközpont, szálloda és étterem berendezésére is lenne hely a kastélyban, de a megvalósítása sajnos pénzforrások hiánya miatt eddig nem valósult meg. Amennyiben sikerül felújítani a

közeljövőben a várkastély és a tervek megvalósulnak, akkor a turizmus is fellendülhet Borsi településén.

Összegzés

Felső-Bodrogszék olyan kincsesláda, melyet ha kinyitnak, csak úgy árad belőle a mindenféle érték, jelentsen ez természeti, történelmi vagy kulturális csodát. Bár az általam kiemelt két várkastély csak egy morzsája ennek a tájnak, mégis úgy érzem, hogy fontos velük foglalkozni.

Számos olyan módszer van, mellyel a kastélymúzeumokat közelebb lehet vinni a családokhoz a megszokott formától eltérőbben, érdekesebben, figyelemfelkeltőbb keretek között. Ha az embereket aktivizáljuk a múzeumokban, akkor maradandóbb élményt hagynak bennük az egyes tárlaton kiállított tárgyak, megtapasztalt események, hallott és átbeszélte történetek. A múzeumandragógiai módszerek segítségével a látogatók a kiállítás részesei lehetnek. A cél, hogy a látogatók olyan élményekkel gazdagodjanak, amikre majd későbbi életük során is szívesen emlékeznek vissza.

Felhasznált irodalom:

Bogoly János (1994): „Betűkbe szedett régmúlt”. Bodrogszék és Ung-vidék községeinek történelme 1900-ig, az írott források tükrében. Mécs László Népfőiskola, Királyhelmec.

Koltai Zsuzsa (2011): A múzeumi kultúrákövetítés változó világa. A múzeumi kultúrákövetítés pedagógiai és andragógiai szempontú vizsgálata. In: Gécz János (szerk.): Iskolakultúra- könyvek. Gondolat Kiadó, Veszprém.

Köpeczi Béla – R. Várkonyi Ágnes (2004): II. Rákóczi Ferenc, Osiris Kiadó, Budapest

Leczó Zoltán (2011): Borsiban az emlékmű. In: <http://uj szo.com/online/regio/2011/07/22/borsiban-az-emlekmenet>, letöltés ideje: 2012.05.01.

MTI (2011): II. Rákóczi Ferencre emlékeztek Borsiban. In: <http://uj szo.com/online/regio/2011/03/27/ii-rakoczi-ferenc-re-emlekeztek-borsiban>, letöltés ideje: 2012.05.01.

Várak határok nélkül (2012): Borsi. In: <http://www.varak-hrady.eu/magyar/oldalak/borsi>, letöltés ideje: 2012.05.01.

Farkas Flóra Mónika: Tematikus útvonal – Jászkun Kapitányok Nyomában

Felvezetés

Az elmúlt években a társadalom jelentős változásokon esett át. Ennek egyik érintettje a múzeum, illetve a látogató közönség. Jelentősen változott a finanszírozás, és a társadalmi elvárások is több szinten jelentkeznek. A múzeumot ma már olyan társadalmi jelenségként tekinthetjük, ahol különféle információk többféle összefüggésben keletkeznek. A múzeum a társadalmi identitás, valamint a hozzá kapcsolódó értékek megjelenésének egyik fontos színtere. A múzeumok hozzáférhetősége, kapcsolata a látogatókkal kiemelt fontosságú, és ezt ma már a kulturális politika is így látja. A múzeumoknak ebben az új környezetben és az új feltételek között újra meg kell határozniuk szerepüket és feladataikat, újra kell értelmezniük magukra nézve a közszolgálatosság fogalmát. (Szabó 2011)

Ezt a folyamatot hivatott segíteni a múzeumandragógia, mely viszonylag új tudomány terület. Fogalmát a következőképpen határozhatjuk meg: „A múzeumandragógia a múzeumok, a muzeális jellegű intézmények, a kulturális örökség védelmével, őrzésével megbízott szervezetek felnőttképzési, felnőttoktatási, felnőttnevelési tevékenységének lehetőségeit, feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá teheti a felnőtt egyének, a felnőtt közösségek tanulási, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit.” (Kurta 2007)

A fent említett új trendekhez és elvárásokhoz igazodva jelent meg egy új fogalom, a tematikus útvonal, mely a múzeumandragógiát is új feladatok elé állítja. De előbb ismerjük meg mi is az a tematikus útvonal!

A tematikus útvonal

Az elmúlt években egyre népszerűbbek lettek a tematikus jellegű turisztikai attrakciók. Egy jól kiválasztott téma önmagában is képes a potenciális látogatók figyelmének felkeltésére: tárgyasult formában, azaz megfelelő interpretációs eszközökkel bemutatva és a látogatók igényeit kielégítő szolgáltatásokkal kiegészítve pedig jelentős regionális, nemzeti vagy akár nemzetközi vonzerővé is válhat. A tematikus jellegű attrakciók közül legismertebbek a tematikus parkok (például Legoland-Dánia, Disneyland-Párizs, Port Aventura-Spanyolország), a meghatározott témán alapuló események (például lovagi játékok, újrájátszott csatajelenetek, ókori vagy középkori lakomák), illetve a tematikus utak (például whisky-út, borút vagy kastélyút).

Turisztikai terméként a tematikus utak számos olyan tulajdonsággal rendelkeznek, amelyek a turizmus fejlesztésében megkülönböztetett szerepet biztosíthatnak ezen termékfajta számára:

- viszonylag kis befektetéssel kialakíthatóak,
- képesek a turisztikai kereslet időbeni és különösen térbeni diverzifikálására,
- hozzájárulhatnak eddig kihasználatlan erőforrások turisztikai hasznosításához, illetve új keresleti réteget nyerhetnek meg a turizmus adott típusa - például a kulturális turizmus, az örökségturizmus vagy a borturizmus - számára.

A turizmus fejlődése, bár különböző formában ugyan, de története során folyamatosan összefüggött a kultúra fejlődésével. Egy ország megfogható és megfoghatatlan kulturális öröksége tágabb értelemben minden odalátogatóra vonzást gyakorol. Egy térség egyedi kulturális jellemzői egyrészt a helyi lakosság által igényelt kulturális kínálat alapjául szolgálnak, másrészt viszont hozzájárulnak az adott térség turisztikai versenyképességének növekedéséhez.

A kulturális utak - azaz a kulturális érték(ek)re alapozott tematikus utak - jó példáját jelentik a kultúra és a turizmus összekapcsolódásának, együttműködésének. A tematikus utak fentiekben felsorolt, természetesen a kulturális utakra is jellemző pozitív tulajdonságai olyan előnyök, amelyek hazánk turizmusának fejlesztésében is jól kihasználhatóak lennének, ráadásul a kulturális utak fejlesztése pontosan a magyar turizmus kritikus pontjaira (szezonális, a kereslet térbeni koncentrációja) gyakorolhatna kedvező hatást. A kulturális szférával való együttműködés mindkét terület érdekeit használhatná, a jól kiválasztott témán alapuló termékfejlesztés pedig az adott térség lakosságának kulturális identitását is erősíthetné.

Egy kulturális út kialakítása látszólag egyszerű feladat: ki kell választani egy témát, hozzá kell rendelni néhány attrakciót s mindezt promóciós eszközökkel el kell juttatni a lehetséges fogyasztókhoz. Egy ilyen projekt megvalósításában azonban számos kritikus pont van, a téma megfelelő meghatározásától a partnerek kiválasztásán és együttműködésének kialakításán keresztül a komplex marketingtevékenység és a működtetés biztosításáig. (Rátz-Puczkó 2002)

Puczkó és Rátz definíciója szerint „a tematikus utak olyan turisztikai termékek, amelyek különböző közlekedési formák igénybevételel megközelíthető természeti és mesterséges attrakciókat fűznek fel egy kiválasztott téma köré.” Az útvonalak a fenntarthatóság elvének figyelembevétele mellett egyszerre kínálnak ismeretszerzési és szórakozási, kikapcsolódási lehetőséget. A kulturális utak olyan tematikus utak, amelyek központi témája valamilyen kulturális érték, örökségelem, s amelyekben domináns szerepe van a kulturális attrakcióknak. A tematikus utak csoportosítása során meg lehet különböztetni egyrészt azokat az utakat, amelyeket korábban is létező, földrajzi értelemben valóságos utak mentén alakítottak ki, azaz ahol a turisztikai termék kifejlesztése nem magának az útvonalnak a létrehozását, megtervezését jelentette, hanem "csupán" az adott út mentén található, az út

központi témájához illeszkedő attrakcióknak és szolgáltatásoknak a hálózatba szervezését, ezen szervezetek együttműködésének a megteremtését. Ilyen típusú tematikus utak például, többek között, a történelmi zarándokutak (amelyek közül talán legismertebbek a Santiago de Compostelába vezető, egész Európát behálózó utak), a régi kereskedelmi útvonalak (például a Selyemút vagy a Borostyánút), a birodalmi határokat jelölő építmények által kirajzolt utak (például a kínai Nagy Fal vagy Angliában Hadrianus fala), illetve a valamilyen szempontból jelentőssé vált országutak (amelyek közül minden bizonnyal a legismertebb a Route 66, amely az Egyesült Államokat szeli át Chicagótól Los Angelesig). Ezen utak esetében rendszerint maga az utazás, a megtett úthoz kapcsolódó "feeling" a domináns attrakció, az úti cél és az útvonal mentén található kiegészítő vonzerők csak másodlagos jelentőségűek. (Rátz-Puczkó 2002)

A tematikus utak másik csoportja esetében nincsen ilyen eredetileg létező, földrajzilag meghatározható útvonal, hanem az út, mint turisztikai termék a kiválasztott témához kapcsolódó, azt megfelelően illusztráló attrakciók mesterséges összekapcsolásával jön létre. Ebben az esetben maga a téma és különösen az azt illusztráló attrakciók játszanak a kialakított turisztikai termékben domináns szerepet, tehát nem az adott út megtétele a lényeg, hanem bizonyos úti cél felkeresése. (Rátz-Puczkó 2002)

A kulturális értékek tematikus utak formájában való turisztikai hasznosítása, illetve az ennek alapjául szolgáló együttműködési hálózatok kialakítása és működtetése megkívánja az együttműködő felek között a folyamatos kommunikációt, a különböző érdekek és értékek ütköztetését, a közös megoldások kidolgozását, a közös cselekvési programok kialakítását és megvalósítását, tehát mindenképpen dinamizmust biztosít. A résztvevők önálló kulturális identitásának alapján a tematikus utak létrehozása során ki kell, hogy alakuljon egy olyan közös kulturális image, amely vonzó a turisták számára, és amellyel minden résztvevő képes azonosulni. A kulturális út mint turisztikai termék központi eleme ez a közös image, amely köré szerveződik maga a tárgyiasult termék (azaz a látogatók által igényelt attrakciók és szolgáltatások összessége) - a kínálat koherenciáját tehát a közös kulturális identitás biztosítja.

Egy kulturális út projekt résztvevői a következő csoportokba sorolhatóak:

- eredetileg nem turisztikai céllal létrejött attrakciók, amelyek illusztrálják az adott témát (például földrajzi helyek, templomok, kastélyok, borpincék)
- turisztikai céllal létrehozott attrakciók, amelyek illusztrálják az adott témát (például múzeumok, látogatóközpontok, események, látogatható műhelyek)
- turisztikai és kulturális szolgáltatások (például szálláshelyek, éttermek, üzletek, kerékpárkölcsonzók, szabadtéri színpadok), információs szolgáltatások (például információs irodák, weboldalak),

- állami és civil turisztikai szervezetek (például önkormányzatok, regionális turisztikai szervezetek, kulturális egyesületek).

A tematikus utak kialakításának legjellemzőbb céljai között szerepel az érdeklődés felkeltése közvetlenül egy bizonyos téma s az ahhoz kapcsolódó attrakciók iránt ezen keresztül pedig az iránt a földrajzi terület iránt, ahol ezek az attrakciók megtalálhatóak. Ez a funkció különösen a kevésbé felkapott látóivalókat bemutató utak esetében kaphat kitüntetett szerepet, hiszen az útvonalak termékké alakíthatnak olyan attrakciókat is, amelyek a témához jól illeszkednek, de önállóan nem vonzanának látogatókat. Ezáltal lehetőség adódik addig a turizmus térképén nem szereplő települések (attrakciók) bevonására, ami pedig további fejlődési lehetőségeket is jelenthet az ott lakók számára. Egy tematikus út létrehozása jelentősen növeli az adott terület "átláthatóságát", ami különösen a területet nem ismerők számára fontos: az út által javasolt struktúra alapján a korábban ismeretlen terület áttekinthetővé válik, a látogatók az attrakciókat tematikus (és/vagy földrajzi) csoportosításban, saját érdeklődésüknek megfelelő mélységben vagy részletezettségben ismerhetik meg. Mivel a látogatók általában rövidre szabott tartózkodási idővel rendelkeznek egy-egy területen, ezért rendszerint szívesen vesznek útvonaljavaslatokat. A már korábban is létező attrakciók "újracsomagolása", komplex termékké szervezése és a megszokottól eltérő módon való prezentálása segítségével új célcsoportokat lehet megcélózni. Az "új köntös" lehet az attrakciók eredeti témájával kapcsolatos, de új megközelítést is hordozhat, ezzel is növelve azok vonzerejét. Az Olaszország, Málta, Görögország és Tunézia által tervezett Odüsszeusz Út például új megvilágításba helyezheti a projektben részt vevő, valamilyen módon az Odüsszeiához vagy akár csak Odüsszeusz korához kapcsolható történelmi és kulturális attrakciókat, illetve növelheti a szintén bevont tervezett prehisztorikus vagy antik római értékek népszerűségét is. Amennyiben szükségesnek mutatkozik, egy út kialakítása során új attrakciók kialakítása is lehetséges, például a téma hatásosabb bemutatása érdekében (kifejezetten ezt a célt szolgálják például a látogatóközpontok) vagy földrajzi rések áthidalása végett. Ha ugyanis túl távol lennének egymástól a téma alapján összekapcsolódó attrakciók, szükségesnek bizonyulhat kiegészítő termékelemek létrehozása annak érdekében, hogy a látogatók valóban egészségesnek érzeljék az utat. (Rátz-Puczkó 2002)

A regionális (országos) nemzetközi tematikus útvonalak javíthatják a résztvevők közötti együttműködést, hiszen az egész projekt megvalósíthatatlan összefogás nélkül. A téma, illetve az egész út kiépítése és működtetése összeköti egymással mind a távoli, mind pedig a közeli településeket, így az út keretein belül az egyes helyszínek vonzereje összeadódik s az együttes vonzerő exponenciálisan növekedhet. Az érdeklődés felkeltése mellett nem elhanyagolható cél esetben az út alapjául szolgáló erőforrás védelme sem. A megőrizve történő hasznosítás sok esetben az egyetlen alternatívát jelenti örökség-értékek fennmaradásához, egy

kulturális út létrehozása pedig az egyik lehetséges módja a kedvező hatással járó hasznosításnak. Emellett természetesen az útvonal kijelölése során figyelemmel kell lenni az érintett erőforrás sérülékenységére, s úgy kell kijelölni a látogatók számára igénybe vehető út vonalvezetését, hogy a megnövekvő turistaforgalom semmiképpen se károsítsa az attrakciót.

A tematikus útvonalak általában - marketing és menedzsment szempontból - költségtakarékos eszköznek számítanak, mivel az ún. közreműködő nélküli, önvezetéses látogatómenedzsment technikák közé tartoznak, ezért lehetőség van pénzforrások megtakarítására. Az önvezetés miatt nincs szükség külön állandó személyzet fenntartására, az út elemeit alkotó attrakciók munkatársai rendszerint ellátják az esetleges feladatokat. Ha azonban a látogatóval való közvetlen kapcsolat szűkebb körű is, arra mindenképpen szükség van, hogy az útvonal tagjainak működését (például az utat ismertető kiadványokat, az irányjelző táblákat, az út teljes marketingjét) valaki összehangolja, az együttműködést koordinálja. Hátrányként elmondható, hogy a személyzet szűkössége a nyújtható közvetlen szolgáltatások (például az információellátás vagy a vendéglátás) körét csökkenti. (Rátz-Puczkó:2002)

Jászkun Kapitányok Nyomában

Létrejött tematikus útvonalra jó példa a Jászkun Kapitányok Nyomában című projekt, mely Jász-Nagykun-Szolnok megyében valósult meg 2011-ben. Versenyképes turisztikai attrakció életre hívása különösen fontos egy olyan megye számára, amely gazdasági versenyképességét tekintve az ország egyik legelmaradottabb régiójához tartozik. A turisztikai ágazattal szemben támasztott fokozott elvárásokra konkrét lépésekkel kell válaszolni annak érdekében, hogy a megye és a régió turisztika vonzerejének növekedése következtében a gazdasági versenyképesség is növekedjen, és felgyorsuljon az elmaradott, vidéki települések felzárkózása. A gazdag jász és kun örökség megyéje nyilvánvaló specialitása.

A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Önkormányzat ezért kezdeményezte, hogy – széleskörű összefogással – Jászkun kapitányok nyomában címmel egy tematikus túraútvonal jöjjön létre a térségben a sokrétű történelmi-kulturális örökségre építkezve. A múlt hagyományait a jelenkor korszerű technikáival ötvözve, modern, látogatóbarát eszközökkel és szolgáltatásokkal rendelkező turisztikai vonzerő megvalósítását tűzte ki célul, amely egyedülálló színpaltja lehet a megye kulturális turizmusának palettáján.

A Jászkun kapitány téma olyan történelmi hátteret biztosít a projekthez, amely lehetővé teszi, hogy szinte minden megyei település, kistérség megtalálja a saját kapcsolódási pontját a jelenleg 13 településen – Abádszalók, Jászberény, Jászkisér, Karcag, Kunhegyes, Kunszentmárton, Mezőtúr, Rákóczi falva, Szolnok, Tiszaöldvár, Tiszafüred, Törökszentmiklós, Túrkeve - megvalósuló projektben. Az épületrekonstrukciós munkákon túl a túraútvonal állomásai - múzeumok, tájházak – akadálymentes érintőképernyős terminállal, többnyelvű digitális tárlatvezető rendszerrel és kedvezményekre jogosító mágneskártyás beléptető rendszerrel gazdagodnak. A Jász és Nagykun, valamint a szolnoki látogatóközpontok interaktív, egyedi és látványos bemutatási módokat előtérbe helyező kiállításokkal és széles körű szolgáltatásokkal – információnyújtás, speciális interaktív programok, kerékpárkölcsonzés, ajándékbolt - várják a látogatókat. (Jászkun Kapitányok Nyomában 2012)

Összegzés

A jelenleg zajló társadalmi változások különösen érzékenyen érintik a kultúra egészét. A modern szabadidő-társadalomban a múzeumi vezetőket és szakembereket arra ösztönzi, hogy egyfajta „kultúrvendéglátósokkal” és egyéb impresszáriókkal vegyék fel a versenyt, munkájukkal a tömegek mindennapi szórakozási szükségleteit, az esztétikai „wellness” iránti igényeit próbálják kielégíteni. Ez a feladat ellentmondásba kerülhet a közgyűjteményeknek a kultúra megőrzésére és továbbadására irányuló, eredeti rendeltetésével, de tudatosan

alkalmazva és irányítva segítheti is azt. (Szabó 2011)

Ugyanakkor ezt a speciális helyzetet kihasználva hozhatók létre a tematikus útvonalak, építve a kultúrára és turisztikára, vendéglátásra, így nem versenyezni, hanem összefogva, egymást segítve kell előre lépni.

A kulturális út a turizmusban egyszerre tekinthető turisztikai terméknek - hiszen komplex, attrakciókat és szolgáltatásokat magában foglaló csomagról van szó -, illetve a látogatómenedzsment eszközének, amely befolyásolja a látogatók mozgását. Kulturális utakat tehát létre lehet hozni mind új termékként, egy régió marketingstratégiája elemeként, mind pedig interpretációs eszközként. Napjainkban ráadásul a tematikus jellegű termékek kifejezetten divatosnak számítanak,

elsősorban annak következtében, hogy megfelelnek a modern keresleti és kínálati trendeknek: a téma kiválasztása lehetőséget ad a turisztikai desztinációk számára egyediségük kihangsúlyozására, és ezáltal versenyelőny szerzésére, a turisták pedig úgy érezhetik, hogy nem tömegterméket, hanem az egyéni érdeklődésüknek megfelelő élményt kapnak. Ráadásul a tematikus turisztikai termékek - tehát a kulturális utak is - sikeresen kombinálják az ismeretszerzés és a szórakozás iránti igényt, tehát egyszerre több piaci szegmens számára is vonzóak lehetnek. (Rátz-Puczkó 2002)

Felhasznált irodalom:

Jászkun Kapitányok Nyomában (2012): In:

<http://www.jaszunkapitanyoknyomaban.hu/site/index.php?f=31&p=11>,
2012.03.11. 10.00 h.

Karcag Városi Önkormányzat (2012): Nagykun Látogatóközpont. In:

http://www.karcag.hu/mss01/alpha?do=2&st=1&pg=3&m7_doc=884&m4_act=19,
2012.05.20.16.50h.

Kurta Mihály (2007): Múzeumandragógia - Paradigmaváltás a Múzeumi Kultúráközvetítésben. In: Pató Mária (Szerk.) Nyitott Kapukkal - Múzeumok ma-holnap, Nyíregyháza - Szolnok, Pp. 84-95

Rátz Tamara - Puczkó László (2002): Goethe, Humbert és Odüsszeusz nyomában avagy kulturális utak a turizmusban. In:

http://itthon.hu/site/upload/mtrt/Turizmus_Bulletin/02_03/Sz3.htm,
2012.05.20. 16.42 h.

Sugataghy Anikó (2010): Mi a közös Máriában, a palócokban és a pálinkában? Tematikus utak Magyarországon. In:

http://www.turizmusonline.hu/tt_itthon/cikk/tematikus_utak_magyarorszagon,
2012.05.20. 16.05.h.

Szabó József (2009): A múzeumok új kihívása: a múzeumandragógia. I. Országos Múzeumandragógiai Konferencia. Széphalom, Magyar Nyelv Múzeuma, 2009. május 11–12.

Szabó József (2011): Múzeumandragógia és média. In:

http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/konferenciak/muzandr_20111017/ppt/Muzeumandragogia%20es%20mediaosszefogl.pdf,
2012.05.20.14.00 h.

Énekes Zsófia: Az egri Kepes György Nemzetközi Művészeti Központ vizsgálata múzeumandragógiai szempontból

Bevezetés

Egerben egy nagyszabású projekt keretében 2010 óta kerül átalakításra a régi Ifjúsági Ház épülete Kepes György Nemzetközi Művészeti Központtá. A nagy múltú épület, melyben sokféle tevékenység folyt az évek során, az elmúlt időszakban ifjúsági házként, illetve művészetek házaként funkcionált.

Az eddig ifjúsági és művészeti feladatokat hol önálló, hol a többi egri kulturális intézménnyel egybevonott intézményt, Eger város közgyűlésének döntése alapján, 15 évre bérbe bocsátották a projektet vezető Alapítvány a Komplex Kultúrakutatásért (AKK) közhasznú szervezetnek. Az alapítvány így 520 millió Forintból az épületben az említett Kepes Központot alakítja ki, amely esemény határozottan megosztja az egri közvéleményt. Olyan kérdéseken túl, hogy miért veszik el a város ifjúsági és kulturális életében meghatározó szerepet játszó közösségi teret, miért lesz hasznos egy állandó kiállítótér megnyitása egyetlen művész életművének bemutatására, ami ráadásul csak egy szűk értelmiségi réteget céloz meg, azt is feszegetik, hogy milyen érdekek húzódnak meg a jelenlegi nagy beruházás mögött, mikor a műemlék jellegű épületbe és a benne folyó munkába évtizedeken át minimális befektetéseket szánt az önkormányzat.

A dolgozat azt kívánja feltárni, hogy hogyan kívánják bevonni a közönséget a funkcióváltást követően, leküzdeni a lehetséges ellenérzéseket és érdektelenséget, valamint hogy egy teljesen új, modern, kortárs múzeum milyen módon alakítja ki az esetlegesen felnőtteknek szóló programjait, magyarul mennyire játszik szerepet kialakításában és tevékenységei között a múzeumandragógia.

A múzeumandragógiáról

A múzeumandragógia az andragógiának hazánkban egy viszonylag újabban kutatott területe, a múzeumok számára pedig egy lehetséges új tevékenység és irányvonal, egy olyan nevelő- képző- oktató, kompetenciafejlesztő funkció, ami a felnőtteket aktív részvételét és non-formális/informális tanulását, a múzeum tartalmasabb és egyénibb megélését, megértését célozza meg.

A területtel hazánkban leginkább foglalkozó Kurta Mihály megfogalmazása szerint „a múzeumandragógia a múzeumok (...) felnőttképzési, felnőttoktatási, felnőttnevelési tevékenységének lehetőségeit, feltételeit vizsgálja, valamint azokat a törvényszerűségeket igyekszik feltárni, amelyek intézményes vagy intézményen kívüli múzeumi keretek között hatékonyabbá tehetik a felnőtt egyének, a felnőtt

közösségek számára „az élet teljes körére kiterjedő” tanulási, öntanulási, képzési, önképzési, személyiségfejlesztési eredményeit.” (Kurta 2007)

A témát több okból is nehéz tárgyalni: mivel maga az andragógiai is mai napig bizonyos közegekben megkérdőjelezett tudomány, netalán a pedagógiának részeként említett, a jelenleg pedig éppen virágkorát élő, de legalábbis nagy népszerűségnek örvendő múzeumpedagógia valószínűleg szintén nehezen viseli el, hogy az andragógia ide is „betört”. Pedig nem kérdés, hogy ahogyan a felnőttek és gyermekek tanítását, képzését más-más aspektusból kell tárgyalnunk, úgy a felnőttek és a gyermekek múzeumi foglalkoztatása és múzeumokban való tanulása (az idős korosztályról nem is beszélve) szintén más-más feladatokat állít egy múzeum elé.

A múzeumandragógia lehetőségek tárházát adja a módszertannak, és éppúgy lehetséges kreatív helyszíne a non-formális és informális, a szórakozva tanulásnak, mint amennyire előfordulhat, hogy a felnőtt tudatosan keresi fel tanulás céljából a múzeumot tudásigényének kielégítésére, önnevelés céljából. A múzeum feladata megadni erre a lehetőséget, és kialakítani egy sajátos rendszert erre.

A múzeumandragógia két oldalról is megközelíthető. Egyrészt érthetjük alatta azokat a szakembereknek a felkészítését és tudását, azon közművelődési szakemberek, múzeumpedagógusok továbbképzését, akik múzeumokban andragógiai ismeretekkel alakítják ki a különböző programokat és szolgáltatásokat a felnőttek számára. Másrésztől múzeumandragógia alatt érthetjük a konkrét foglalkozásokat, megvalósuló programokat, eszköztárat és múzeumon belüli helyszíneket is, amelyek színterei az új típusú tanulásnak. A hazai múzeumandragógia elsősorban ez utóbbival foglalkozik, bár kezd érdeklődés mutatkozni múzeumandragógusi képzések kialakítása és létrehozása iránt.

Sikeres múzeumandragógiai tevékenység, tényleges „kultúra közvetítés” csak úgy valósulhat meg, ha célközönségét megfelelő marketinggel és az igények megfelelő kielégítésével eléri, ha más kultúrák közvetítő intézményekkel versenyképes, a közönség számára pedig vonzó és újszerű szolgáltatásokat, programokat tud nyújtani. Továbbá ha ehhez egy megfelelően motivált társadalmi közeg párosul, akinek természetes és mindennapi kulturális és tanulási helyszíne a múzeum, valamint megfelelően felkészített emberi erőforrás, azaz képzett és elkötelezett szakemberek állnak ezen helyszíneken rendelkezésre.

Mindehhez elengedhetetlen, hogy a múzeumok beengedjék falaik közé a legújabb technikákat, infokommunikációs eszközöket, és az infrastrukturális felszereltségen túl a tárgyi és emberi környezet is látogatóbarát, hétköznapiabb legyen.

A projekt: Kepes György Nemzetközi Művészeti Központ

Eger városa 1991-ban kapta meg Kepes György hagyatékát (nagy számú fotót, fotogrammot, festményt, dokumentumot) egy nemzetközi vizuális központ létesítésének alapjaként. Az önkormányzat átmeneti szándékkal a Vitkovics házban helyezte el a kiállítást, ám a kepesi hagyatékot és gondolatvilágát őrző és továbbvivő alapítvány régóta küzd, hogy a kiállítás méltó helyet kapjon. Sokáig forgott szóban

az egri főiskola mint lehetséges helyszín, ám végül az alapítvány a várossal kötött szerződést, miszerint ha sikeresen pályáznak a projektre, az Ifjúsági Ház épületét 15 évre bérbe kapják, és kialakíthatják ott a régóta tervezett Kepes Közpotot. (Eger Város Portálja 2012)

„A projekt célja, hogy egy XXI. századi technikai színvonalon működő múzeumi kiállítótér, nemzetközi léptékű kortárs művészeti központ jöjjön létre a meglévő épület szükséges mértékű átalakításával, a műemléki környezet tiszteletben tartásával. Olyan színteret kívánunk létrehozni, ahol a művészet megértését és szeretetét az épített környezet egyedisége, történeti értéke segíti és erősíti.” (Kepes Központ 2012)

A program keretében egyrészt az Eger Széchenyi utca 16 sz. alatti épület, az új funkciónak megfelelően, felújítására kerül sor (az épület homlokzata, tetőszerkezete, gépészete, továbbá az elektromos hálózat és a nyílászárók komplex cseréje). A projekt célja másrészt, hogy Kepes hagyatékát állandó kiállítás formájában bemutassa, kortársainak alkotásain keresztül bemutassa Kepes hatását és azt a közeget, amelyben a művész élt és alkotott, valamint a modern és a kortárs képzőművészet bemutatása időszaki kiállításokkal.

Az épületről

Fontosnak tartom, hogy egy rövid áttekintést adjak a projekt megvalósításának helyszínéről, ugyanis egy épület története sok mindent meghatároz a jelenét illetően, ebben az esetben a betöltött funkciók alakulása miatt érdekes ez számunkra. Az Egerben, a Széchenyi utcán található épület, amely a XX. században Művészetek Házáként, Ifjúsági Házként, szakszervezeti székházként, a XIX. században Kaszinóként és lakóházként funkcionált.

Az egykori gyógyszerész, Spetz József 1802-ben vásárolta meg a ház telkét és a rajta álló, akkor már 100 éves lakóházat. 1812-ben – éppen kétszáz éve – nagyszabású bővítésbe kezdett: cukorkagyártó üzemet, gyógyszerterát, kávéházat, színháztermet létesített. Ekkor alakult ki a mai ház zárt udvaros, egyemeletes előképe. 12 év múltán azonban egy tűzvész súlyos pusztítást végzett az épületen. A „FATI PARTUS” = „A Végzet szülte” jelmondat az 1833-as újjáépítés során került a homlokzatra, és a mindenkor lehetséges továbblépés jelmondatává vált. Az épület az újjáépítéskor nyerte el véglegesnek tekinthető, kétemeletes, klasszicista formáját, ám Spetz József anyagilag tönkrement a felújításba. Az 1833-ban alakult Kaszinó Társaság először kibérelte, majd 1878-ban megvásárolta az épületet, amely ezután a II. Világháború végéig Kaszinóként működött tovább. A háború utáni évek változást hoztak, és évtizedekre Szakszervezeti Székház lett belőle. A belső tér megtelt válaszfalakkal, új ablakok, ajtók nyíltak, s a külső átalakítások egyfajta sematikus megjelenéssel sújtották a homlokzatot. A ház második reinkarnációja 1983-ban következett be. Addigra az épület szerkezeteinek tönkremenetele miatt halaszthatatlanná vált a teljes szerkezeti felújítás. Mindezt egy nagyszabású koncepcióváltás kísérte, melynek eredményeként megszületett az „Ifjúsági ház”, a

fiatalok művelődési központja. A magas szintű helyreállítás múlhatatlan érdeme, hogy egy sajátos belső világot, élhető, hangulatos közösségi tereket hoztak létre az épület egykori belső udvarának lefedésével és a korábban külső építészeti elemek a belső térben történő megjelenítésével. (Botos 2012)

A második világháború után tehát először állami, később az egri önkormányzat tulajdona az épület, és az elmúlt években jelentős kulturális foltja volt a városnak, ami azért is lehetett, mert a város egyik legjobban felszerelt előadóterme volt itt megtalálható. Koncertek, színházi- és táncelőadások, táncsoportok, filmklub, kiállítások, ifjúsági klubok és rendezvények, ifjúsági közösségi tér, színházi kör, mentálhigiénés központ, és még sok más rendezvény talált otthonra az intézményben.

Az 1135 négyzetméter alapterületű ingatlant az egri közgyűlés a bérlemény kulturális-turisztikai funkciójának fejlesztése és működtetése céljából adta bérbe 2009-ben. Az Alapítvány a Komplex Kultúrakutatásért sikeresen pályázott, így 2012. március 1-jén a megyeszékhely főutcáján műemléki környezetben egy modern, a XXI. századi technikai színvonalon működő múzeumi kiállítóteret és nemzetközi léptékű kortárs művészeti központ jött létre. (P. A. 2012)

Látható tehát, hogy az épület közel 30 éves történetétől nem idegen egy múzeumi tér kialakítása, viszont azoknak a funkcióknak, rendezvényeknek a nagy részét, amik eddig ott megvalósultak, illetve magának az „Ifjúsági Háznak” a légkörét és generációkat átívelő legendáját a továbbiakban nélkülözniük kell a város lakóinak.

A Kepes Központ

Az építetők szerint a művészeti centrum legalább annyira szolgálja majd az itt élőket, mint tették azt elődei, ugyanakkor jócskán kiterjesztve az intézmény hatókörét. Ugyanis a szélesedő nemzetközi kapcsolataikon túl külföldi múzeumokkal, egyetemekkel való szoros együttműködésre számítanak, továbbá vonzerőt akarnak gyakorolni a hazai és külföldi látogatókra a nemzetközi turizmus, a kulturális idegenforgalom megerősítésével. Az egri Kepes Központ kialakítása az országban most folyó legfontosabb vidéki múzeumi fejlesztésnek számít, ami a hazai kulturális élet és kínálat főváros-központúságára is szeretne megfelelő választ kínálni. (Kovács 2011)

Az AKK Alapítvány kezelésében lévő, illetve az Egri Kepes Múzeum törzsanyagában szereplő műalkotások reprezentatív darabjainak bemutatásához egy jól áttekinthető, tagolt, a különböző installációs elemeket ésszerűen kihasználó kiállítóteret felállítása indokolt. Az állandó kiállításon bemutatott műtárgyak kombinálhatóságát, az újrendezés lehetőségét nem csak a műtárgyvédelmi előírások teszik kötelezővé, hanem a Kepes-hagyatékban fellelhető műtárgyak száma eleve lehetőséget ad a folyamatos változtatásra és bővítésre. Az újabb szerzemények bemutatása és a gyűjtemény törzsanyagában betöltött helyének vizsgálata kisebb léptékű, egy terem leválasztásával megvalósítható kamara kiállítások formájában történhet meg. A művész életútjának a kiállításon való

bemutatása kronologikus sorrendben, tematikus szálak mentén elrendezve nyerne kialakítást. Az interaktív konzolok és az érintőképernyős terminálok, amelyek az életműhöz kapcsolódó dokumentumokban való eligazodást segítik és a művész hagyatékának virtuális galériáját jelenítik meg, elengedhetetlen szerepet kapnak a kiállítás megtervezésénél. A források összegyűjtése az AKK alapítvány által finanszírozott monográfiához végzett művészettörténeti kutatás formájában másfél éve megszakítás nélkül folyik.

Az állandó kiállítás mellett létrejön egy médiaművészeti kiállítás is, amely olyan, korábban csak a tudományban ismert műfajok, elnevezések és stratégiák művészettörténeti diszkurzusba való beépülését mutatja be, mint a Cybernetic Art, a Robotic Art, a Kinetic Art, a Telematic Art, a Computer Art és a NetArt. Kepes György már az 1940-es években felismerte a tudományos gondolkodás lehetőségeit egy, a környezetünket átalakító teljes vizuális nyelv megteremtésében és a művészet társadalmi hatóerejének több művészeti ág komplex együttműködésével történő kiterjesztésében. Személye és elvei egyfajta katalizátor szerepet tölthetnek be az új médiumok iránt elkötelezett alkotók számára az új médiumokkal történő képalkotás lehetőségeinek feltérképezésében. A médiaművészeti kiállításon Kepes György hatása, tanítványainak és munkatársainak, illetve az általa képviselt elveket és művészetfilozófiai problémákat életműjükbe beépítő művészek alkotásai kerülnek bemutatásra.

Tervezik továbbá egy interaktív kiállítási terem kialakítását, aminek témája a látás, a tekintet problémája a kutatás, technika, művészet és mindennapi élet területén. Az itt bemutatott témákat egyaránt érthetővé és elérhetővé kívánják tenni egy ötéves gyermek és egy tudós számára is, így a kiállítás tagoltan, de ugyanabban a térben lenne látvány, játszóház, kísérletek helyszíne és tudásközpont is. Ehhez a kiállításhoz kapcsolódóan terveznek egy internetes felületet is, amely virtuális bejárást biztosítana és bővíteni a kiállítási teret, az ott megjelenő tudások kreatív és sokoldalú közzétételével.

A negyedik fő eleme a Központnak a különböző időszaki kiállítások lesznek, amelyek elsősorban a nemzetközi bemutatókra és művészettörténeti eseményekre reflektálnak. Fontosnak tartják a magyar származású művészek befolyását és úttörő művészetét kívánják bemutatni a média- és mozgóképművészet területén, amihez az Alapítvány nemzetközi szintű kapcsolatrendszere és együttműködései biztosítanak háttérrel. Az állandó és a különböző időszaki kiállításokon kívül cserebemutatók, alkotó- és diákcsera, művészeti és múzeumpedagógiai foglalkozások, szemléltető speciális tanórák, valamint társművészeti rendezvények – koncertek, irodalmi estek, művészettörténeti előadások – is szerepelnek a Kepes Központ tervezett kínálatában. (Eger Város Portálja 2012)

Látogatás és tapasztalatok a múzeumban

A múzeum közelebbről történő megvizsgálása során a személyes megfigyelést találtam a legegységesebb és legkézenfekvőbb módszernek arra, hogy mint egy

kívülálló felnőtt látogató mit kaphatok ténylegesen a Múzeum meglátogatása során. A vizsgálatom célja volt, hogy mint látogató átfogó képet és benyomást kapjak a múzeumról, annak életéről és programjairól.

A megfigyelést öt előre megállapított szempont mentén igyekeztem végezni:

a múzeum látogatásának anyagi vonatkozásai

a múzeum információs és tartalmi elemei,

a múzeum esztétikai megjelenése és kialakítása,

a múzeum emberi erőforrása és

a múzeum látogatóknak kínált szolgáltatásai, programjai.

A teljes árú múzeumi belépő jegy ára 1200 Ft, de kedvezményes jegy jár 600 Ft-ért a diákoknak és nyugdíjasoknak, valamint a nyitáskor ez a kedvezményes jegy járt minden egri lakosnak is. Az árak elfogadhatónak számítanak egri viszonylatban, akit érdekel a múzeum, az rászán ennyit, ha pedig a ténylegesen megcélzott célcsoportot, a felső értelmiségi réteget, illetve a külföldi turistákat vesszük figyelembe, az ár egyáltalán nem meghatározó tényező a látogatáskor. Egyéb, látogatót terhelő díjra nem kell számítani, ez a belépőjegy a múzeum minden kiállítóterének és kiállításának látogatására feljogosít.

A Kepes Központtól való tájékozódást már a látogatás előtt megkezdtem az interneten. A múzeum rendelkezik önálló weboldallal is, ami a www.kepeskozpont.hu weboldalon érhető el, és tartalmaz leírást ad magáról a projektről, a megvalósításról, a projektet megvalósító alapítványról is, és mindez angolul is elérhető. Aktuálisabb azonban a múzeum Facebook oldala (<https://www.facebook.com/KepesKozpont>). Itt már az egyes rendezvényekről és kiállításokról is találhatóak fotók, események és hírek kerülnek megosztásra, valamint a jegyárak is itt vannak feltüntetve. Magában a múzeumban írott tájékoztató anyaggal egyáltalán nem találkoztam, a jegypénztárnál csupán két Kepes György alkotás volt szórólap formájában kitéve.

A múzeumban látogatásom időpontjában három kiállítás volt megtekinthető, amikről a jegy vásárlásakor tájékoztattak is: a földszinten a Táv mérő- Fotográfia az elmúlt 50 évből címmel válogatott képek kiállítása, az emeleten HangON címmel a X. Miksolci Művésztelep és a Nagy Kunszt Kortárs Képzőművészeti Tanulmányi Múzeum kiállítása és a Kepes György állandó kiállítás, valamint egy előző kiállításból, a Másodfokú Egyenletekből ott marad még néhány érdekes fényinstalláció. A kiállítások színvonalasak voltak, és követhetőek, a HangON kiállításnál kisebbfajta tárlatvezetést is kaptam, hogy könnyebben tudjam értelmezni az alkotásokat, és mivel ki is lehetett próbálni őket, ehhez is kaptam tájékoztatást és segítséget. A térbeli tájékoztatással kisebb gondjaim akadtak, sok kiállítóteret alakítottak ki, és első látogatóként nem tudtam a pontos útvonalat, nem volt egyértelmű merre folytatódik a kiállítás, vagy, hogy hol találok a folytatást az egyes termek között. Egyszer a pénztárosnő irányított útba, másodjára magamnak kellett rájönnöm, hogy a Kepes állandó kiállítás hol folytatódik. Bár táblán ki volt helyezve, hogy az emeleti galériában, ilyen felirattal nem találkoztam sehol, és végül az egész

emelet körbejárása után – ahol közben találkoztam még egy kiállító teremmel, de egyik kiállításhoz sem kapcsolódtak az ott látható alkotások, és információt sem találtam róla a képleírásokon túl- végül megtaláltam a galéria részt. Ez egy kissé megbontotta nekem a kiállítás egységét, de különösebb nehézséget nem okozott.

A múzeum szinte teljes átalakításon ment keresztül, és bár gimnáziumi éveim során napi rendszerességgel jártam az akkori Ifjúsági Házba, most nehezen idéztem fel, hogy az egyes kiállítótermek mely régi helyiség helyén állnak. Egyedül a földszinti átrium és a mosdók maradtak a régi helyükön, és az egész épület akadály-mentesítve lett, még egy lift is beépítésre került. A kissé labirintus- szerű kialakításuk az egymásba nyíló termeknek csak első alkalommal okoz elveszettség érzetet, a látogatás végén összeáll a kép, hogy hogyan és merre jártuk be az épületet. Ettől függetlenül az átalakítások feltétlenül szükségszerűek voltak, a régi épületre már igencsak ráfért a felújítás, főleg az üveg tetőszerkezetre, a nyílászárókra, a folyosók és a korábbi különálló kis helyiségek egybenyitása pedig egy tágas, egybefüggő múzeumi tér kialakítását tette lehetővé. A felhasznált anyagok és a megvilágítások miatt rideg, kopár és néhol sötét épület hangulatát keltette bennem, amihez még hozzáadt, hogy a múzeumban eltöltött bő egy – másfél óra alatt én voltam az egyedüli látogató, és rajtam kívül 3 alkalmazott tartózkodott még az épületben. Néhol a kedvemért lett felkapcsolva egy-egy teremben a világítás, vagy egy-egy installáció beüzemelve. De összességében egy kinézetében, hangulatában és felszereltségében is modern múzeumról beszélhetünk.

Mint már említettem látogatásom alkalmával 3 dolgozóval találkoztam, egy idősebb hölgygel, aki a pénztárt kezelte, és a földszinten felügyelt, és 2 fiatalabb hölgygel, akik láthatóan a tárlatokért és kiállításokért, az eligazításért feleltek. Végzettségüket tekintve csak az egyiküktől sikerült megtudnom, hogy tanári és tanári képesítése is van, és egyáltalán nincsen múzeumpedagógus, vagy andragógus végzettségű alkalmazottuk. Mindketten kedvesek és segítőkészek voltak, csak a szükséges és legalapvetőbb információt közölték a speciálisabb tartalmakkal kapcsolatban (például a fény- és médiainstallációknál), de kérdéseimre azonnal reagáltak, közvetlenek voltak. A látogatottsági szintet megfigyelve úgy gondolom ennél a háromnál nincs szükség több alkalmazottra a hétköznapiakon. Az intézmény marketingkommunikációja, bár külön fejezetet érdemelne, de itt jegyzem meg, ugyanis kérdéseimre, miszerint reklámozzák-e és, ha igen, akkor hogyan, magát a múzeumot és a kiállításokat, a tárlatvezető hölgy nem tudott válaszolni, annyit mondott, hogy nemigen reklámozzák. A városban sétálva én sem találkoztam semmilyen plakáttal, vagy egyéb, esetleg külföldi turistákat bevonzó reklámmal.

Utolsó szempontomra szintén egy, az alkalmazotthoz irányított kérdéssel tudtam csak választ kapni, programfüzet vagy egyéb tájékoztató hiányában. Kérdéseimre, hogy milyen felnőtteknek szóló programokra, vagy tárlatvezetésekre tudok eljönni a közeljövőben, a honlapon és az interneten találtak alapján várakozásaimhoz képest kiábrándító válasz érkezett, miszerint mostanában gondolkodtak rajta, hogy kellene színházi előadásokat és irodalmi esteket szervezni az átriumba, valamint óvodás

csoportokat szeretnének szervezni a HangON kiállításra, ahol a gyerekek ki tudják próbálni az egyes zenélő, zajkeltő alkotásokat. Kaczári István az alapítvány kuratóriumának elnöke egy interjúban elmondta, hogy mindenképpen számítanak az egri fiatalságra, általános iskolásoktól a főiskolásokig, hiszen főleg az ő számukra lehetnek érdekesek a múzeumban bemutatott modern alkotások (Líceum Televízió 2012). Elmondhatom tehát, hogy ha rendelkezik is az intézmény valamilyen konkrét programtervezettel az egri lakosok és turisták aktív bevonására a múzeumi életbe, a dolgozók, akikkel én találkoztam, nem tudnak ilyesmiről, és csupán saját tapasztalatukból, miszerint a megnyitó óta csak elvétve akadnak látogatók, kezdtek el gondolkodni a kérdésen. Az épületben egyébként nem található sem shop, sem kávézó vagy büfé, így ilyen jellegű szolgáltatásokra sem számíthat a látogató.

Összefoglalás

Várakozásaimmal ellentétben a Kepes Központ, egy XXI. századi, megjelenésében és tartalmában is modern múzeumként a múzeumi tevékenységek és szolgáltatások kialakítására nem jellemző a modernitás. Egy ilyen jellegű, nemzetközi színtereken is mozgó múzeum nyitáskor már jóval a nyitás előtt készen kell lennie egy programtervnek, vagy koncepciónak a múzeumpedagógia/andragógia, a múzeumi szolgáltatások területét illetően, ez azonban a Kepes Központnál, csak jóval a nyitás után kezd kérdéssé válni.

Úgy gondolom, hogy a múzeum, amit az alapítvány megálmodott, fizikai mivoltában megvalósult, de nagy feladat van még hátra: megtölteni élettel. Nehéz kérdés ez egy olyan múzeum esetében, ami elsősorban egyetlen művész életművének bemutatására alapoz, de szerencsésnek mondható másrésztől, hogy Kaczári elmondása szerint is olyan nagy Kepes György életműve, hogy az állandó kiállítás ilyen módon folyamatosan meg-megújulhat, és más-más alkotások kerülhetnek kiállításra. Ezen kívül saját tapasztalatból is elmondhatom, hogy hatalmas tér áll rendelkezésre, látogatásomkor több üres terem és fal is magányosan állt, úgyhogy van tér, amit időszaki- és egyéb kiállításokkal meg lehet tölteni.

Szintén az érvek között sorakoztatható fel, hogy a Kepes Központ mellett csupán csak egyetlen egy másik, hasonlóan modern művészeteket megcélzó intézmény van Egerben, a Kis Zsinagóga Galéria, és amiben inkább partnerre, mint riválisra lelhet a működtető alapítvány. És bár Eger lélekszáma alapján nem valószínű, hogy olyan nagy létszámban képviseltetné magát egész évben a Kepes Központban, hogy az esetleg fedezze a kiadásokat, erre az alapítvány is gondolt, amikor nemzetközi alapokra helyezte a múzeumot, és nagyban számít Eger kiemelkedő turizmusára is.

Hiányosságként azonban elmondható, hogy a kiállítások mellett láthatóan nincsen tudatos kiegészítő programszervezői, szolgáltató tevékenység a múzeumban, ahhoz viszont, hogy a jól működő, állandóan látogatott múzeum képe a valóságban is kialakuljon, nagy szükség lenne egy, akár múzeumpedagógus, múzeumandragógus, vagy rendezvényszervező szakember foglalkoztatására.

A kutatást érdemesnek tartanám tovább folytatni, és új irányt adni neki egy interjú készítésével a múzeum vezetőivel, és akár egy piackutatás, vagy igényfelmérés elvégzése után a Központtal közösen kialakítani múzeumandragógiai koncepcióját és programjait.

Felhasznált irodalom

Botos Judit (2012): Gondolatok az egri Kepes Központ átadása kapcsán. In: <http://epiteszforum.hu/node/20666> letöltés ideje: 2012. május 25.

Eger Megyei Jogú Város Hivatalos Portálja (2012): Kepes Nemzetközi Művészeti Központ. In: <http://www.eger.hu/F%C5%91oldal/Fejleszt%C3%A9siprojektek/KepesNemzetk%C3%B6ziM%C5%B1v%C3%A9szetiK%C3%B6zpont/tabid/2231/Default.aspx> letöltés ideje: 2012. május 27.

Kepes Központ (2012): Projekt leírása. In: <http://www.kepeskozpont.hu/projekt-leirasa/> letöltés ideje: 2012. május 27.

Kovács János (2011): Kepes Központ: a jövő múzeuma születik. In: <http://www.heol.hu/heves/kultura/kepes-kozpont-a-jovo-muzeuma-szuletik-405285> letöltés ideje: 2012. május 25.

Kurta Mihály (2007): Múzeumandragógia – paradigmaváltás a múzeumi kultúráközvetítésben. In: <http://www.hermuz.hu/muzeumandragogia/adatok/publikaciok/paradigmavaltas.pdf> letöltés ideje: 2012. május 28.

Líceum Televízió (2012): Kepes Központ Egerben. In: http://www.youtube.com/watch?v=Zfd0cOpu3WY&feature=player_embedded#! Megtekintés ideje: 2012. május 28.

P.A. (2012): megnyílt Egerben a Képes Művészeti Központ. In: <http://www.heol.hu/heves/kultura/megnyilt-egerben-a-kepes-muveszeti-kozpont-430616> letöltés ideje: 2012. május 25.

Mellékletek

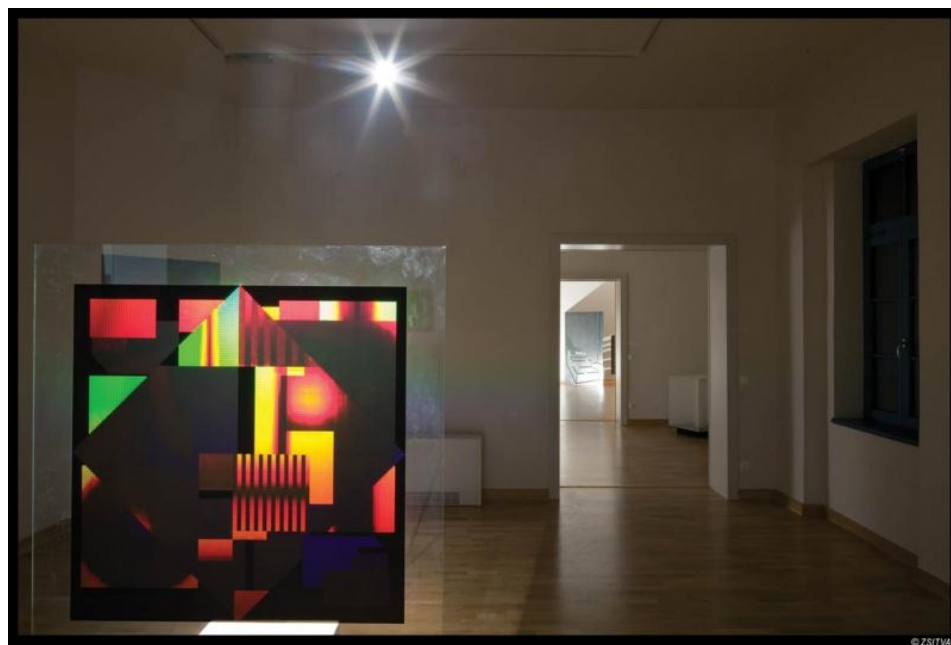
MÚZEUMANDRAGÓGIA

© ZSITVA

© ZSITVA

Dani Erzsébet: Az informatika, mint kihívás: a falak nélküli könyvtár és múzeum jövője

13 évvel ezelőtt, 1998 márciusában, a British Council könyvtármenedzsment szemináriumot szervezett Norwichban. A téma az egyetemi könyvtárak jövője volt. A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás beszámolt a tapasztalatokról, a konferencián elhangzottakat összegezte.¹ A vizionált kép a következő volt: Alice hallgatónő egy meg nem nevezett egyetemen. Pillanatként az életéből csak annyit láthatunk, hogy laptopjával szimbiotikus kapcsolatban élve mindent online intéz, a banki átutalástól kezdve az egyetemi kurzusok felvételéig. Szóhasználatában a „forrásközpont” jelenti az egykori könyvtárat (melyet az idősebb tanárok „könyvtár”-nak neveznek még, csupán megszokásból), mely forrásközpont falakkal rendelkezik ugyan, de nincsenek benne könyvszekrények, polcokon sorakozó könyvek, és PC-k sem.

1998-ban valóságtól elrugaskodott víziónak tűnhetett Alice csupa-online „csodaország”, szinte orwelli hatásának a könyvtár ilyen értelemben vett forrásközpontként való megjelenítése. Azóta viszont eltelt 13 év, csaknem másfél évtized. A kérdés az, hogy még mindig orwellinek érezzük-e Alice webes-internetes, digitalizált-virtualizált online világát?

Tanulmányomban az informatika – egészen pontosan: a könyvtár informatika – kihívásaival, feladataival, az információhordozók átalakulásából adódó megváltozott könyvtári szerkezettel foglalkozom. A hagyományos értelemben vett „könyvtári hálózat”-hoz (értsd: a hagyományos könyvtárak hálózatához) képest a mai könyvtár az információs társadalom információ-tárhelyeként, és ezáltal fontos forrásaként, igen: forrásközpontjaként, most már más értelemben is hálózat része; hiszen annak alkotóeleme, amit Manuel Castells óta „hálózati társadalom”-nak nevezünk. A Castells-trilógia *A hálózati társadalom kialakulása* című kötete² szerint „civilizációnk új társadalmi morfológiája a hálózatokra épül”, beköszöntött a „társadalmi szerveződés hálózati formája” (598), amikor is „társadalmi szerveződésünk kulcsfontosságú összetevője az információ, és az üzenetek és képek áramlásai a hálózatok között társadalmunk alapvető összekötő fonálait alkotják” (608). Hogy a könyvtár mint forrásközpont ennek, a most használt köznapi kifejezéssel, „része”, hálózati társadalmi terminológiával szakszerűen így mondható: a sok könyvtár a hálózati társadalom megannyi „csomópontja”. Bár maga ekként nem említi, de miért is ne fogadná el Castells a könyvtárt is csomópontnak, amikor ezek példáit sorolva olyanokat sorol, mint „a televíziós rendszerek, szórakoztatóipari stúdiók” (599). Mi több, a forrásközpont most már nem hagyományos könyvtár-mivoltában

¹ Koreny Ágnes-Varga Katalin: „Alice a könyvtárban, avagy milyenek lesznek az egyetemi könyvtárak 2010-ben?” *TMT*, 45. évf. (1998) 10. sz., 383. p.

² *A hálózati társadalom kialakulása. (The Rise of the Network Society, 1996.)* Ford. Rohonyi András. Budapest: Gondolat-Infonia, 2005.

lesz hálózati csomóponttá, hanem, a hálózati társadalom hálózati logikája szerinti megjelenésben, elvégre (Molnár Szilárd - Kollányi Bence - Székely Levente³ Castellst értelmező szavait a könyvtárra vonatkoztatva:) most már a könyvtár működését is „a mikroelektronikára épülő információs és kommunikációs technológiák biztosítják” (p. 65).

Mindezzel kapcsolatban azonban, miközben folyamatosan szemem előtt lebeg az új Alice net-alapú, új (online) „Csoda-ország”, és elfogadom a könyvtárat új közösségi kommunikációs funkciókkal megújító hálózati-társadalmi logikát, valami gondba ejt: a forrásközpont megjelenésének és térhódításának valóban azt kell-e jelentenie, hogy közben ez az átalakulás teljesen megszünteti a hagyományos értelemben vett nyomtatott gyűjteményt? Az elektronikus kultúra kétségkívül átalakulást hozott az alfabetikus kultúrában, „a tipografikus ember” életében (ld. erről A Gutenberg-galaxis megfelelő fejezeteit⁴), de a könyv szerepe a „globális falu”-ban sem enyészett el. McLuhan jövendölését a tömegmédiák ugyan beteljesítették, állapítja meg Castells, olyannyira, hogy Castells már a Gutenberg-galaxist követően „McLuhan-galaxis”-ról beszél (p. 444). És a McLuhan-galaxis hamarosan maga is differenciálódik, új technológiák révén a média átalakul, folytatja Castells (mert a média közönsége „nem passzív tárgy, hanem interaktív alany” [uo.]), diverzifikálódik a tömegközönség, megjelenik a számítógépes kommunikáció, az internet, az interaktív társadalom, szimbolikus környezeté válik és belép a valóságba a „virtualitás kultúrája” (Castells ötödik fejezete, 433-493).

Míndez így igaz. De Castells is megjegyzi, hogy az elektronikus korban (a McLuhan-galaxisban) a könyvek azért „megmaradtak, bár sokukban ott rejtőzött a vágy, hogy tévéműsorok forgatókönyveivé váljanak” (436). Ehhez hadd tegyem hozzá, hogy az információs társadalom hálózati világában, annak forrásközpontjaiban, illetve hálózati csomópontjaiban is megmaradt a könyv, bár – akarja vagy nem akarja –, digitalizálva lép be a virtuális kultúrába. Sőt, alfabetikus-tipografikus közönségét sem veszíti el, csak az most nyomtatott betű helyett elektronikusot olvas.

Nem kívánom megkérdőjelezni mindazt, ami ezekben a változásokban előnyös, de minden korábbinál nagyobb súllyal vetődik fel a kérdés: hol van ebben az egészben a klasszikus értelemben vett gyűjtemény, miután digitalizáltatott? Nem elszomorítani szeretnék, csak arra emlékeztetni, hogy az egészséges egyensúly megteremtése a hagyományok és az innováció között mindig egyértelmű törekvés volt a szakmában. És szembe kell néznünk a dolgok állásával: a jelenben zajló folyamatok, mint amilyen a digitalizálás, a világháló mindent felülíró agresszivitása, a

³ Molnár Szilárd—Kollányi Bence—Székely Levente: „Társadalmi hálózatok, hálózati társadalom”. *Az információs társadalom*. Szerk. Pintér Róbert. Budapest: Gondolat—Új Mandátum, 2007. 64-81. p.

⁴ Marshall McLuhan: *A Gutenberg-galaxis*. (*The Gutenberg Galaxy*, 1962.) Ford. Kristó Nagy István. Budapest: Trezor, 2001. Ld. pl. „Az új elektronikus egymásraultáság globális falu képében teremti újjá a világot” és „Az alfabetikus és elektronikus kultúra XX. századi találkozása [...]” c. fejezeteket (45-47, 59-62. p.).

nemzedékek olvasáshoz-tanuláshoz-információkereséshez való hozzáállása, gyökereiben változik meg.

Ezért felteszem – az elméleti nagykeretekből most már kilépve, és konkrétan a forrásközpont-könyvtár jelenséget szemügyre véve, illetve a nagy átalakulásokat is konkrét könyvtári összefüggésben szemlélve – azokat a kérdéseket, melyek révén a fő kérdésre adható válaszhoz kívánok közelebb jutni.

1. Honnan jövünk és hová tartunk?
2. Milyen is az újabb idők paradigmaváltása?
3. Hogyan befolyásolja a könyvtári munkafolyamatokat?
4. Milyen előjelű a változás?
5. Új momentum a változott körülmények és elvárások viszonyába.
6. Beletágul a könyvtár a virtuális térbe?
7. A paradigmaváltás és az informatikus-könyvtáros.

Honnan jövünk és hová tartunk?

Kétség nem fér hozzá, hogy a könyvtár mint szolgáltató intézmény hihetetlen változáson ment keresztül az elmúlt évtizedekben. Az információs társadalom elképesztő gyorsasággal jelent meg a könyvtári szakmában. Ennek kihívásai akkoriban újak és nehéznek tűntek, de a könyvtárak nagyon jól megoldották feladataikat: mára már elmondhatjuk, hogy az informatikus könyvtáros szakma teljesen felzárkózott az információs társadalom által kínált lehetőségekhez, és megfelel az általa diktált elvárásoknak.

A történet itt mégsem ért véget, sőt, bizonyos értelemben itt kezdődik. Azt is mondhatjuk: az átalakulás megtörtént, de a megvalósulás folyamata új történetet generált. Ugyanis az eddigi átalakulások, informatikai megoldások (integrált könyvtári szoftverek, a munkafolyamatok gépesítése, az automatizálás, a nagy – helyi, illetve országos – hálózatok létrejötte) átalakították a hagyományos könyvtári munka részegységeinek arányviszonyait, ám, összességében véve, minden munkafázis megmaradt. A feldolgozó munka nagymértékben leegyszerűsödött (nem csak a központi feldolgozásnak köszönhetően, hanem a feldolgozó úrlapok online átvételével is) és felgyorsult. A szerzeményezés is online működik, az ügyintézés egyszerűsége és a gyorsulás mértéke itt is érezhető. A tájékoztatás szerepe felértékelődött, egyre nagyobb hangsúlyt kapott, és ez ugyancsak a világhálóval, a nagy adatbázisok megjelenésével és tömegessé válásával, a szakirodalom egyre több irányú szóródásával, az információ tömegessé válásával magyarázható. Hiszen egyértelmű az is, hogy minél nagyobb a keresési lehetőségek tárháza, annál nehezebb és bonyolultabb megtalálni a lehető legpontosabb és legrelevánsabb forrást. A kölcsönzői munkafolyamat is átalakult, a géppel való kölcsönzés mára már evidencia, a netes előjegyzés, hosszabbítás és a többi mindennapos gyakorlat. A kölcsönző könyvtáros munkája az olvasóval való

foglalkozás tekintetében lett viszont összetettebb (sok olvasót bizonytalanít el a digitális világ, hogy csak egyetlen, szorosan téma-releváns példát említsek). Ugyanakkor megjelentek új munkafolyamatok, melyek elvégzéséhez a hagyományos könyvtárosi szakmai tudás nem volt elegendő. A hazai felsőoktatás igen gyorsan reagált a kihívásra, minek eredményeképpen az informatikus-könyvtáros, illetve a könyvtár-informatikus képzés lépett a „sima” könyvtáros képzés helyére. Ma már ez is evidencia.

Milyen is az újabb idők paradigmaváltása?

Az utóbbi évtized egyik nagy találmánya, az információs társadalom igényeinek kielégítésére, a digitalizálás. És itt kezdődik annak lényege, ami engem foglalkoztat, hiszen az információs társadalommal ellentétben a digitalizálás térnyerése hosszabb távon nem csak a könyvtárosi munkafolyamatokat alakítja át teljesen, hanem átfogalmazza a gyűjtemény státusát is. Az informatika egyre nagyobb teret nyer a közgyűjtemények életében, és ez tulajdonképpen nem is baj, hiszen az új idők kihívásainak mindig meg kell felelnünk. Hogyan lehet viszont úgy eleget tenni a Lundi Alapelveknek, vagyis az európai tartalmat megjeleníteni a világhálón, hogy miközben a hagyományos értelemben vett könyvtári gyűjtemény szilárd alapot nyújt az innovációhoz, maga a klasszikus könyvtár és gyűjtemény – fizikai mivoltában – ne szívódjon fel a táguló cybertérben?

A váltás horderejének érzékeléséhez vessünk egy pillantást azokra a kulcstényezőkre, melyeket a TMT 1998-ban gyűjtött össze,⁵ mert a kilencvenes években fogalmazódtak meg, és együttes 20. század végi feltűnésük azt prognosztizálta, hogy ezek a tényezők befolyásolják, illetve több vonatkozásban alapvetően meghatározzák a jövő változásait. Egyszóval, arra utaltak, hogy – hadd mondjam Thomas Kuhn⁶ terminusának napjainkban szokásos kiterjesztésével – paradigmaváltás zajlik.

Tudás: az erő lassan elveszíti fölényét a tudással szemben, a hangsúly az ész irányába tolódik, hiszen a jövő társadalma egyértelműen a tudás társadalma, melynek következtében a tudás válik a szolgáltatóipar fő hajtóerejévé.

Globalizáció: a globális gazdaságot a tudás határozza meg. Sem a globalizált gazdaság, sem a tudás nem ismer határokat.

Digitalizáció: a kommunikáció bővülő lehetőségeinek egyik szelete. A digitális csatornák terjedése, fejlődése, konvergenciája a kommunikációs csatornák szélesedését is jelentik.

Virtualizáció: aminek hatása van, az létezik. A virtuális hatás szerepe egyre jobban felértékelődik.

⁵ Koreny Ágnes-Varga Katalin, im., 383-84. p.

⁶ Thomas Kuhn: *A tudományos forradalmak szerkezete.* (*Structure of Scientific Revolutions*, 1962.) Ford. Bíró Dániel. Budapest: Gondolat, 1984.

Molekularizáció: a tömegkommunikációt felváltja a molekuláris média, termelés, szolgáltatás.

Integráció: a jólét, az információ és a társadalmi létezés alapja a mindenki számára elérhető infrastruktúra. A hálózatos kapcsolatrendszer mindennek az alapja lesz.

Innováció: az üzleti siker fő hajtóereje fontosabbá válik, mint az eddigi fő mozgatóerők (nyersanyag, termelékenység, munka). A legfontosabb értékforrás az emberi képzelet.

Verseny: az információt előállító és szolgáltató intézmények fokozottan arra kényszerülnek, hogy versenyre keljenek egymással. A másik legyőzése helyett azonban az együttműködésre, az együtt nyeresre kell helyezni a hangsúlyt, mert csak így van esély a túlélésre.

Együttműködés: a források hiánya megköveteli a könyvtáraktól és partnereiktől, hogy stratégiai egyesüléseket hozzanak létre. A kutatás és fejlesztés sok pénzbe kerül, a költségek megosztása azonban olyan programokat is lehetővé tesz, amelyek másként nem lennének megvalósíthatók.

Informatika, technika: a technikai fejlődés gyökeresen átalakítja életünket és munkánkat. A fejlődés nemcsak új eszközöket ajánl eddigi munkánkhoz, hanem változásokat, fejlesztéseket, új szolgáltatásokat is.

Felelősség: az elszámoltathatóság érdekében a teljesítmény mérhetőségére van szükség.

Tanulási szokások: gyökeresen más lesz a tanulás módja, ideje, mások lesznek forrásai. Terjed a részidős képzés és a távoktatás.

Változásmenedzselés: a változások tempója, a verseny és a túlélés nyomása megkívánja, hogy a változást irányítani és strukturálni tudjunk. A sikeres szervezet a legnehezebb körülmények közepette is képes a túlélésre, ha a stratégiai tervezés eszközeivel és módszereivel képes a változások menedzselésére.

Bő évtizednyi távlatból a századvégre visszatekintve megállapíthatjuk, hogy a kilencvenes években megfogalmazott kulcstényezők mindegyike maradéktalanul meg is jelent, és érvényre jutott a változások alakításában. Nem kis szerepet játszottak abban, hogy számos értelemben és területen átalakultak az információs intézményekkel szembeni elvárások és új formákat öltöttek a kihívások. A könyvtárak életét is ezek a folyamatok tették és teszik mozgalmassá. Ez elől nem kell és nem is lehet kitérni. Az alkalmazkodás és annak választott módszere az információs intézmények túlélésének záloga.

A digitalizálásra való felkészülést, illetve annak megszervezését az Európai Unió fontos területnek nyilvánította. A Pármai Charta⁷ és az Európai Bizottságnak az európai digitális könyvtárakra vonatkozó tervei⁸ segítették elő, tették lehetővé a szervezett digitalizálás elindítását. A Pármai Charta a Lundi Alapelvekből indul ki és

⁷ Végső változat, 2003. november 19. *Digitalizálási stratégiák*. Könyvtári Intézet, Budapest, 2005, 81-89. p.

⁸ u.o. 91-93. p.

azokra épül. Nem véletlenül: az európai kulturális és tudományos örökség rendkívül gazdag, ezért védelmére és megőrzésére a legnagyobb figyelmet kell fordítani.

A tagállamok politikájában is megmutatkozik az információs társadalom, az új információs és kommunikációs technológiák elterjedésének hatása, amint az a Digitalizálási stratégiákból egyértelmű. A digitalizálás rendkívül fontos stratégiai lépés, melyet a kulturális intézményeknek meg kell lépniük, annak érdekében, hogy fenntartsák a kulturális sokszínűséget, és polgáraik számára biztosítsák az ehhez való jobb hozzáférést, fellendítsék az oktatást és így tovább (81-82).

Az Európai Bizottságnak az európai digitális könyvtárakra vonatkozó tervei értelmében⁹ három fontos intézkedési terület fogalmazódott meg: a digitalizálás, az on-line elérhetőség és a digitális megőrzés. Kulcsfontosságú a magántőke bevonása és a közszférával való összefogása a finanszírozásban. A Bizottság forrásokat biztosít az eContent-plus program révén, többek között 60 millió eurót bocsátott a nemzeti digitális gyűjtemények és szolgáltatások kölcsönös működtethetőségére és a kulturális anyagok többnyelvű elérésére és használatára.¹⁰

Hogyan befolyásolja a paradigmaváltás a könyvtári munkafolyamatokat?

A munkafolyamatok átalakulása nem minden típusú könyvtárban egyformán megy végbe, és nem is azonos mértékű. A nemzeti könyvtárak új feladatrendszerre olyan informatikai tudással rendelkező munkatársakat kíván, akik az új folyamattal szembe tudnak nézni. Ez a kérdés is megoldott, nem vitás. Más a helyzet viszont a kisebb könyvtárakban, gondolok itt a felsőoktatási (főiskolai) könyvtárak egy részére, a közművelődési könyvtárakra, mely intézmények munkafolyamatainak struktúráját a felülről legyűrűző új feladat radikálisan megváltoztatja. A közművelődési könyvtárak esetében (főleg ahol alacsony a dolgozói létszám) a hangsúlyok eltolódnak (az informatika irányában való megindulás következtében), a működés rendjét is befolyásoló módon, ezért a munkafolyamatok átalakulásának felgyorsulása nehezebben érinti a munkatársakat.

Milyen előjelű a változás?

A változás minősítésének tekintetében el kell választanunk egymástól magát a gyűjteményt, a könyvtár felhasználóját és a könyvtári dolgozót. A könyvtár mint hagyományos információ-megőrző és közvetítő szereppel felruházott intézmény, a mindennapi működésben is fokozódó mértékben érzi az előre haladó digitalizálás hatásait.

Megmutatkozik ez a látogatottság egyre csökkenő számaiban, a gyűjtemény kihasználtságának ugyancsak csökkenő tendenciáiban. Az elektronikus formában elérhető szakirodalomért, forrásokért a hallgató, könyvtárhasználó, olvasó – mindegy, hogyan nevezzük - nem fog bejönni a könyvtárba. Ugyanis otthonról kényelmesen elérheti. Kivételt képeznek azok, akiknek még mindig nincs otthon

⁹ Brüsszel, 2006. január 20.

¹⁰ *Digitalizálási stratégiák*, 91-93. p.

internet-elérhetősége, de ez a vékony könyvtárhasználói réteg is fokozatosan elenyészőben van.

Nem azt állítom, hogy nincsenek egyetemisták, főiskolások és iskolások, akik városuk könyvtárának olvasótermét használják, igénybe veszik a kézikönyvtári állományt, de szembe kell néznünk azzal a ténnyel is, hogy belátható időn belül ez a könyvtári szolgáltatás is kihasználatlanná válik, és megkérdőjeleződik a fenntarthatóság.

A közművelődési könyvtárak esetében ez komolyan veendő veszély. El kell azon gondolkodnunk, hogyan lehetne megelőzni a szintén vizionálható rémképet, mely szerint még vannak polcok az olvasóteremben a szakirodalmi részen, könyvek is vannak a polcokon, fala is van még a könyvtárnak, de lassan eltűnik belőle a tanuló, az olvasó, a könyvtárhasználó. Kényes és kényelmetlen kérdés, de fel kell tennünk, és foglalkoznunk kell vele. A digitális állományt meg annak virtuális könyvtárhasználóját, a virtuális olvasót már kivonta a könyvtár még álló falai közül az információs és hálózatos társadalom a digitalizációval és virtualizációval. Meg lehet-e tartani a tanuló, olvasó, információ-keresőt legalább a helyben használható szakirodalmi gyűjtemény számára? Csak kérdéseim vannak, a válaszokat nem tudom. A változást minősítő előjel a polcokon még ott sorakozó nyomtatott dokumentumok szempontjából (hírértéke a Gutenberg-galaxis számára) egyértelműen negatív.

A könyvtárt még mindig érdemben (fő rendeltetésének megfelelően) használók tekintetében valamelyest más a helyzet. És itt talán bevezethetünk egy finom megkülönböztetést (jelen előadásom eddigi szóhasználatához képest is) „könyvtárhasználó” és „olvasó” között (eddig szinonimákként használtam őket). Elvégre itt sem lehet általánosítani, hiszen másként kell megközelíteni a könyvtárhasználót, aki tanulásra, a szűkebb értelemben vett információforrásként használja a könyvtárat, és másnak minősül az, akit kifejezetten az olvasás igénye, öröme hoz be a könyvtárba, a szabadidő értelmes eltöltését, a tartalmas szórakozást keresve igényli a könyvtár szolgáltatásait.

Ebben az összefüggésben nem vesszük figyelembe azt a réteget, amelyik a könyvtári rendezvények miatt tér be az intézménybe, hiszen az ilyen látogató a gyűjteménynek ezzel nem lesz használója, még kevésbé rendszeres használója. Ráadásul kevésbé jellemző, hogy valamely rendezvény hatására beiratkozik valaki a könyvtárba, és rendszeres könyvtárhasználóvá, sőt a legnemesebb értelemben olvasóvá válik. Inkább fordítva: a rendezvénylátogató réteg általában eleve a könyvtár olvasóiból kerül ki, azok közül, akik a szabadidő tartalmas eltöltésének helyszínékként is értelmezik a könyvtárat, vagyis közösségi térként használják.

Tehát hogy is néz ki a könyvtárhasználó szemszögéből a digitális gyűjtemény elterjedése? A tanulók, hallgatók szemszögéből nézve ez a változás egyértelműen pozitív. Otthonról, gyorsan, minimális energia ráfordításával találja meg az információt, melyre szüksége van. A legkisebb ellenállás irányába fordul. Ez természetes emberi reflex. Amint a különböző szakterületek releváns szakirodalmá

digitalizált, elektronikusan hozzáférhető állapotban lesz, a könyvtárak el fogják veszíteni a szakemberi használói réteget is.

Az olvasó réteg, aki a szépirodalomért, a szórakozásért, a szabadidős tevékenység részeként tér be a könyvtárba, viszonylag stabil. Egyelőre. A szépirodalmi művek jókora hányada ugyan már a neten is elérhető, onnan letölthető, digitalizált változatban hozzáférhető, de az olvasói szokások még nem követték ezt a változást. A kötelező olvasmányok is „tartják még a frontot”, de az a tény, hogy a diákok szívesen részesítik előnyben a rövidített elektronikus változatokat, elég számottevően releváns ezen a téren (egy rövidített változatot letölteni sokkal egyszerűbb, mint a teljes műnek a könyvtárban utána járni). Ott még nem tartunk, hogy nagy klasszikusaink és a világirodalom gyöngyszemeinek nyomtatott változatai háttérbe kerültek volna az elektronikus változattal szemben. (Lehetséges, hogy csupán a magyar nyelv miatt, és itt is pusztán megkésetttség-szindrómáról van szó. Vagyis lesz ez a helyzet hamarosan rosszabb is?)

Mindenesetre, ezen a téren a változás még nem érzékelhető, nem mérhető. A nyomtatott szépirodalom mellett tartó erő, hogy komoly irodalom olvasására a számítógép képernyője (egyelőre) nem alkalmas. Nem lebecsülendő veszélyforrást jelent azonban az e-könyvek megjelenése. Hosszabb távon ezt a körülményt nem lehet figyelmen kívül hagyni, hiszen az e-könyv térhódítása számottevő lesz az y-generáció körében.

Nem lehet ugyanis generációs kérdésektől eltekinteni, amikor a könyvtárak használóiról gondolkodunk. A baby-boom, a lázadó nemzedék, az x-nemzedék olvasási, információ-keresési szokásai gyökeresen különböznek az y-generáció szokásaitól. Utóbbiakat nem véletlenül hívjuk digitális nemzedéknek – nem beszélve a z-generációról, akik egyenesen beleszülettek a digitális technológiákba, IT-nemzedékként definiáljuk őket.

Nem nehéz tehát prognosztizálni a tendenciát a szépirodalomra nézve sem. Rövid távon nincs veszély, a „klasszikus” generációk még használják a könyvtár szépirodalmi gyűjteményét. Kérdés azonban, hogy az IT-nemzedék – a nem is olyan távoli jövőben – hogy áll majd ehhez a kérdéshez. A Gutenberg-galaxis túlélőinek szembe kell nézniük mindezen változásokkal.

Új momentum a körülmények és elvárások viszonyában

Összegezzük most az eddigieket, és kérdezzük meg: fenyegetett helyzetben van-e a könyvtár?

Napjainkra a könyvtár intézményi körülményei tehát alaposan átalakultak, jól ismert külső – gazdasági, társadalmi és technológiai – tényezők hatására. A körülmények fentiekben ecsetelt, legújabb időkbeli változása is értelem szerűen magával hozta az elvárási rendszer változását. De meg is fordíthatjuk az okozati láncot: az információs társadalom elvárásai teremtettek új intézményi körülményeket.

Az információhordozó médium mai megváltozásának következményeivel viszont minden idők legnehezebb helyzete állt elő. A digitalizáció és a forrásközpont- vagy

hálózati társadalmi csomópont-szerep nem egyszerűen mást vár el a könyvtártól, hanem, olybá tűnik, nem tart igényt az eddigi fogalmaink szerinti könyvtár lényegét jelentő bázisra, a nyomtatott könyvre. A hagyományos, papír alapú gyűjtemények sorsát mindez megpecsételheti, annak jövőjébe legalábbis alaposan beleszól. Fennáll annak a veszélye, hogy – noha képletesen de digitalizációs és virtualizációs logikával szólva – a könyvtár falait veszítve beletágul a virtuális térbe.

Hogy gondolkodjunk erről? Fenyegetett helyzetben van-e a könyvtár? Az a helyes kiindulási pont, ha nem felejtjük, hogy az információs társadalom kihívásainak a könyvtár meg tudott felelni, sőt, profitált is belőle. A digitalizáció és virtualizáció elvárásainak is meg fog tudni felelni. A kérdés csak az, hogy milyen áron? Mekkora lehet az a szerkezetváltozás, melyet még elbír? A hagyományos megőrző funkció teljesen megváltozik? A szolgáltatás új típusa lép a helyébe?

Beletágul a könyvtár a virtuális térbe?

A virtuális térben a könyvtárak máris benne vannak. Jelenleg még vannak falaik. Van gyűjteményük, polcokon elhelyezkedő papír alapú dokumentum állományuk. A számítógépes park mellett jól megfér a nyomtatott dokumentum. A hálózati társadalom elvárásai nemhogy nem zárják ki a könyvtárosi segítség szükségességét, de a könyvtár fontos hálózati csomópont. A könyvtár mint forrás(tudás)központ tehát már nem vízió, fikció (és korántsem orwell), hanem maga a valóság – mert az átvirtualizálódott valóság attól még valóság marad. Ezzel önmagában nincs semmi baj, mi több, a szüntelen megújulni képes szakma kézzel fogható eredményei is benne vannak ebben.

Az informatikus-könyvtáros képes megoldani az informatikai problémákat, természetes módon áll az informatika térnyeréséhez. Engem inkább az aggaszt, hogy azok a hagyományos értékek, melyek évszázadokon át jellemezték a könyvtáros szakmát, kezdenek beleolvadni az informatika térnyerésének vákuumába. Természetes dolog, hogy a szakma megújulása új ismereteket kíván, új területeket kell bevinni az informatikus-könyvtáros képzésbe is. Viszont nyugtalanító az, ahogyan a hagyományos bölcsész mentalitás és közelítés kezd háttérbe szorulni.

Ahhoz, hogy elkerüljük a falak nélküli könyvtár olyan vízióját, amelyet az információs társadalom Alice-ének pillanatképe varázsol elénk, elengedhetetlenül szükséges a bölcsész gondolkodás megtartása, szinten tartása, sőt, megerősítése. A könyvtárosi szakma egyik alappillére az olvasóval való személyes kapcsolattartás, annak pedig elengedhetetlen előfeltétele az olvasottság, a jártasság, a bölcséleti gondolkodás, a humanisztikus műveltség megléte. A digitális gyűjtemények nem igénylik ezt, azok létrehozásához, felépítéséhez, karbantartásához és fenntartásához szinte kizáró jelleggel informatikai tudás szükségeltetik. Ahhoz, hogy segítsünk a Gutenberg-galaxis túlélésében, felelős szakemberekként erre is nagy gondot kell fordítanunk.

A kérdés, mely szerint felszívódik-e a könyvtár a virtuális térben, nyitott. Szeretném azt hinni, hogy nem, nem szívódhat fel. Túlságosan mélyen gyökerező

hagyományokkal rendelkezik és évszázados tapasztalatokat halmozott fel ahhoz, hogy egy információhordozó-váltással eltűnjön a táguló cybertérben. A különböző kommunikációs eszközök is meg tudnak élni egymás mellett, segítve és kiegészítve egymást, megkeresve azt az együttélési formát, melyben minden csatorna megtalálja a maga funkcióját és szerepét. A televízió megjelenése nem zárta ki a rádiózást, a videó térhódítása nem szüntette meg a mozit; merjük remélni, hogy a digitális kultúra és irodalom sem fogja háttérbe szorítani a Gutenberg-galaxis máig élő vívmányát. (Az e-könyv megjelenésével ehelyütt nem foglalkozom, mert úgy gondolom, önálló előadást igényelne.)

Az információhordozós paradigmaváltás és az informatikus-könyvtáros

Az információs társadalom és az információhordozó-váltás paradigmaváltást hozott a szakemberképzésben is. A könyvtáros szakma most abban a szerencsés helyzetben van, hogy még egymás mellett dolgoznak a „hagyományos” képzésben részesült baby-boom nemzedék képviselői, és megjelentek a munkaerőpiacon az y-generáció tagjai, akik már másféle szerkezetű képzést kaptak. Az x-nemzedék tagjai képviselik az átmenetet: elmondható róluk, hogy kiválóan alkalmazkodtak az információs társadalom beszivárgó elvárásaihoz. Nem azt akarom mondani, hogy a baby-boom nemzedék nagy tudású és hatalmas szakmai tapasztalattal rendelkező képviselői nem értették az információs szupersztráda „közlekedési” szabályait. Az idősebb korosztály ugyanolyan természetes elfogadással közelített a számítógép világhoz, mint a fiatalabbak. A könyvtáros generációk együttélésének az a hatalmas előnye, hogy így a hagyományos értékkövetés, a gyűjteményhez és a könyvtári szolgálathoz és szolgáltatásokhoz való hozzáállás szinte egyensúlyban tartja az intézményt a gépesítés, digitalizálás és hálózatiság közepette. És az egyensúlyozás tanulható, a fiatalabb generáció kötelessége átvenni, megtanulni, kamatoztatni, tovább éltetni a senior korosztály emberi és szakmai kompetenciáit.

Az utóbbi években (évtizedekben) nem csak az informatikus-könyvtáros képzés struktúrája változott meg, hanem a leendő szakemberekkel szembeni elvárások is. A könyvtári terület 2003–2007 közötti stratégiájának negyedik, a könyvtárosi életpálya vonzóbbá tételével foglalkozó bizottsága küldetésnyilatkozatában a következőket fogalmazta meg: a könyvtáros információmenedzser, akinek rendelkeznie kell a legújabb szakmai ismeretekkel a dokumentum- és információszolgáltatás területén, és az ismeretek mellett olyan speciális tudásnak is birtokában kell lennie, amely empátikussá teszi a hátrányos helyzetű könyvtárhasználókkal történő foglalkozásra. A szakmai előírások egyik lehetséges mérőműszere a CERTIDoc európai uniós minősítési rendszer. A többféle megközelítés és csoportosítás mellett a kompetenciák csoportosítása négy szint szerint történik.¹¹

Alapvető ismeretek. Az a szakember, aki képes használni a rendelkezésére álló eszközöket, és birtokában van a szakterületéhez kapcsolódó alapvető ismereteknek (alapvető szókincs, egyszerűbb feladatok végrehajtása).

¹¹ Grebot, Agnes – Hangodi Ágnes: Könyvtári és információs szakemberek kompetenciái, tulajdonságai, minősítési szintjei. *Könyvtári figyelő*. 2008. 1. sz., 26-28. p.

Gyakorlati vagy technikai ismeretek. Az a szakember, aki rendelkezik az alapvető eszközökkel kapcsolatos szakmai tudással, speciális és ismétlődő feladatokat tud végrehajtani, valamint képes arra, hogy az adott szakterületen gyakorlati tudásának felhasználásával együttműködjön más szakemberekkel. Felismeri és értelmezi az igényeket, s ennek alapján fejlesztésekre, ill. új szolgáltatások kialakítására vonatkozó javaslatokat tesz. (Az első igazán szakmai szint!)

Az eszközök hatékony használata. Az a szakember, aki nemcsak ismeri, hanem ismertetni és használni is tudja a szakma módszereit. Képes egy adott helyzet értelmezésére, a döntéshozatalra és új eszközök kifejlesztésére.

A módszerek hatékony használata. Az a szakember, aki birtokában van a szakmai módszertan ismeretének, és ezáltal képes új rendszereket alkotni. Képes az intézményen vagy intézményi hálózaton belüli információ áttekintésére és menedzselésére.

Ezeken felül a kompetenciákat kiegészítik az azokat összekötő építőelemek, a 20 tulajdonság, melyeket hat csoportba szerveztek.

A – Személyes kapcsolatok

- 1 – Önállóság
- 2 – Kommunikációs készség
- 3 – Nyitottság
- 4 – Empátia
- 5 – Csapatszellem
- 6 – Tárgyalási képesség
- 7 – Pedagógiai érzék

B – Kutatás

- 1 – Rendszerező képesség
- C – Elemzés (analízis)
- 1 – Elemző képesség
- 2 – Kritikus gondolkodás
- 3 – Szintetizáló képesség

D – Kommunikáció

- 1 – Diszkréció
- 2 – Érzékenység

E – Irányítás

- 1 – Kitartás
- 2 – Precizitás

F – Szervezés

- 1 – Rugalmasság
- 2 – Előrelátás
- 3 – Döntésképeség
- 4 – Kezdeményezőkézség
- 5 – Szervezőkézség

Konklúzió

Ezen a ponton jutottam el annak megfogalmazásáig, ami mellett hitet kívánok tenni. A most sorolt kompetenciák és tulajdonságok olyan szintű minőséget garantálnak a könyvtári munkában, melyekkel a szakma a hagyományos értékeket is megőrizheti, és az információs, tudás-alapú, hálózati társadalom hálózati csomópont elvárásainak is meg tud felelni; a digitalizált forrásközpont-funkciót gond nélkül be tudja tölteni; ugyanakkor bizvást meg tud küzdeni a paradigmaváltás által támasztott, általam bemutatott sajátos nehézségekkel is. Segíteni fog ebben, hogy könyvtáraink falai azért még állnak, gyűjteményüket valós, kézzel fogható dokumentumok alkotják, a tájékoztatást szolgáló adatbázis-halmazzal kiegészítve. A számítógépes hálózat, a korlátlan internet-használat, a laptopok megjelenése a tanulásban és a tájékozódásban (is) még nem írta felül a hagyományos értelemben vett gyűjtemény létjogosultságát.

Amellett is hitet kívántam tenni, hogy a falak nélküli könyvtár jövőképét komolyan kell vennünk, mert lehet, hogy már itt van a másik utcában, csak a saroktól nem látszik. És a mi felelősségünk, hogy a digitalizált jövő Alice-ének csoda-országában, a kétségtelen nyereséglista mellett, alapértékek ne kerüljenek a veszteséglistára. Főleg azért ne, mert az intézmény múltját adó és jelenét még mindig meghatározó nyomtatott könyv a mindenkori újrakezdés biztosítója is. Mert hiszen mi lesz Alice digitalizált és virtualizált csoda-országával, ha egy természeti katasztrófa vagy a nemzetközi terrorizmus kikapcsolja az áramforrást?

Felhasznált irodalom

Digitalizálási stratégiák. (2005) Könyvtári Intézet, Budapest.

Európai Bizottság digitalizálási tervei. Brüsszel, 2006. január 20.

Grebot, Agnes – Hangodi Ágnes (2008): Könyvtári és információs szakemberek kompetenciái, tulajdonságai, minősítési szintjei. Könyvtári Figyelő. 2008. 1. sz.

A hálózati társadalom kialakulása. (2005) (The Rise of the Network Society, 1996.).

Ford. Rohonyi András. Budapest: Gondolat-Infonia.

Koreny Ágnes – Varga Katalin (1998): „Alice a könyvtárban, avagy milyenek lesznek az egyetemi könyvtárak 2010-ben?” TMT, 45. évf. 10. sz.

Kuhn, Thomas (1984): A tudományos forradalmak szerkezete. (Structure of Scientific Revolutions, 1962.) Ford. Bíró Dániel. Budapest: Gondolat.

McLuhan, Mashall (2001): A Gutenberg-galaxis. (The Gutenberg Galaxy, 1962.)

Ford. Kristó Nagy István. Budapest: Trezor.

Molnár Szilárd – Kollányi Bence – Székel Levente (2007): „Társadalmi hálózat, hálózati társadalom”. Az információs társadalom. Szerk. Pintér Róbert. Budapest: Gondolat – Új Mandátum.